

Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse

Willem Oltmans

bron

Willem Oltmans, *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*. Jan Mets, Amsterdam 1984

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/oltm003will01_01/colofon.php

© 2015 dbnl / erven Willem Oltmans

voor E.M.V.

'Misschien zal het mij lukken hen iets te doen gevoelen van al de hoop en moed, die besloten liggen in dat ene machtige woord, dat ik leerde in den vreemde: organisatie. Misschien zal het niet geheel onmogelijk zijn om Negers en Hindustani, Javanen en Indianen te doen verstaan, hoe slechts solidariteit alle zonen van een moeder Sranan kan verenigen in hun strijd voor een menswaardig leven.'

Anton de Kom (1933)

1

1983 was een emotioneel geladen jaar voor Suriname.

Het volgde op de executies van 8 en 9 december 1982 en dus op de meest traumatische gebeurtenis uit de recente Surinaamse historie. Een drama, dat de kapitein E. Boereveen tijdens een gesprek, dat ik één jaar later met hem in Paramaribo had, omschreef als een Hirosjima-achtige explosie.*

Suriname zal nooit meer hetzelfde zijn. De moorden op vijftien Surinaamse burgers door het leger staan gegrift in de zielen van iedere Surinamer. De explosie van 1982 heeft permanente en onherstelbare schade toegebracht aan de collectieve psyche van deze jonge Latijns-Amerikaanse natie.

Niet in de eerste plaats 1975, het jaar van de soevereiniteits-overdracht, maar juist 1982 heeft Surinamers van alle rangen en standen doen beseffen, dat ‘tempo doeloe’ heeft plaats gemaakt voor een ander Suriname, een Suriname in wording, een Suriname op zoek naar een authentiek zelfbewustzijn.

1983 was daarom voor Suriname een kruispunt van wegen en opties. Het land hield de adem in. Waar zouden Desi Bouterse en de zijnen op aan sturen? Naar een gemenebest-situatie met de voormalige kolonisator, Nederland? Naar coördinatie in een socialistische gemeenschap met Grenada of Cuba? Of zou Suriname mondig worden onder patronage of aan de leiband van de machtige Verenigde Staten, met als coördinator van dergelijke betrekkingen het buurland Brazilië?

Dat een revolutie geen theevisite is, daar waarschuwde Mao Tse-tung al voor. En dat Suriname niet een lieflijk, vrij geïsoleerd land van joviale, gastvrije, hartelijke mensen zou kunnen blijven en spoedig zou worden meegezogen in de turbulente en soms revolutionaire ontwikkelingen van de omringende landen en de regio, werd eveneens spoedig duidelijk.

Want Suriname, op weg naar werkelijke volwassenheid en politieke onafhankelijkheid, blijft immers een onafscheidelijk deel van Latijns-Amerika, zelfs van de wereldgemeenschap? Wat om Suriname heen gebeurt, zou dit land voortaan niet meer onberoerd laten. In 1975 verliet Suriname blijvend het modernest. Ook Suriname zou nolens volens gaan deelne-

* Boereveen zit met Bouterse en luitenant Bhagwandas in de leiding van de nieuwe ‘Stavaste’ beweging. Zie ook interview, weekblad *De Tijd*, 16 december 1983.

men aan de Afro-Aziatische ‘revolution of rising expectations’, zoals deze zich na 1945 in de volkerengemeenschap heeft voltrokken.

Dat dit met vallen en opstaan zou gebeuren, zoals overal elders in de Derde Wereld, is een aspect waar men zich in Suriname aanvankelijk niet bewust van is geweest. Als bij alle sociaal-politieke omwentelingen en staatsvernieuwingen ontstonden ook in Suriname aanvankelijk scherp verzet en irritatie tegen iedere vorm van verandering in de bekende, gezapige, semi-koloniale status-quo. Aanvankelijk slaagde Desi Bouterse erin bij het overnemen van de staatsmacht op 25 februari 1980 een aanzienlijke meerderheid te winnen voor hervormingen in het algemeen. Maar al naar gelang de koers van de revolutie radicaler werd, nam de tegenstand toe.

8 en 9 december 1982 was een culminatiepunt. Dat veranderde de sympathie voor de beweging van de militairen in vormen van lijdelijk en ook actief verzet. De mensen hadden een dergelijke bloedige schietpartij, zonder enige vorm van rechtspleging, niet alleen niet verwacht, maar ook sinds mensenheugenis nooit eerder meegemaakt.

Ogenschijnlijk mag het lijken of gedurende 1983 de scherpe kantjes wat van dat rampzalige incident zijn afgeslepen, maar in de harten van de meeste Surinamers staat die tragedie diep gegrift. De mensen zijn er bovendien onzeker en angstig door geworden. Een rechtsorde, over decennia naar koloniale maatstaven zorgvuldig opgebouwd, werd weggevaagd. Gevoelens van rechtszekerheid werden, althans voorlopig, ernstig aangetast.

Terugvallend op mijn eigen ervaringen en puttend uit mijn kennis van dekolonisatieprocessen sinds de jaren vijftig - vooral in Indonesië - besloot ik in april 1983 naar Suriname te reizen om ter plekke de ontwikkelingen nader te bestuderen. Eenmaal was ik in het land geweest, op een reis naar een ontwikkelingsproject langs de Corantijn bij gelegenheid van het officiële bezoek van koningin Juliana en prins Bernhard aan Suriname in 1978.

In 1983 maakte ik van april tot juli twee reizen en in november-december een derde reis naar Suriname. Deze reportage is dan ook niet meer of minder dan een momentopname van een gecompliceerd en revolutionair proces van ‘nation building’ in een voorheen uitgesproken koloniaal bestuurd gebied. Daarom kan deze reportage in dit instabiele stadium niets anders zijn dan een bijdrage aan de discussie over Suriname zoals deze zowel daarginds als hier in Nederland de laatste tijd levendig op gang schijnt te zijn gekomen.

2

Met de staatsgreep van 25 februari 1980 was de revolutie in Suriname een voldongen feit. Er werd door de leiders van de coup een minimum aan geweld gebruikt. Het land ontspande dan ook spoedig weer en het leven hernam vrijwel zijn normale beloop.

Er werd een burgerregering gevormd. Ook Den Haag verzoende zich met de onwelkome politieke geweldpleging, en de ontwikkelingshulp van Nederland werd voortgezet.

Uiterlijk had het er misschien de schijn van, dat er weinig in de samenleving was veranderd, maar in werkelijkheid had een groep vastberaden militairen onder leiding van Desi Bouterse en Roy Horb het heft in handen genomen. Het was de militairen dodelijke ernst. Ze waren van plan de revolutie serieus te nemen. Misschien bleef het Surinaamse leger aanvankelijk grotendeels achter de schermen, maar de werkelijke macht lag in zijn handen.

Majoor Horb had zich bij mijn aankomst in Paramaribo na de executies van 1982 opgehangen. Luitenant-kolonel Desi Bouterse (37) leidde nog steeds het (militaire) Beleidscentrum. Het leek me juist bij hem te rade te gaan, om tegelijk iets meer van de achtergronden van zijn persoonlijke leven en gedachtenwereld te weten te komen.

Hij vertelde het volgende:

‘Ik ben twintig kilometer buiten Paramaribo nabij Domburg geboren. Ik had een stiefvader en woonde op verschillende plaatsen. Soms ook bij mijn grootmoeder. Soms bij een tante. Ik was, wat je noemt, een Surinaamse volksjongen. Ik ken de problemen van de minder bedeelden in dit land. Van jongsaf aan heb ik met eigen ogen gezien, wat zich niet alleen in de stad maar ook op het land afspeelde. Voor mijn schoolopleiding werd ik naar de fraters gezonden. U zou met ze moeten spreken. Ze weten veel over mijn jeugd. Het is tenslotte een beetje moeilijk om over je zelf te vertellen.

Na de MULO ben ik gaan werken. Ik kwam al vroeg in aanraking met de politiek, omdat mijn stiefvader een boezemvriend was van Jopie Pengel. Ik wist al vroeg, hoe het in werkelijkheid toeging in Suriname. Als jongen ga je dan rebelleren. Je voelt je in oppositie met wat er om je heen gebeurt. Ik streefde van jongsaf aan naar het perfectioneren van

de zaken om me heen. Onder mijn klasgenoten ontstond een soort strijd. We vroegen ons onder elkaar af, wie van ons later de beste “job” zou krijgen. De meeste van mijn klasgenoten zijn in de stad gebleven. Ik ben in districten buiten Paramaribo gaan werken. Eerst in Brokopondo, waar ik op het coördinatiebureau werkzaam was. Later in Marienburg bij onze suikerrietaanplantingen. Maar tenslotte hebben de fraters voor me geregeld, dat ik naar de handelsschool kon gaan, waardoor ik oorspronkelijk een kantooropleiding heb genoten.’

In 1968 vertrok Desi Bouterse naar Nederland. Hij wilde zich verder specialiseren. Ook vervulde hij er de militaire dienstplicht.

‘Omdat het inkomen van een dienstplichtige militair nauwelijks voldoende was om van rond te komen tekende ik voor een beroepsopleiding. Ik ben naar de koninklijke kaderschool in Weert gegaan. Daarna werd ik overgeplaatst naar Haersholte. Later kwam ik in Steenwijk bij het 47ste pantserinfanteriebataljon. Hierop volgde dienst in Seedorf in de Bondsrepubliek, in NAVO-verband. Ik legde me in die dagen veel op sport toe, want ik had intussen in Hooghalen ook een militaire sportopleiding gehad.

Bij de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 werd ik gevraagd naar Paramaribo terug te komen om het sportgebeuren hier te helpen organiseren. Ik nam mijn paperassen uit de Hooghalen-tijd mee en kwam in november van dat jaar in Suriname terug. Samen met de Nederlander, Dick Staphorst, die dit werk voordien had gedaan, hebben we toen de Surinaamse sport opgezet. In die tijd, werd me gezegd, dat het geen zin had om terug te gaan. In Seedorf hadden we alle faciliteiten die we ons konden wensen, belastingvrije artikelen, noem maar op. Maar iedereen hier, niet alleen ik, was wild enthousiast om aan de opbouw te beginnen. We wilden allemaal participeren. We waren pas onafhankelijk en iedereen had zich met elkaar verzoend. Men was boordevol enthousiasme. Men wilde aan de slag voor Suriname.

Maar al gauw bleek, dat het leger, dat dus nu was overgenomen door de onafhankelijke en soevereine regering van Suriname een chaos was. Niemand had er notie van wat een leger eigenlijk is, of behoort te zijn. De zaak raakte al heel gauw in verval. We ondernamen verscheidene pogingen om met de legerleiding te praten. Maar van hogerhand had men geen oog voor de werkelijke situatie. Het duurde niet lang of driekwart van het leger interesseerde zich niet meer voor de gang van zaken. Het moreel zonk snel. De één verkocht broodjes, de ander wat anders. We waren allemaal in de business. Ik had een vrij redelijk lopende boerderij opgezet met varkens en

tienduizend kippen. Dat betekende immers extra-inkomen. Ik leverde ook kippen aan het leger. Ik zat die dagen op Zanderij. De jongens kenden me een beetje.

In de stad was zeker vier maal geprobeerd om een soldatenbond, een soort VVDM, op te zetten, opdat de belangen van de militairen zouden worden behartigd. Maar deze initiatieven werden iedere keer getorpedeerd. Op een dag kwam Roy Horb bij me en zei: “We willen opnieuw een poging doen om een bond op te zetten. Deze keer willen we een energieke, efficiënte voorzitter hebben.” Ik antwoordde: “Geen probleem, ik sluit me altijd aan.” “Ja, maar we willen jou,” zei Horb. “Dat wordt een beetje moeilijk, want ik heb jullie activiteiten enigszins gevolgd. Ze eindigen iedere keer weer even snel als ze zijn begonnen. Wanneer ik eraan zou beginnen, dan ga ik zeker tot het bittere einde door. Ik ga geen half werk doen. Wanneer jullie me als voorzitter willen hebben, dan wil ik volledig worden gedragen en alle steun krijgen. Dan gaan we ook werkelijk een programma uitstippelen.” Horb verzekerde me, dat hij juist om bovengenoemde redenen met zijn vrienden had besloten mij te benaderen. Ik werd dus voorzitter van de Bond voor de strijdkrachten. Dat was in 1978.

Intussen bleven de problemen binnen het leger zich opstapelen, maar ik hield de zaak bij elkaar. Pas in 1979 zijn we uit de barakken getrokken en bij de regering op de stoep gaan staan. We hebben toen gezegd: “Wanneer jullie de problemen van het land niet anders aanpakken of anders proberen op te lossen, zullen we er zelf iets aan doen.” Uren en uren hebben we met premier Henck Arron gesproken en gedebatteerd zonder enige oplossing te bereiken.’

3

Wat in de reconstructie van de Surinaamse gebeurtenissen van na 1980 steeds meer naar voren komt is, dat noch de regerende klasse noch het publiek zich bewust was, dat de groep van sergeanten rond Bouterse in ernst meende wat zij zei. Ze werd niet ernstig genomen. Ook in het diplomatieke verkeer tussen Den Haag en Paramaribo werden van officiële Nederlandse zijde directe contacten met de legerleiding of met Bouterse persoonlijk vermeden. Premier Arron zou zich die dagen zelfs hebben laten ontvallen, dat de groep Bouterse ‘een stelletje padvindders was’. Padvindders in het bezit van mitrailleurs

en gepantserde voertuigen. Padvinders die in ieder geval raak schoten als zij het nodig achtten.

Bouterse vervolgde: ‘Op 30 januari 1980 zijn we door de militaire en gemeentepolitie uit ons kamp gegooid. Terwijl we met de handen omhoog stonden, werd het bevel gegeven te schieten. Maar de politie weigerde te vuren uit solidariteit met de militairen. U zult het misschien niet willen geloven, maar het bevel op ons te schieten werd zelfs “live” via de radio uitgezonden, omdat toevallig een radioverslaggever met zijn microfoon in de buurt was. Intussen stonden we duidelijk met de handen in de lucht en zeiden: “Wil je schieten, ga je gang.” Nadat we uit ons kamp waren gegooid zijn we naar Bomika, het vakbondscentrum, gegaan, dat solidair met ons was.

Intussen waren we er binnen onze groep al enige tijd van overtuigd geraakt, dat we er met militaire vakbondsactiviteiten alléén nooit zouden komen. Ik heb de toenmalige bevelhebber, kolonel Henk Elstak, in die dagen zelfs gezegd: “Luister, volgens mij moet je de zaak overnemen. Je krijgt alle steun van ons.” Hij antwoordde: “Een ieder kan dit doen, behalve Elstak.” Het had absoluut geen enkele zin om iedere keer bij de regering op de stoep te gaan staan. Zo kwamen we er niet. We werden alleen maar aan de praat gehouden. Ik was er echter heilig van overtuigd, dat het geen enkele zin had op die weg verder te gaan. We hebben toen de leiding van de Bond overgedragen aan Badrissein Sital, de latere minister van Volksmobilisatie en Cultuur, nu in Cuba, waar hij de partijschool volgt.

Ik ben mij toen full time gaan bezighouden met het voorbereiden van de staatsgreep. Dit vereiste veel consciëntieus werk. Er moesten wapens worden verzameld, bunkers worden opengebrouwen, kortom het vereiste organisatie. Eindelijk, gedurende de nacht van 24 op 25 februari 1980 was het zo ver. Eén week eerder was een andere poging mislukt. Maar deze keer hadden we onze plannen klaar en de strategie nauwkeurig uitgestippeld. Letterlijk te elfder ure, want het was ongeveer 23:00 uur, hebben we onze mannen bij elkaar geroepen. Ons plan is feilloos gelukt met een minimum aan bloedvergieten.

Sedert 1980 hebben we in totaal met zes contra-revolutionaire bewegingen te kampen gehad.* Er zijn sterke aanwijzingen geweest, dat functionarissen van de Amerikaanse ambassade, van de CIA en van de vakbond AFL-CIO bij een aantal van deze acties betrokken zijn geweest. We hebben toen ook

* Dit zei Bouterse in mei 1983.

twee Amerikaanse diplomaten, Richard R. la Roche en Edward Donavan, moeten uitwijzen vanwege onwettige activiteiten. Ze ondernamen bijvoorbeeld bepaalde ondermijnende activiteiten tesamen met elementen uit de arbeidersfederatie hier, de Moederbond. Ook moet ik tot mijn spijt zeggen, dat bepaalde functionarissen in dienst van de Nederlandse regering zich aan dit soort activiteiten schuldig hebben gemaakt. We hebben een kolonel, een militaire attaché moeten laten terugroepen.

Ook kregen we al meteen in april 1980 moeilijkheden binnen de strijdkrachten. De luitenant Rambocus en de sergeant Hawker werden gearresteerd vanwege anti-regeringsactiviteiten. In mei 1980 volgde opnieuw een poging van leden van de voormalige regering-Arron om met behulp van huurlingen de regering omver te werpen. Tien maanden later, in maart 1981, werden we wederom geconfronteerd met een militaire samenzwering. Rechtse politici, verschillende zakenlieden en ook enkele militairen spanden tegen ons samen. Dus wat zich in Suriname sedert 1980 heeft afgespeeld, dient vooral geanalyseerd te worden tegen de achtergrond - ook op wereldschaal - van revolutie en contra-revolutie. We zijn natuurlijk langzamerhand geïnformeerd geworden over de bekende scenario's van buitenlandse inlichtingendiensten, zoals deze ook in andere, aanvankelijk weerloze ontwikkelingslanden, werden afgedraaid. Het is daarbij een geïjkt middel om waar mogelijk een wig te drijven in de strijdkrachten en toe te slaan op het moment, dat militairen in een land onderling verdeeld zijn. Ieder middel is geoorloofd om tweedracht te zaaien. Hoe lang circuleerden er niet in Indonesië in 1965 geruchten over een raad van generaals, die tegen president Sukarno samenspande, vóór de staatsgreep van 30 september uitmondde in het grootste bloedbad uit de Indonesische geschiedenis?

Ik kan u verzekeren, dat we ook hier niet bepaald in een sfeer hebben kunnen werken waarin het mogelijk was rustig iets nieuws op te bouwen. Er is van het begin van onze revolutie af geen sprake van geweest om op welke manier dan ook fundamentele mensenrechten te beschadigen, laat staan te vertrappen. Dit wil ik wel met nadruk zeggen. Wanneer men terugkijkt naar de situatie in Suriname van 1980, dan zijn er misschien wel enige excessen voorgevallen, maar in de grond van de zaak speelde zich de omwenteling af in een acceptabele sfeer. Gedurende 1981 verbeterde de situatie zich over de hele linie aanzienlijk. De persvrijheid was vrijwel totaal. Beperkende overheidsmaatregelen werden opgeheven. Er werd keurig geregeld welke organen welke bevoegdheden hadden. Alles liep steeds beter. Maar hoe reageerde de contra-revolutie?

Zij maakte van juist diezelfde vrijheden misbruik om in maart 1982 opnieuw toe te slaan. Ditmaal organiseerde men een complot om enkele van onze militaire leiders te vermoorden. Deze zaak bracht de poppen hier aan het dansen. Uiteraard wordt veel van deze gegevens in de buitenlandse berichtgeving “gemakshalve” weggelaten. De provocaties van de revolutie schijnen nauwelijks nieuwswaarde te hebben. De meeste berichten komen uit de koker van nieuwsmakers, ik heb er geen ander woord voor, die de contra-revolutie toejuichen, ook omdat ze eenvoudig niet begrijpen wat onze bedoelingen zijn en waar we mee bezig zijn. Misschien hebben onze voorlichting en public relations ook te wensen overgelaten, maar tenslotte hebben we op dit moment andere zaken aan ons hoofd dan erop toe te zien, dat men in het buitenland precies begrijpt waar we mee bezig zijn.

De eerste poging tot een contra-revolutie werd 7 maart 1982 notabene tijdens een kerkdienst ondernomen. Een tweede poging werd tijdens de Phagwa-ceremonie in het presidentiële paleis gedaan. Dit was op 11 maart 1982. Toen dat ook mislukte, heeft men nog diezelfde avond een massaal vergiftigingsdrama tegen ons georganiseerd. Toen al deze aanslagen waren mislukt, heeft de contra-revolutie onder andere een massale aanval op Fort Zeelandia ondernomen.

De internationale commissie van juristen heeft mij wel als een monster omschreven, maar ik kan u verzekeren, dat er in Suriname naar is gestreefd om ieder bloedvergieten te voorkomen. Maar tenslotte zitten we midden in een revolutie. We hebben onze bedoelingen duidelijk aangegeven. Dit wil echter niet zeggen, dat we tezelfdertijd kunnen garanderen, dat er geen tegenstromingen ontstaan, die het op ons leven hebben gemunt. We hebben hier een historische taak op ons genomen en natuurlijk is ons alles eraan gelegen dat excessen en ontsporingen niet zullen voorvallen. In een revolutionaire situatie is dit niet te garanderen, gezien de bemoeizucht vanuit het buitenland en de reactionaire krachten van binnenuit.

Ons is nu de gelegenheid geboden te handelen. Het leger heeft de staatsmacht veroverd en we zullen de problemen van het land samen met het Surinaamse volk in zijn geheel oplossen. We hebben gekozen. Het moet toch langzamerhand duidelijk zijn waar we staan. Wanneer anderen denken, dat ze de zaken hier kunnen terugdraaien, dan zullen we ze moeten teleurstellen. We zijn - en we kunnen dit aan de hand van onze daden staven - nu bijna vier jaar bezig. Iedereen kan zien hoe de Surinaamse revolutie zich heeft ontwikkeld. Anderen hebben ons rechtstreeks naar het leven gestaan. Er zijn echter grenzen en het is te hopen, dat men zijn verstand zal gebrui-

ken. We zijn niet van plan, waar we nog zoveel problemen hebben op te lossen, elke keer rekening te houden met grappenmakers die denken dat ze hier onrust zullen kunnen zaaien.

Het is te betreuren, dat de media in het buitenland zich niet de moeite getroosten om serieus een studie te maken van waar we mee bezig zijn. Ook in Nederland wordt maar raak geschreven. Nu heb ik zelf een aantal jaren in uw land gewoond. Ik ken het Nederlandse denken en de wijze van optreden van journalisten daar. Daarom heb ik niet al te zwaar aan beledigende uitspraken in de pers getild. De tendens is immers duidelijk. Men verliest zich al te gemakkelijk in cliché-werk en sensatie-journalistiek, die om commerciële redenen wordt bedreven. Dat is voor sommigen namelijk de betekenis van vrijheid van meningsuiting waarbij de grootste nonsens wordt verkondigd onder de banier van zogenaamde voorlichting. Ik heb in Nederland gezien hoe er bijvoorbeeld soms met het koningshuis wordt omgesprongen, of met politici en regeringsfunctionarissen. Wanneer ik me een programma voor de geest haal, zoals dat van Barend Servet, waarin de koningin van Nederland te grabbel wordt gegooid, dan verwonder je je niet meer over beledigende uitspraken aan het adres van Suriname. Maar ik heb eerlijk gezegd wel genoeg van dergelijke journalistiek.

We hebben van onze zijde, sedert de revolutie van 1980, op alle mogelijke manieren geprobeerd open en zakelijke relaties op te bouwen met de Nederlandse pers. Maar we zijn tot de teleurstellende conclusie gekomen, dat althans op dit moment in de meeste gevallen de gemoederen niet rijp zijn voor een objectieve waarneming van de Surinaamse samenleving en de revolutionaire ontwikkelingen hier. Wat ik vooral een ernstige zaak vond, was dat onze eigen mensen hier in Suriname aanvankelijk van buitenaf, mede door deze opzettelijk misleidende voorlichting vanuit Nederland, op negatieve wijze werden beïnvloed. Hierdoor kreeg men ook hier soms een vertekend beeld van de situatie. Dat een blad als *Het Parool* klakkeloos meldt, dat de ambassadeur van Suriname in Den Haag H. Herrenberg zich zou bezig houden met de cocaïnehandel is voor alle betrokken partijen toch een belediging zonder weerga. Maar het schijnt voor sommigen in een bepaald beeld te passen om de nieuwe leiders van Suriname in alle denkbare manieren zwart te maken en desnoods als misdadigers voor te stellen. Men aarzelt niet om ons Idi Aminachtige toestanden aan te wijven. Alles wat hier gebeurt, zou verkeerd en slecht zijn. Men schroomt niet immorele en zelfs criminele praktijken toe te passen om het uiteindelijke doel te

bereiken, namelijk de Surinaamse leiding op alle mogelijke manieren te belasten.

Wanneer mensen constant worden volgegoten met anti-propaganda ontstaat geleidelijk aan een dermate negatief beeld, dat iedere opening naar een onbevooroordeelde benadering van de feiten en de realiteit bij voorbaat onmogelijk wordt. Om u een voorbeeld te noemen. Mijn gezin is nu eens niet naar Nederland of naar Miami met vakantie geweest, maar naar het Caraïbische gebied. Ze waren in Grenada en Cuba. De kinderen kwamen wild enthousiast terug en vertelden aan onze huishoudster, een wat oudere vrouw, die natuurlijk deel uitmaakt van ons gezin: “Oma, we zijn in Cuba geweest en het was geweldig.” Meteen kwam het antwoord: “Oh, dan moet ik oppassen, want dan zijn jullie communisten geworden.” Wat ik wil aangeven is de vraag: wat weet oma concreet van Cuba?

Had het aan ons gelegen, dan zouden we op de weg van 1981 zijn voortgegaan. Dan waren we toen reeds de discussie begonnen over het ontwikkelen van een vorm van Surinaamse democratie naar een eigen model. Dat was onze oorspronkelijke “planning”. Maar de contra-revolutie, die juist door de ruime marge van vrijheid die we misschien wat te vroeg toestonden haar kansen zag, heeft van de situatie volledig misbruik gemaakt. Ze beschikte over drie dagbladen en vier radiostations. Constant werd anti-propaganda over de gemeenschap uitgestort via leugens, halve waarheden, intimidaties en wilde beschuldigingen. De tegenstanders van de revolutie hadden verreweg de meeste, zoniet alle propagandamiddelen in handen. Wanneer je dan bovendien constant “vrijheid van pers” roept, terwijl de contra-revolutie vrijwel volledig misbruik van diezelfde vrijheid maakt, dan ontstaat er onherroepelijk een harde confrontatie. Er is misschien te vroeg teveel vrijheid gegeven, terwijl we de zware, gecompliceerde en moeilijke weg van een nieuwe opbouw voor de boeg hadden.

In Westerse landen heeft men een bepaalde liberale opvatting over vrijheid van meningsuiting en mensenrechten, die echt niet in ieder deel van de wereld klakkeloos kan worden toegepast. We hebben daar binnen de leiding uitgebreid over gediscussieerd. Wij vinden dat we andere vormen van vrije meningsuiting moeten toepassen. Wij vinden echter ook, dat bepaalde vrijheden tot de grondrechten van het volk in zijn geheel behoren. Het mag niet zo zijn, dat bepaalde belangengroepen, die toevallig het geld hebben om drukpersen te kopen of een televisie- of radiostation te financieren, dat zij deze middelen naar eigen goeddunken zouden kunnen gebruiken om hun denkbeelden op die manier aan het volk te presente-

ren. Wij zijn van mening, dat het volk zelf zich moet uitspreken over hoe het recht van vrije meningsuiting in Suriname zal moeten worden toegepast.

Waar men dus in Nederland, maar evenzeer in de Verenigde Staten aan voorbijgaat, is het onloochenbare feit, dat hier een contra-revolutie aan de gang was en is,' aldus luitenant-kolonel Bouterse.

'Er zijn immers voorbeelden te over in de wereld, van wat er gebeurt wanneer er een staatsgreep plaatsvindt. In Chili was Salvador Allende wel degelijk door directe democratisch georganiseerde verkiezingen aan het bewind gekomen. Dat was inderdaad een politieke beweging naar links. Sommige grote mogendheden insisteren op het organiseren van vrije, democratische verkiezingen, maar wanneer de uitslag naar links zwenkt, is hun deze uitkomst allerm minst welgevallig. Hoe is rechts in Chili, daarbij geholpen door hen die tamboereren op het houden van vrije verkiezingen, niet tekeer gegaan bij het organiseren van een contra-beweging? Allende werd eenvoudig vermoord. Duizenden Chilenen werden vermoord of het land uitgedreven. Ik noemde Indonesië. Bij de coup tegen president Sukarno zijn honderdduizenden Indonesiërs vermoord. Duizenden werden naar een eiland gezonden. Toch hebben Westerse landen, Nederland voorop, niet alleen het rechtse militaire regime in Indonesië op alle mogelijke manieren gesteund, maar zelfs de ontwikkelingshulp werd ondanks dit bloedbad en ondanks de afwezigheid van elementaire mensenrechten in een snel tempo opgevoerd. Voor ons klinkt daarom de felle verontwaardiging vanuit Den Haag over de vijftien doden in Suriname ongeloofwaardig, "to put it mildly".

Het is eenvoudig om de gebeurtenissen in Suriname in een zwart-wit kader te plaatsen en eenzijdig te veroordelen. Men dient de Surinaamse revolutie echter in een wijder verband te beschouwen. Iedere andere benadering zal een hoogst eenzijdig beeld te zien geven. Wat bijvoorbeeld in het buitenland niet is opgemerkt is, dat de contra-revolutie door haar eigen stupiditeit en ongebreidelde arrogantie door de mand is gevallen. Openlijk deelden onze vijanden via de persorganen mee, dat de regering nog hoogstens twee of drie weken in het zadel zou zitten. Daarna zou die en die onder de groene zoden liggen*, en zouden weer anderen het land uit worden gejaagd. Er zou nog veel meer gebeuren, wanneer de contra-revolutie haar zin had gekregen. Het waren in feite mededelingen, die ons attent maakten op mogelijke acties. Door hun

* Hier werd op de bevelhebber Bouterse zelf bedoeld.

domme overmoedigheid en zelfoverschatting hebben ze ons alert gemaakt. We zijn gaan onderzoeken wat er precies aan de hand was.

We hebben toen de beweging van de contra-revolutie werkelijk blootgelegd. We kwamen erachter waarmee de Amerikaanse ambassade bezig was, bijvoorbeeld in de vakbonden, op de universiteiten en de scholen en vooral ook in de pers. Het was kort samengevat een kwestie van buigen of barsten geworden. Zouden we in december 1982 niet hebben ingegrepen en zou een contra-coup kans op slagen hebben gehad, dan zouden er geen vijftien, maar misschien wel vijftienhonderd of meer doden zijn gevallen. We hebben hard ingegrepen, zeker. Maar ik kan u zeggen, wanneer de contrarevolutionairen weer iets zouden proberen, we opnieuw hard zullen ingrijpen. Wanneer je dit niet zou doen, dan ben je onverantwoordelijk bezig. Op het moment dat de revolutie serieus wordt bedreigd, kan je je niet permitteren werkloos toe te zien of te laat op subversieve activiteiten reageren. We waren gedwongen om krachtig in te grijpen. Dit is een prerogatief van iedere regering. Staat niet op omverwerping van de staat in de Nederlandse grondwet de doodstraf?

In Suriname leven we in een rechtsstaat. De revolutie heeft nooit iets aan die rechtsstaat veranderd. We hebben ons echter dikwijls geërgerd aan wat zich rond de rechtspraak afspeelt. Deze is op rechtsaansprakelijkheid gebaseerd, en op verouderde ideeën en opvattingen die gewoon niet stroken met revolutionaire ideeën. Om een simpel voorbeeld te noemen. Als iemand de leiding van het land van kant zou willen maken en hij pakt jouw geweer en richt dat op mij. Pas wanneer hij schiet en ik het geluk zou hebben niet te worden geraakt, dan zou ik de mogelijkheid hebben de man voor het gerecht te brengen. Dus, pas wanneer het schot ketst of niet afgaat, heb ik de mogelijkheid de rechter in te schakelen. Het is natuurlijk niet redelijk om te verwachten, dat iemand zou wachten tot het patroon van de aanvaller ketst of het schot mist, met wat terug te gaan doen. We zullen ons dan ook zeer zeker over de nu geldende rechtspraak moeten buigen. We zullen de rechtspraak moeten aanpassen aan de omstandigheden van Suriname van na 1980.'

5

Het was na middernacht. We zaten in de slaapkamer van de bungalow van de bevelhebber aan de weg naar Domburg, ook omdat de airconditioner er beter werkte.

‘Het timmeren aan een natie,’ aldus Bouterse, ‘is een kwestie van jaren, van decennia, soms van eeuwen. De Verenigde Staten hebben een der bloedigste burgeroorlogen uit de geschiedenis gevoerd, alvorens er een natie tot stand kwam. Ook de vorming van de Nederlandse staat is een proces van eeuwen geweest. Neem alleen al de groei na 1900 naar het moderne Nederland toe. Wat Den Haag nu moet leren, is niet meer met het betweterige vingertje in de lucht naar ons te kijken. Die houding is toch niet de manier om tot een werkelijke analyse te komen van de problematiek waarvoor Suriname staat? We kennen de Nederlandse neiging om anderen de wet voor te willen schrijven en te zeggen hoe het moet. Nederlanders schijnen die eigenschap van nature mee te krijgen. Het is echter beslist niet de meest praktische benadering om de ontwikkelingen, zoals deze zich nu in Suriname voltrekken, tegemoet te treden. De periode van eenzijdig betuttelen is definitief voorbij.

Bovendien is deze houding misplaatst, omdat hier nog altijd de duidelijke behoefte bestaat de banden met Nederland niet te verbreken. Misschien zijn er mensen onder ons, die op een emotioneel moment in die richting denken of voelen. Maar om nu reeds te stellen, dat er een sterke of diepgaande anti-Nederlandse houding onder ons zou leven, is onjuist. Dat klopt niet met de feiten en de werkelijkheid. Wat men wil - en ik denk, dat ik aanvoel wat hier leeft - is dat er respect voor Suriname zal worden getoond, respect voor onze soevereiniteit, en niet alleen in Nederland, maar in de wereld “at large”. Dat is de realiteit van het nieuwe Suriname. Wil men ons benaderen, dan zal men niet met normen, die mogelijk buiten Suriname opgeld doen, moeten werken. Dat heeft geen enkele zin en zou alleen maar averechts werken en de betrekkingen alleen maar verder vertroebelen. Dat is waar het nu om gaat. Dat moet men in het buitenland, ook in Den Haag, gaan beseffen.

Zoals alle ontwikkelingslanden in de Derde Wereld zitten ook wij opgescheept met een opvatting over zogenaamde vrijheidsrechten, die fundamenteel fout is en niet klopt. Zo-

lang het zo is, dat meer dan de helft van de mensheid kansarm in het leven staat, zit je met dit ernstige probleem. Wanneer je tegen onderbedeelde bevolkingsgroepen zou zeggen: “Jullie voornaamste levensvraagstuk is vrijheid van meningsuiting, vrijheid van pers, vrijheid van vergadering,” en noem maar op, dan vind ik dat je deze mensen in de grond van de zaak op een gruwelijke wijze voor de gek houdt. De werkelijke situatie van de armen in deze wereld is, dat zij als gevolg van de internationale verdeling van de rijkdommen van deze planeet, van de kansen voor iedereen, van de beschikbaarheid van kennis, wetenschap en techniek, van de internationale arbeidsverdeling, en wat dies meer zij, veroordeeld zijn om in armoede, dus kansarm, te proberen te overleven. Het is daarom een bijna cynische aangelegenheid om voortdurend met de vlag van vrije meningsuiting en vrije pers in de gezichten van deze mensen te blijven zwaaien. Hun prioriteiten liggen bepaald anders.

Ik geloof te kunnen stellen, dat ik het Surinaamse volk ken. Ik ken de democratische instelling van de Surinamers. Ik ken hun gevoelens. Ik ben er vertrouwd mee. Ik breng tientallen bezoeken aan de regio's. Ik praat met de mensen. Ik discussieer met ze. We hebben nu een revolutie en hebben de taak en de plicht de mensen op te voeden, vertrouwd te maken met de nieuwe situatie. We moeten precies uitleggen, wat men met rechten kan doen en wat men met rechten niet kan doen. We zijn bijvoorbeeld bezig om met mensen die eigenaren zijn van radiostations gezamenlijk te bekijken, hoe we de voor ons liggende problemen zouden kunnen oplossen. Het is absoluut niet zo, dat we hen, of wie ook, onze wil willen opleggen. Integendeel.

De pers heeft een opvoedende taak. De zaak was hier op hol geslagen. We waren eigenlijk in een situatie van journalistieke bandeloosheid terecht gekomen. Men deed maar raak. We moeten nu orde op zaken stellen om de mensen te leren verantwoordelijk met kostbare vrijheden om te springen. De media moeten worden gebruikt om aan te geven wat de nieuwe waarden, rechten en plichten van de Surinamers zijn. We zijn bezig met de heroriëntatie van een samenleving. We moeten het volk via de media laten zien, waar hervormingen nodig zijn of zijn doorgevoerd, waar het allemaal op afstevent. Wanneer mensen niet op adequate wijze gebruik maken van rechten en plichten zit je in onoverkomelijke problemen bij de opbouw van een land. We moeten het volk andere waarden bijbrengen. En wat we het onder meer zullen bijbrengen is dat er op den duur vrijheid van meningsuiting zal zijn. Maar men moet ook de “tools” geven om de vrije meningsuiting mede in

het belang van het volk en de natie te hanteren. Het is allemaal een kwestie van tijd. Het gaat er echt niet om een situatie te scheppen, waarbij één persoon of één organisatie de lakens zou gaan uitdelen of zou zeggen wat er dient te gebeuren, zonder de kans te bieden op weerwoord of critiek. Niemand is erop uit het volk een wil op te leggen.

Vrije verkiezingen en het legitimeren van onze positie is een ander vraagstuk waar de buitenlandse media veel aandacht aan besteden. Op dit moment zijn we bezig - waar we in 1980 aan zijn begonnen - een aantal zaken in dit land die scheef waren gegaan, terug te draaien en tot de juiste proporties te brengen, in de eerste plaats in het belang van het land zelf. De tijd zal ons leren of het Surinaamse volk het eens is met ons streven. Bovendien ben ik echt niet van plan om dictatortje te gaan spelen. Wanneer zou blijken, dat wij het werk verkeerd hebben gedaan dan kappen we ermee. We kunnen niet meer doen dan we doen en onze schouders eronder zetten, maar zouden we niet slagen, dan zullen jongeren het moeten overnemen. Want, wanneer je de nieuwe generatie op de keper beschouwt, zie je, dat zij, evenals de onze, de wrange vrucht is van de geschiedenis, van het kolonialisme.

Nogmaals, mijn positie ligt op dit moment historisch vast. Persoonlijk - en mijn vrienden zijn er eigenlijk op tegen, dat ik me in deze zin uitlaat, want ze kennen mijn standpunt in deze - ben ik er voor de zaken te zijner tijd over te dragen. We hebben een stuk werk voor het land te verrichten en we zullen proberen dit zo goed mogelijk te doen. Daarna kunnen we deze taken overdragen aan anderen. We hebben trouwens de afgelopen drie jaren bewezen, dat we het niet bij fraaie woorden laten. Men zal zich herinneren, hoeveel niet-militairen steeds deel hebben uitgemaakt van 's lands kabinetten. Men weet hoeveel militairen er in het Beleidscentrum zaten en hoeveel burgers. Vandaag aan de dag zijn de verhoudingen anders, omdat, naarmate de mensen de verantwoordelijkheid kunnen overnemen, wij bereid zijn stappen terug te doen. Dus nogmaals, wij laten het niet bij woorden. De daden liggen er. Alleen, men moet ons niet gaan haasten om dingen te doen waar we nog niet aan toe zijn. We zullen ons aan ons uitgestippelde programma houden.

Natuurlijk betekent de erkenning van fundamentele vrijheidsrechten voor alle Surinamers enorm veel. Maar dan moeten we die wel plaatsen in de context van Suriname. Want wanneer we bijvoorbeeld persvrijheid hier louter zouden zien als de vrijheid van eigenaren van kranten en drukkerijen, die stuk voor stuk - en nu zeg ik het misschien wel wat scherp - belangen vertegenwoordigen, die volkomen vreemd zijn aan

die van Suriname, dan vraag je je af, hoe je deze vrijheid dient te vertalen.’

6

De bevelhebber vervolgde: ‘Het buitenland is bij de beschouwing van de gebeurtenissen hier wel erg snel met etiketten plakken. Wanneer ik naar Havana ben geweest, wordt er onmiddellijk gezegd: “Nu zwenkt hij naar links.” Ben ik naar Caracas of Brasilia geweest, dan zegt men: “Nu zwenkt hij naar rechts.” Er wordt eenvoudig niet begrepen, dat je bezig bent met het zoeken naar een eigen model, dat je kunt aanpassen aan de reële situatie in Suriname. Er zijn nu eenmaal verschillende vormen van democratie, van socialisme, zelfs van communisme. Misschien moeten we de vorm van Surinaams socialisme nog uitvinden. Waar ik zeker van ben, is dat het systeem, zoals we dat kenden, niet werkte. De parlementaire democratie, zoals we die vanuit Nederland overnamen, heeft hier niet in het belang van het land en volk van Suriname gefunctioneerd, vandaar dus dat we een revolutie hebben gehad. We zien trouwens dezelfde ontwikkelingen in de meeste Derde Wereldlanden, die na de onafhankelijkheid experimenteerden met uit het Westen geïmporteerde vormen van democratie.

U weet, dat ik in maart 1983 naar de conferentie van niet-gebonden landen in New Delhi ben geweest. Wat me aansprak was, dat vele leiders die daar bijeen waren, eveneens intensief met deze vraagstukken, van hoe een nieuwe samenleving op poten te zetten, bezig waren. Ook zij vroegen zich af hoe men een volk in de volle zin van het woord bij de democratie kon betrekken. Hoe dus het volk meer zeggenschap kon krijgen over hetgeen om hem heen gebeurde. De meeste leiders van de Derde Wereld zoeken naar nieuwe modellen.’

We zetten het gesprek voort in de werkkamer van de bevelhebber op Fort Zeelandia. Ik arriveerde te vroeg en zette me op een bank langs de straat, niet ver van het wachthuisje. Een wachtpost klapte in de handen, zoals je een hond roept en vroeg de aantekeningen die ik zat te maken te mogen lezen. Hij wond zich zeer op toen ik dit weigerde en begon druk te telefoneren. Even later werd ik door een MP opgehaald en naar het hoofdgebouw van de militaire politie van Fort Zeelandia opgebracht. Enkele militairen riepen vanuit een raam:

‘Smerige huurling.’ Na eenmaal bij een hogere functionaris van de militaire politie terecht gekomen te zijn werd ik weer met verontschuldigen vrij gelaten.

Bouterse vervolgde: ‘Wanneer we weten, dat een bepaalde maatschappijvorm onherroepelijk naar een catastrofe leidt, dan geloof ik niet dat je willens en wetens aan een dergelijk model moet vasthouden. Het gaat er dus om een ander, een nieuw scenario te schrijven, waardoor de zaak beter te beheersen zal zijn, opdat we een ramp voor dit land op den duur kunnen voorkomen of afwenden. Wanneer het opnieuw een “free for all” zou worden, zoals we zich dat in de periode 1975 tot 1980 op alle niveaus van de samenleving hebben zien ontwikkelen, geloof ik, dat we ook in Suriname regelrecht op toestanden zouden afkoersen, zoals we die in landen om ons heen en elders in de wereld zien. Landen die dus met fabelachtige schulden zitten opgescheept.

Daarom zal ook ons economische model moeten worden aangepast, want er heeft in deze sector zeer veel wildgroei plaatsgevonden. We worden met levensgrote noden van het volk geconfronteerd. Je ziet het dagelijks op straat, wanneer je er tenminste oog voor hebt. Juist die armoede heeft in een aantal ontwikkelingslanden reeds tot politieke chaos geleid. We zullen dus moeten onderzoeken, waar de fouten van het uit het Westen geïmporteerde kapitalistische systeem liggen. We zullen misschien naar een “mixture” moeten zoeken tussen een socialistische maatschappijvorm en wat we zelf zijn.

We hebben in Paramaribo dikwijls ernstige problemen met wateroverlast, als gevolg van de zware regens. Er zijn problemen met de mensen op de markt. Er is woningnood. Noem maar op. We moeten proberen om de wereldwijde verschillen tussen de districten, tussen het leven op het platteland en de stad op te heffen. We zullen moeten werken aan Suriname's eigen achtergebleven gebieden. We spreken hier van bewustzijnsvorming, van mentaliteitsvorming. We spreken over een compleet proces in fasen. Het is daarom ook zo moeilijk omdat we met iets geheel nieuws bezig zijn. Het is ook niet mogelijk een etiket op ons te plakken van een Cubalijn, een India-lijn of een Moskou-lijn. We hebben hier trouwens geen directe bemoeiingen met het communisme gehad. We zijn in Suriname zonder meer bezig een eigen lijn uit te stippelen, of men dit in het buitenland nu wil geloven of niet. Daar zijn we mee bezig.

We bestuderen bij dit proces wat er in het buitenland op dit gebied is ondernomen. Het is niet nodig om nogmaals het buskruit uit te vinden. Wat allerminst wil zeggen, dat we daarom maar klakkeloos alles van anderen zouden overne-

men. Iedere groep van ons die bijvoorbeeld naar Cuba of Grenada ging, kreeg de strikte opdracht mee met kritische opmerkingen terug te komen. We bespraken dan gezamenlijk de ervaringen en ingewonnen inlichtingen met elkaar. Dit doen we met alle landen waar onze mensen naar toe reizen.’

7

‘Of we in onze per slot van rekening beperkte gesprekken alle aspecten van de Surinaamse situatie zullen kunnen belichten vraag ik me af. Onze critici, en andere bezoekers van dit land, die ons te hooi en te gras komen bezoeken, beschikken dikwijls nauwelijks over de meest elementaire kennis van de Surinaamse geschiedenis. Waar menen ze het morele recht aan te ontleen om ons te critiseren zonder de geringste informatie over en kennisneming van wat zich hier de laatste tientallen jaren heeft afgespeeld. Kennen deze mensen de naam van de Surinaamse patriot Anton de Kom, die erin slaagde de rassenscheiding in de kolonie Suriname opgeheven te krijgen? Hij werd hiervoor als zogenaamde communistische agitator door het Nederlandse koloniale gezag naar Europa verbannen. Hitler zou hem in het concentratiekamp Neuengamme laten opsluiten, waar hij in 1945 op zevenenveertigjarige leeftijd zou omkomen.

Zo vraag ik me af of u werkelijk begrijpt wat we bedoelen wanneer we spreken over de democratisering van het volk. Of wanneer we spreken over de betekenisloze, holle parlementaire democratie, zoals die hier bestond en opereerde. Wij richten ons op waarachtige democratisering, zoals om te beginnen duidelijk heeft moeten zijn uit lezing van de Regeringsverklaring van 1 mei 1983. Het gaat ons in de eerste plaats om de behartiging van de specifieke belangen van de arbeiders en landbouwers en de brede laag van het volk als geheel. Wanneer je in Latijns-Amerika om je heen ziet - in landen, die zogenaamde democratische systemen huldigen en vrije verkiezingen organiseren - constateer je dat juist bovengenoemde bevolkingsgroepen meestal in kommervolle omstandigheden leven. Voor hen wordt dikwijls niets of althans uitermate weinig gedaan. De mensen hebben kiesrecht, zeker, maar “pour la forme”. Intussen komen ze om van de honger en de armoede, of creperen in krottenwijken en leven op het platteland in de allergrootste misere.

In feite bestaat dus in zulke landen helemaal geen democratie, hoogstens in naam. Het volk wordt opzettelijk dom en achterlijk gehouden. Er bestaat hoogstens een soort schijndemocratie, omdat de democratie in die landen absoluut niet is gekoppeld aan de werkelijke belangen van de mensen. Een overheid zal pas werkelijk legitimiteit krijgen, wanneer zij erin slaagt de waarachtige medezeggenschap en een authentieke inspraak tot stand te brengen voor brede lagen van de bevolking. Dat is pas echte democratie. Deze benadering ziet u eerst als een rode draad door de Regeringsverklaring van 1 mei 1983 lopen en vervolgens is dit ons uitgangspunt geweest bij het afkondigen van de “Stanvaste”-beweging op 24 november 1983. Want het andere aspect van de nieuwe Surinaamse democratie, zoals we deze bezig zijn te ontwikkelen, is dat er een beleid moet zijn, dat van bovenaf regelrecht en direct in het intrinsieke belang van de mensen zelf wordt gevoerd. Dit zijn twee beleidscriteria die levensgroot voor ons op tafel hebben gelegen bij het totstandkomen van onze in november afgekondigde plannen. We richten ons dus op het opgangbrengen van een bewustwording van het volk in zijn geheel, opdat men zich geleidelijk aan “en masse” zal aansluiten.

Wanneer we in plaats hiervan naar het herstel van een meer-partijen-systeem zouden toewerken, zou dit immers een vorm van dwingelandij zijn. Wij hebben gekozen voor een vorm, die als nationaal platform zal gaan fungeren. Misschien moet ik eerst iets schetsen van de historische achtergronden, die mede tot de vorming van “Stanvaste” hebben geleid. Je zou kunnen zeggen, dat deze beweging historisch gezien uit twee kiemen is voortgekomen: de kiem van Kielstra, die als uitgangspunt voor de samenleving de etnische verdeeldheid nam bij het bepalen van een economische en cultuurpolitiek, en daarnaast de andere kiem van Anton de Kom. Men is overgeschakeld van de a-culturele politiek, die einde negentiende eeuw was afgesproken, toen we dus allemaal Nederlanders moesten worden. Kielstra, met ruime ervaring in het voormalige Nederlands-Indië was voorstander van de “verindisering” van Suriname en stelde daar duidelijke plannen voor op.

Eigenlijk kon je Suriname geen samenleving noemen. Het was meer een conglomeraat van etnische groepen. Tot 1945 zag je Hindoestanen in hoofdzaak in de kleine landbouw werken, Javanen in de grote landbouw, Creolen in industrie en mijnbouw, of in de sfeer van kleine beroepen in Paramaribo, terwijl de gekleurde Surinamers de vrije beroepen uitoefenden en de hogere ambtelijke posten bekleedden. De bos-

negers kapten hout. De etnische opdeling van Suriname was dus ook min of meer een geografische opdeling en het was ook een opdeling in economische activiteit. Men was verder van plan hele kampongs vanuit Indië naar Suriname over te brengen en de eerste zending immigranten kwam ook inderdaad in 1939 uit Java aan. De Tweede Wereldoorlog heeft de klad in die plannen gebracht.

Na 1945 werd de etnische verdeeldheid van de Surinaamse samenleving in geografische, culturele en economische zin nog eens extra versterkt door een politiek, die gebaseerd was op zogenaamd vrije partijvorming. Toen deze mogelijkheid in 1948 een feit werd, diende zich onmiddellijk als eerste politieke partij een moslimgezelschap aan. Daarop volgden de roomskatholieken, de Hindoestanen en alle anderen. Spoedig waren er zestien politieke groeperingen in het land. Naarmate de regeringscoalities groter werden, verzwakten de regeringen. Dat is dus mede de reden, dat we nu hebben gezegd, ook al wordt er van alle kanten gehamerd op de noodzakelijkheid van een meer-partijen-democratie, we zullen nu een systeem ontwikkelen waarin het volk werkelijk kan participeren. De inbreng van het volk moet concreet worden gemaakt. We willen nooit meer een stelsel van partijvorming op etnische basis. Het is op dit moment dus nog niet mogelijk een meer-partijen-stelsel aan te kondigen binnen een democratische structuur. We zullen eerst een werkelijk Surinaams forum moeten creëren, waarbinnen het politieke proces zich zal kunnen gaan voltrekken.

We zijn dus eigenlijk voor het eerst in de geschiedenis met waarachtige natievorming bezig en dat wordt verder in het buitenland noch begrepen noch bekend gemaakt. We zijn sectoraal, regionaal en nationaal bezig met het organiseren en opzetten van een nieuwe vorm van democratie. Je kunt niet over een nieuwe politieke basis gaan praten voor het grondwerk aan de basis is verricht. Dus voor je de wortels in de samenleving zelf hebt geplant en kadervorming hebt verricht. Surinamers moeten in volledige vrijheid, zoals bijvoorbeeld onze landbouwers, vissers en arbeiders, in de gelegenheid worden gesteld zich ideeën te vormen over wat van nationaal belang is voor het land. Mensen in de regio's van Suriname moeten worden geconfronteerd met regionale belangen en op basis daarvan politieke concepties vormen opdat men aan die belangen tegemoet kan komen.

Het ontstaan van politieke groeperingen op basis van “ik ben Creool” of “ik ben Hindoestaan” of “ik ben Javaan”, daar is de natie als zodanig immers niet mee gediend. Dat lesje hebben we nu wel langzamerhand van de historie geleerd.

Neem een regio als Coronie. De meerderheid bestaat uit Creolen, maar er zijn ook Javanen, Hindoestanen, enzovoort. Wat we nu nastreven is, dat wanneer je Coronie democratiseert ook daadwerkelijk de belangen van de regio Coronie aan de orde zullen komen zoals de rijstcultuur, de cocoscultuur, de visserij, de grondveredelingsproblemen en noem maar op.

De oriëntatie van de mensen zal in dit proces dus in de loop van de tijd meer en meer op de werkelijke belangen en behoeften van de regio's en de mensen moeten worden gericht. Wat tot dusverre gebeurde was dit. Voelde men zich behoren tot de Creoolse groep, dan zochten de Creolen in Paramaribo, Coronie, Nickerie, noem maar op, elkaar op in een politieke partij. Maar daarmee werden de werkelijke belangen van de Creolen verdoezeld. Dat systeem hield immers geen enkele rekening met hun werkelijke sociale status? Deze erfenis moet worden doorbroken. Daar zijn we mee bezig. Dat is de “Stanvaste”-beweging en ik vraag me af of dit wordt begrepen. De beweging schept het forum waardoor de mensen op sectoraal, regionaal en nationaal niveau in staat zullen zijn reële belangen aan de orde te stellen. Wat “Stanvaste” dus in de eerste plaats bewerkstelligt, is een zo groot mogelijk aantal mensen uitgebreid informeren. We doen dit niet alleen om de politieke gerichtheid te bevorderen, maar vooral ook om het sociale bewustzijn van de mensen te helpen ontwikkelen en stimuleren. Je zou kunnen zeggen: we willen de bevolking vertrouwd maken met, wat we noemen, het ontwikkelen van een economisch bewustzijn.

We zijn dus doorlopend met de mensen bezig. Ik begrijp, dat u veel meer tijd met mij zou willen doorbrengen voor dit interview, maar u begrijpt, onze prioriteit ligt nu bij onze bezigheden hier. We zijn dus bijvoorbeeld bezig om de landbouwers in Nickerie uiteen te zetten, wat voor hen, ook in geld, dus wat de voordelen voor henzelf bij deze nieuwe vorm van democratie zijn. Nu heeft iedereen een eigen tractortje, een eigen “combine”, een eigen opslagplaats. Wat we dus aan het uitleggen zijn, is welke voordelen eraan zijn verbonden, wanneer een aantal landbouwers gezamenlijk een tractorenpark zou opzetten, gezamenlijk onderdelen zou aanschaffen, gezamenlijk de kunstmest en pesticiden in zou kopen en opslaan. Dat kan voordelen opleveren. Dat bedoelen we dus met het bijbrengen van een meer ontwikkeld economisch bewustzijn. Die scholing houdt dan ook inderdaad in het leren van elementaire economische principes, naast dus het verbreiden van kennis van onze eigen geschiedenis en van de politieke doelstellingen van de revolutie.’

8

Het volgende gesprek vond plaats op de palmolieplantage ‘Victorie’ aan de Suriname-rivier een paar uur rijden buiten Paramaribo. De bevelhebber had ‘gejogged’ en was gekleed in een sportbroekje en een Adidas-shirt. We werkten op het terras.

‘We zeggen daarom steeds weer tegen onze critici in Westerse geïndustrialiseerde landen, dat we een duidelijk idee hebben van wat er hier moet gebeuren. De idee valt niet morgen in een wetje vast te leggen, hoe graag men dit in Westerse hoofdsteden misschien ook zou willen. Natuurlijk betekent gaan werken met deze doelstellingen ook leergeld betalen. Het is vallen en opstaan. Naarmate je ermee vordert kan je ook beter consolideren. We streven er dus bijvoorbeeld naar om de huidige volkscomités, de districtsraden en de regionale raden te gaan legaliseren. We kunnen dit nu gaan doen, omdat we er ongeveer drie jaar ervaring mee hebben. We hebben uitgeknoebeld of je ze moet verbinden met een ministerie. We weten nu hoe de verkiezingen van volkscomités zullen gaan lopen, en hoe we volkscomités zullen moeten besturen. Daar hebben we nu allemaal ideeën over.

Veel meer kunnen we op dit moment nog niet doen. Het heeft geen enkele zin om besluiten te gaan vastleggen, die je niet waar kunt maken. Je moet alleen dat vastleggen wat je kunt consolideren en waar de mensen van zeggen: “Okay, we hebben nu drie jaren met volkscomités, districtsraden en regionale raden gewerkt, ze hebben een functie, hun bestaansrecht is bewezen.” Ze brengen op zeer directe manier de problemen van de basis naar de leiding. We hebben gezien welke structuren niet hebben gewerkt en welke wel hebben gewerkt.

We hebben bijvoorbeeld gezien hoe volkscomités constant bij de minister op de stoep stonden. Er zijn er enkele honderden, dus U kunt zich voorstellen hoe dit verliep. Het doel was steeds in contact te blijven met de bevolking, maar wanneer al die mensen roulerend op je af komen, kom je nauwelijks tot beleidsvorming. Dus op een gegeven moment was het nodig om via een nieuw instituut, het Ministerie van Volksmobilisatie en Cultuur, deze beweging te kanaliseren. We gaan stap voor stap vooruit. We hebben veel van de aan-

vankelijke problemen geconsolideerd. Maar er valt uiteraard nog veel op te lossen. Wanneer we nu met deze structuren verder gaan werken, hebben we in ieder geval een basis.

Met “Stanvaste” bezit je de totale manier om de bevolking te bereiken. Binnen de beweging zal de scholing nog gericht zijn. De structuren die ik schetste, passen dus in het staatsgebeuren, het bestuurlijke gebeuren. De mensen zullen binnen “Stanvaste” actief participeren. We zijn ook van plan een kaderschool op te zetten. We zullen mensen uit het veld vormen en opleiden. We zullen ze leren, hoe ze een campagne, een organisatie, een coöperatie kunnen opzetten. Hoe stimuleer je het lezen? Wat kan je doen aan analfabetisme? Het zijn organisatorische vraagstukken, waarvoor je een aantal vooruitgeschoven mensen moet gaan vormen, zodat ze inderdaad aan gemeenschapsontwikkeling kunnen gaan doen.

Het is geduldwerk, waar we mee bezig zijn. Natuurlijk moeten we tegelijkertijd onze aandacht voor democratische structuren, voor formele structuren, blijven ontwikkelen. Want naast de “Stanvaste”-structuur, die dus inderdaad ook politiek bezig zal zijn, heb je de staatsstructuur, waarin je democratische vormen gaat ontwikkelen die het volk vertegenwoordigen. Want wanneer eenmaal de stap is gezet van het legaliseren van de volkscomités, de districtsraden en de regionale raden, dan pas kunnen we de volgende stap doen naar het opzetten van een nationaal democratisch congres, waarin we dus alle democratische krachten van het volk bijeen zullen brengen. Daarnaast werken we aan het opzetten van een visserijraad, een rijstraat, een industrieraad, enzovoort, zodat we ook de sectorale inbreng zullen hebben. Er komt een jeugdraad, een vrouwenraad, noem maar op, waarbij je inderdaad uit de regio's, vanuit verschillende sectoren samengesteld, een nationaal congres krijgt. Dan komen daar mensen in te zitten, die niet in de eerste plaats daarin zijn gekozen om in het algemeen hun mening te spuien, maar mensen, die daadwerkelijk zullen zijn verbonden met de wortels van het totale systeem. Mensen, die in werkelijkheid actief zijn geweest in het bevorderen van wat leeft en wat nodig is onder de mensen. Dat is de democratische conceptie, zoals we deze hebben uitgewerkt en zoals deze ons voor ogen staat. Achter onze democratische conceptie, de “Stanvaste”-beweging en de volksmobilisatie ligt deze benadering. Aan natievorming is in dit land in het verleden natuurlijk nooit iets gedaan.

Er wordt oprechte kritiek geleverd, dat ben ik me bewust, op het feit, dat de leiding van “Stanvaste” bij het leger berust, dus bij kapitein Boereveen, luitenant Bhagwandas en mijzelf. Dat wordt in sommige kringen als ondemocratisch bestem-

peld. Wij vinden echter dat het leger, dat de voorhoede vormt van het revolutionaire proces in Suriname, dat de avant-garde is van de “nationbuilding”, deze taak op zich kan nemen, ook omdat het de scholing heeft. Het Surinaamse leger is echt niet van plan om jaar in jaar uit aan de leiding van het land te zitten. Wat dat betreft zou ik zowel kapitein Boereveen als luitenant Bhagwandas een genoeg doen, wanneer ik hen morgen zou vragen om niet langer zitting te hebben in de beweging.

Vergeet u niet, mijnheer Oltmans, dat de revolutie is begonnen vanuit een groep van het leger, en als een politieke beweging bovendien. Dat is uitgangspunt nummer één. Dat betekent dus, dat veel mensen, die in principe achter de revolutie staan - en haar doelstellingen - elkaar als burgers nog niet hebben gevonden. Over fundamentele zaken mag men het dan eens zijn, maar over andere zaken zijn wel degelijk diepgaande meningsverschillen blijven voortleven. Suriname is maar een kleine gemeenschap. Trek je hier een bepaalde medewerker uit een bepaalde hoek aan en zet je hem in de leiding, dan zeggen onmiddellijk een aantal mensen: “Wanneer je die man op die post zet, dan wil ik niet tot de beweging horen.” Daarom is de enige eenheidsbevorderende factor op dit moment, de spil van de revolutie, het leger. Werk je via het leger, dan bereik je tenminste, dat je niet meteen al bij het begin bepaalde mensen in het harnas jaagt, zoals dit in Nederland heet, of schichtig maakt, of zelfs uitsluit. We hebben dus voor deze oplossing, via het leger, bewust gekozen.

Het is echt niet mijn bedoeling - en ik herhaal dit - om hier dictatortje te gaan spelen en de landszaken als een soort junta te blijven aanpakken, want niet alleen schiet ik er persoonlijk niets mee op, maar het land zou er ook niet verder mee komen. Wanneer het Surinaamse leger inderdaad een monopolie van macht zou nastreven, dan zouden we toch immers nooit beginnen met het opzetten van een volksmilitie en die verder uitbouwen. Want dat zou betekenen, dat we naast het militaire apparaat een aanzienlijk aantal burgers zouden leren hoe ze met wapens moeten omgaan. Dat zou immers in feite concurrentie betekenen? Het zou althans een potentieel zijn, dat zich tegen de leiding, of tegen het leger zou kunnen richten. Maar ook daar hebben we geen enkel probleem mee, omdat we dus ook de volksmilitie zien als een vorm van democratisering. Een volk moet in staat zijn zichzelf te verdedigen, en niet alleen over een eliteleger beschikken.

Wanneer het leger de alleenheerschappij zou nastreven, zouden we immers nooit met zoveel inzet en kracht zijn gaan werken aan het opzetten van volksstructuren? Het democra-

tische principe van “we moeten de democratische macht gaan delen” brengt ons in het vaarwater van de “logics of the majority”. Daarmee bedoel ik, dat, wanneer je naar de mensen luistert, die drammen om de vormen van democratie zoals we die in het verleden kenden, hersteld te krijgen en je vergelijkt die met de overgrote meerderheid van mensen die altijd het slachtoffer zijn geweest van die vorm van schijn-democratie, dan kom je inderdaad - volgens de “logics of the majority” - tot de conclusie of tot de kardinale vraag: wie moeten er nu eindelijk in dit land aan het woord komen? Naar onze mening moeten dat precies diegenen zijn, die vroeger nooit aan het woord kwamen en nooit een kans kregen om mee te denken, en hun wensen en zorgen kenbaar te maken. Dat is ons inziens democratie bedrijven.

Wat er nu in de volkscomités gebeurt, waar mensen vrijuit en openlijk discussiëren, is nooit eerder vertoond. De mensen die traditioneel in Suriname de lakens uitdeelden zijn er, in hun ogen althans, op achteruit gegaan. Ook voor die gevoelens en meningen zullen we vormen van participatie moeten ontwikkelen. We hebben er ook ideeën over. We denken bijvoorbeeld aan ministeriële adviesraden, waarbij bepaalde leidende groepen of mensen uit industriële kringen bijvoorbeeld eens per maand met de betreffende minister van gedachten zullen wisselen. Men kan dan suggesties op tafel leggen en vragen stellen. Op die manier zullen ook die sectoren van de samenleving aan hun trekken komen.

Wat dus in werkelijkheid in Suriname is gebeurd is, dat we bezig zijn met de waarachtige democratisering van het land. Het accent van participatie in het nationale gebeuren is verlegd naar die groepen in de samenleving die nooit eerder werden gehoord, laat staan ooit eerder iets te vertellen hebben gehad. Dat zijn dus grote groepen landbouwers, arbeiders en burgers aan de andere zijde van de Surinaamse samenleving. Het is trouwens frappant, wat nu gebeurt. Ik reis veel door het land en er wordt overal openlijk en in veel bredere kring dan ooit het geval was, gediscussieerd over de toekomst van Suriname. Er wordt dikwijls in ongezoeten taal gezegd, wat er wordt gedacht. De afgelopen maand (november 1983, *O.*) heb ik zeker een veertiental bezoeken aan de regio's gebracht, dus districten ver buiten Paramaribo. Mijn ervaring is dan ook dat, wanneer je naar de “grass roots” van het land gaat, de openheid van de mensen tegenover mij fantastisch is. Misschien wordt nog niet alles begrepen van waar we mee bezig zijn. Het is tenslotte ook nog allemaal erg nieuw voor de mensen. Je krijgt dus soms ook erg typische vragen, waar je zeker op in moet gaan.

Ik vertelde bij één van die gesprekken dat we misschien nog veel zouden kunnen leren van de “marrons” - dus de weggelopen slaven en de voorouders van de huidige bosnegers - omdat zij liever de onzekerheid van het bos kozen, dan om als slaven te moeten leven. De “marrons” verkozen de onzekerheid van de oerwouden boven de zekerheid van de slavernij. We kunnen verder van de “marrons” leren, zei ik, dat je in staat moet zijn jezelf te verdedigen. Er werden immers constant expeditielegers op de gevluchte slaven afgestuurd? De plantagebeheerders stelden alles in het werk om de verloren arbeidskrachten terug te krijgen. De bosnegers wisten meestal precies, wanneer er een leger kwam. Ze hadden een prima inlichtingennetwerk. En ze werden in die tijd echt niet per telefoon of per computer gewaarschuwd. De bosnegers hadden een prima informatiedienst in het oerwoud opgezet. Ook daar kunnen we van leren.

De “marrons” moesten bovendien in staat zijn om hun junglenerzettingen economisch in stand te houden. Deze mensen moesten leven en eten. Op den duur was het noodzakelijk om handel te drijven met het kustgebied. Ze moesten dus onder de moeilijkste omstandigheden een soort buitenlandse politiek hebben. Ze konden zich eenvoudig niet permitteren zich geheel van de buitenwereld af te snijden. Ze hadden olie en ammunitie nodig, om maar wat te noemen. En dat moesten ze ruilen of kopen. Dus waren ze genoodzaakt in contact te blijven met de bronnen, de buitenwereld. De bosbewoners waren op den duur in deze tactieken dermate succesvol, dat de koloniale overheid er langzamerhand toe over is gegaan vredesverdragen te sluiten en onderhandelingen aan te knopen.

Ik gebruik die parallel dus wel eens als ik met de bevolking over de huidige situatie discussieer. Ik grijp doelbewust terug op een stuk historie van Suriname zelf. En, toen ik in de regio eens dit verhaal zat te vertellen, zei iemand uit de massa onverwachts: “Dan zou men ons dus de leiding van het land moeten geven.” De parallel werd dus niet gepakt. Maar wat wel doordrong was, dat je de meest ervaren man de leiding moet geven. Ik zette dus uiteen, dat de geschiedenis was voortgeschreden en dat zich nu in Suriname een andere situatie voordoet dan ten tijde van bosnegers versus koloniale overheid. Waarop de betreffende persoon antwoordde: “Goed, maar laten we dan iedereen verplichten, die in de leiding zit, om deze dingen te bestuderen. En dan ben ik van mening, dat de leiding toch moet begrijpen, dat het niet aangaat om naar ons toe te komen en propaganda te maken voor de revolutie, terwijl we geen school hebben waar we over de

revolutie of de geschiedenis van ons land kunnen leren. We willen hier in de regio ook de gelegenheid hebben om politiek te leren denken.“

Dat zijn dan reacties die me vanuit de bevolking zelf tegemoet komen. Men zegt: “We willen leren, maar help ons het nodige inzicht in onze sociale, economische en politieke situatie te verwerven.” We hebben hier op het kabinet in Fort Zeelandia zes ordners met reacties vanuit de bevolking op ons voorlopige ontwerpprogramma voor “Stanvaste”. Het is de oogst van de nationale discussie die is gevoerd. We hebben van alle reacties een nauwkeurig overzicht gemaakt. Om precies te zijn, we hebben de commentaren uit de gemeenschap gecategoriseerd. Ze zijn verwerkt en teruggebracht tot 700 basisstukken. Het zou U verbazen om te lezen met welke diepe ernst er vanuit de basis van het volk is gereageerd op onderwerpen als rechtszekerheid, mensenrechten, of over sociale en economische problemen. We hebben nooit eerder in Suriname een dergelijk experiment betreffende de concrete situatie vanuit de basis gekend. Ook is in alle mogelijke toonaarden naar voren gekomen welke inzichten er onder de mensen leven, hoe men de beweging zelf verder zou moeten organiseren. We hebben nu dus de fase van afwegen en doorpraten bereikt om te komen tot een definitieve vormgeving van “Stanvaste”. Dat is precies waar we nu mee bezig zijn. Het gaat er dus om een programma samen te stellen waar de mensen zichzelf in zullen herkennen. Dat is de vervolgcampagne, die nu op gang komt en waarvan u op 24 november 1983 getuige bent geweest, toen wij deze tijdens een massabijeenkomst lanceerden.’

9

‘Het is geen eenvoudige zaak om een juiste politieke lijn voor een land te ontwikkelen. We zijn eigenlijk ook pas op 1 januari 1983 begonnen. Kapitein Boereveen heeft dus de leiding bij “Stanvaste”, een militair op de KMA in Nederland opgeleid, een bescheiden man. Hij is een prima organisator en zeer bekwaam in het leggen van contacten binnen en buiten het leger. Ik zou willen zeggen, het is een dynamische militair. Om dus die nieuwe lijn in de eerste plaats af te stemmen op het belang van de mensen zelf, en die lijn in je beleid te verwerken, is geen eenvoudige zaak.

Continu moeten we ons afvragen wat de werkelijke belangen van Suriname zijn. We moeten ze afwegen tegen de controversen van de regio en tegen de wereldpolitiek in het algemeen. Want terwijl we hier knokken voor een nieuwe vorm van samenleving, zijn we natuurlijk ook nog een onafscheidelijk deel van de maalstroom van het internationale gebeuren. Ik hoef niet uiteen te zetten welke krachten als een wervelwind in Latijns-Amerika aan het werk zijn. Ook niet hoe nerveus de winden, die op dit halfmond waaien en die invloedsferen raken, Washington maken. De zigzagkoers en overreacties vanuit de Verenigde Staten dragen nauwelijks bij tot een evenwichtige ontwikkeling op de Zuidelijke helft van dit continent.

Wat dikwijls over het hoofd wordt gezien is, dat het onafhankelijkheidsvraagstuk van het Caraïbische gebied een eigen karakter heeft. De meeste samenlevingen in onze regio zijn producten van kolonialisme en imperialisme. De bevolking van bijvoorbeeld Angola heeft altijd op een vaste plaats geleefd. De bevolking van India heeft duizenden jaren het Aziatische subcontinent bewoond. Aldaar werd het Westerse kolonialisme en imperialisme op de aldaar bestaande cultuur geënt! Voor Indonesië geldt hetzelfde. Het ontstaan van Suriname verschilt daarentegen fundamenteel van andere koloniale situaties zoals op Cuba, in India en Afrika. Bijna alle bewoners van dit gebied werden geïmporteerd, werden van elders naar hier gebracht. Dit betekent, dat ook het dekolonisatievraagstuk in ons land een totaal ander gegeven is. Je zou kunnen zeggen, dekolonisatie betekent in landen van het Caraïbische gebied in feite een vorm van moedermoord. Want wat in onze regio gebeurt, is, dat men in meerderheid inderdaad afrekenet met datgene wat de oorsprong is geweest van het bestaan van deze landen. Suriname zou in deze vorm niet hebben bestaan wanneer er geen kolonialisme was geweest. Hieruit volgt, dat ook het dekolonisatievraagstuk een geheel eigen aanpak nodig heeft. Er bestaan immers geen modellen voor onze situatie? We kunnen niet naar Moskou gaan, zoals sommigen ons in de schoenen willen schuiven, en de USSR om een passend scenario vragen. Ik heb dit vraagstuk wel eens met de Sovjet-ambassadeur, Igor Bubnov, en andere buitenlandse diplomaten besproken. Ook zij begrijpen zeer goed, dat de problemen van onze regio een eigen, specifieke oplossing nodig hebben. We kunnen hierbij geen modellen van anderen gebruiken.

Ik zou het jaar 1980, het jaar van de 25 februari-beweging, willen karakteriseren als een jaar, waarin de revolutie algemeen wordt verwelkomd. Tussen 1980 en 1981 zie je de diffe-

renatie ontstaan tussen de groepen die fundamentele wijzigingen wilden voltrekken, bijvoorbeeld in de politieke sfeer en de economie, en de groepen die zeiden: “Laten we terugtrekken naar zoals het was: laten we chirurgische ingrepen uitvoeren op de rotte delen van de samenleving.” En dan was er een derde groep die van mening was, dat teruggekeerd diende te worden naar alles zoals het was. Dit was dus de uiterst rechtse opvatting, waarbij men ervan uitging, dat een groepje integere mensen voldoende was om op de oude weg voort te kunnen gaan.

Het jaar 1982 is de fase van de revolutie waarin de tegenstellingen het scherpst tot uiting kwamen. Om precies te zijn, op 18 december 1981 hebben we op het Vrijheidsplein het revolutionaire front opgericht. Tezelfdertijd hield de heer Chin A Sen, die op een tournee was gegaan, met een ostentatief gebaar een rede in Coronie, waarin hij zijn eigen politieke uitgangspunten vastlegde. Dat was het critieke moment, waarop de heer Chin A Sen als speerpunt van de contra-revolutie is gaan optreden. Groepen verzamelden zich rond hem teneinde een tegenbeweging te organiseren.

Op de verjaardag van Chin A Sen in januari 1982 hadden ze een uitgebreide “happening” in de tuin van het presidentiële paleis georganiseerd. Daar kwam de klad in, omdat wij van het leger in groten getale als eersten arriveerden en voorkwamen dat de partij uitliep op een antirevolutionair front. We hadden de militaire kapel meegenomen en er werd fanfare geblazen. De plannen van de heren werden totaal gefrustreerd. Ik heb bij die gelegenheid trouwens een speech afgestoken, waarin ik grosso modo heb gezegd: “We kunnen u beschermen tegen de vijanden van de revolutie, maar u zult uw eigen boontjes moeten doppen, wanneer het gaat om uw vrienden.” Ik wilde dus rechtstreeks de heer Chin A Sen waarschuwen dat we met snelheid op weg waren naar een confrontatie en polarisatie van de situatie in Suriname. Dat was ook het moment, dat contacten tussen de heer Chin A Sen en mij doodliepen. Hij was blijkbaar zeer geschrokken van mijn woorden. Hij onderhield alleen nog contact met majoor Roy Horb.

Op 4 februari 1982 viel het kabinet. De maat was vol. Het bolwerk van de heer Chin A Sen ging zich steeds verder ontwikkelen. Bij het wegvallen van de heer Chin A Sen zag de heer Haakmat zijn kans schoon toe te slaan, opnieuw via de medewerking van Roy Horb. We zaten in een dramatisch moment voor de revolutie. Ik heb toen snel gehandeld en de toestand hersteld, maar het betekende uiteraard een verdere verharding van standpunten.

We hebben toen de regering-Neijhorst geïnstalleerd, die bedoeld was als een gematigde centrumregering. De revolutie stond nog in de kinderschoenen en er was geen enkel doel mee gebaat, dat de polarisatie verder zou worden opgevoerd. Het heeft immers geen zin te kiezen voor confrontatie, wanneer er voldoende opties zijn om langs overleg en met geduld tot overeenstemming te komen. Het landsbelang was het meest gediend met de politieke “backing” van de nieuwe regering zo breed mogelijk te handhaven. We hebben de heer Chin A Sen na diens aftreden een regeringsbeurs gegeven om naar de Verenigde Staten te kunnen vertrekken. We hebben hem met alle eerboden van een oud-president behandeld. We wilden doelbewust geen verdere polarisatie. Het ging er immers in de eerste plaats om de revolutie te beschermen.

De contra-revolutie bleef echter doorgaan. Op 15 mei werd er een beslissende vergadering georganiseerd. Er zijn uiteraard weinig zaken in dit land, waar ik onkundig van blijf. Tijdens deze bijeenkomst werden twee belangrijke contra-revolutionaire besluiten genomen: om te kunnen toeslaan zou men de volgende voorbereidingen treffen, er zou naar een splitsing toe moeten worden gewerkt in de leiding van het Surinaamse leger en er moest worden gewerkt aan een algemeen “breakdown” van het sociaal-economisch leven in het land. Daarvoor was bijvoorbeeld een contra-revolutionaire actie nodig, die zou uitmonden in een algemenestaking. Dus daarmee gekoppeld aan verdeeldheid in de strijdkrachten, zou de revolutie kunnen worden afgebroken. Dat was de methode van de contra-revolutie om met ons af te rekenen. Wij waren van een en ander nauwkeurig op de hoogte.

Dit scenario werd in 1982 dus keurig netjes afgedraaid. De heer Daal komt met zijn bonden met een volmaakt onbenullige staking aanzetten. Op één afdeling van de posterijen gaat men staken. Er wordt een eisenpakket ingediend van het academisch ziekenhuis in Paramaribo. Het bevat 23 punten. Daal bereikt met Badrissein Sital overeenstemming over 20 punten. Een drietal scheen oplosbaar. Sital weigert hierin mee te gaan en terwijl nog wordt onderhandeld, wordt de staking in het ziekenhuis reeds werkelijkheid. Dit heeft tenslotte geleid tot twee overlijdingsgevallen. Daarna kwamen ook de onderwijzers in beweging: zeventuizend man. Er werden ernstige pogingen ondernomen ook hen naar de contra-revolutie over te halen. Dat is dus niet gelukt. Maar er zijn wel zeer veel revolutionaire krachten nodig geweest om dat te voorkomen. Met name heeft vakbondsleider Derby met anderen daar een belangrijke rol in gespeeld.

We zaten in een situatie, dat de rijstprijzen werd gebruikt om

de sociale onrust te vergroten. Het ging hierom. Vroeger hadden de opkopers de boeren totaal in hun macht. Ze gebruikten de arbeiders naar eigen goeddunken. Het patronagesysteem vierde hoogtij. De mensen leverden hun oogsten in bij de man, die niet alleen eigenaar was van de verkooporganisatie, maar ook de man was, die de zaden verkocht, de kunstmest aanvoerde, etcetera. Om deze situatie te doorbreken nam de revolutie na 1980 het besluit dat de overheid voortaan de rijst zou inkopen en dat in nauw overleg met de boeren de rijstprijz zou worden vastgesteld.

De controverser waarmee we werden geconfronteerd was dus deze. Na lange onderhandelingen had de staat gezegd: we kopen A-kwaliteit voor 19 gulden, B-kwaliteit voor 17 gulden en C-kwaliteit voor 15 gulden. Van de zijde van de boeren werd de eis gesteld: A-kwaliteit voor 19 gulden, B-kwaliteit voor 18 gulden en C-kwaliteit voor 17 gulden. Dat werd een principieel punt. De regering deelde mee, dat ze hier niet in mee kon gaan, anders zou er niets van een prikkel overblijven om naar A-kwaliteit te streven, die tenslotte de beste prijzen op de wereldmarkt zou opleveren. De regering ging ervan uit, dat wanneer de C-kwaliteit zo dicht bij de A-kwaliteit kwam te liggen, de onverschilligheid in de hand zou worden gewerkt, wat op den duur tot een "breakdown" in de rijstcultuur zou kunnen leiden. Het werd dus een principieel punt. Het ging niet om de verschillen van een gulden. Het ging erom of je de rijstsector ging mollen of niet. Wanneer we iedere rijstproducent naar eigen goeddunken van eeuwigheid tot zaligheid zouden laten opereren, zouden we immers nooit een markt kunnen veroveren? We zullen veel meer dan voorheen tot gezamenlijke inspanningen moeten komen. We moeten naar een coöperatieve aanpak van de rijstindustrie toe. Noem dit socialisme. Het is mij om het even, maar het is in ieder geval Surinaams socialisme.

We hebben immers geen keuze? Want gaat de ene producent met 5.000 ton op de wereldmarkt leuren, of een andere met 10.000 ton, dan krijgen we immers een situatie waarbij we noch een prijsgarantie hebben naar onze boeren toe, noch in staat zullen zijn een stabiele exportmarkt op te bouwen. Wanneer we dus zeggen, dat we beogen alle rijsttransacties te gaan concentreren in één rijstexportorganisatie, dan is dit absoluut geen dwingelandij van de staat, maar dan spreken we over een absolute noodzaak.

Anders blijven we immers zitten met een paar bevoorrechtte rijstexporteurs, die zeer snel rijk worden en daarop het land verlaten - wat een paar van deze heren trouwens al hebben gedaan -, die dan aandelen kopen in rijstpellerijen in

Europa om voorts in het buitenland een luxe leven te gaan leiden. Tegelijkertijd laten diezelfde heren hier wel een geruïneerde situatie in de rijstproductie achter. We kunnen dit niet laten passeren. Wanneer we dus voor een dergelijk beleid opteren, doen we dit in de eerste plaats in het belang van de dragers van deze vitale productie in ons land.

Vergeet u niet, we hebben 20.000 rijstboeren in Suriname. Telt u daar hun gezinnen bij op, dan kunt u zich voorstellen hoeveel mensen in ons land van deze agrarische sector afhankelijk zijn. Op grond van deze beweegredenen hebben we dus een rijstexportorganisatie opgezet. De boeren hebben 25 percent van de aandelen gekregen, de rijstexporteurs 25 percent, de staatsbedrijven - dat zijn er dus twee - 25 percent en de overige 25 percent zijn staatsaandelen geworden. De staat heeft dus bewust geen 100 percent van de aandelen genomen, omdat we ervan uit zijn gegaan, dat we de mensen zelf in de onderneming moeten laten participeren. Later is de verhouding zelfs iets ten gunste van de ondernemers gewijzigd, die thans dichterbij de 30 percent van de aandelen zijn gekomen.

Prompt worden we in het buitenland klakkeloos beschuldigd van staatsinmenging in de economie van het land. Waar gebeurt dit overigens niet? In de Verenigde Staten worden door de overheid om redenen, die haar goeddunken, ingrijpende maatregelen in de economische sector genomen. Ik dacht trouwens, dat u in West-Europa daarover kunt meepraten en men er zich lang niet altijd in waarderende bewoordingen over uitlaat.

In dit verband wil ik nog een grondstof noemen, die niet opraakt en dat is onze uitstekende kleibodem in een brede strook langs onze kust. Ze is overvloedig, waardoor we een enorm irrigatiepotentieel hebben. De rijstcultuur zou wel vier maal, misschien zelfs tien maal kunnen worden uitgebreid. Daarvoor hebben we inpolderingsinvestering nodig. De kennis voor dit werk heeft Nederland, naar ik begrijp, ons reeds overgedragen. Of ik moet het anders zeggen: voor inpolderingswerken hebben we geen Nederlandse expertise meer nodig.

De contra-revolutie organiseert in antwoord op ons standpunt inzake de rijstcultuur acties waarbij vliegvelden werden bezet met tractoren en oversteekplaatsen van de rivieren werden geblokkeerd. Men kwam tot deze harde acties uit gebrek aan steekhoudende argumenten tegen het overheidsbeleid. Men greep naar uiterste middelen, terwijl het land zich toch al in een noodsituatie bevond. Op zo'n moment kun je niet ook nog opgezadeld zitten met geblokkeerde verdiensten en vliegvelden. Het leger is dus opgetreden en heeft de zaak ont-

ruimd. Daar is veel over te doen geweest in Nederland. In de pers verschenen absurde koppen als: “Bouterse hakt in op boeren”. Er zijn trouwens voortdurend buitenproportionele sensatieverhalen verspreid. Dit paste blijkbaar in de activiteiten van de contra-revolutie.

Wat we ook in Suriname zien is een moordende concurrentie tussen de groot-landbouwbedrijven en de kleine landbouwondernemers. In het binnenland - en hiervan hebt u waarschijnlijk een en ander gezien op uw tocht naar de Corantijn-rivier - leven nog altijd duizenden mensen in miserabele omstandigheden. Veel van deze wantoestanden zijn terug te leiden tot het feit, dat Suriname nog altijd deel uitmaakt van vormen van uitbuiting van de kapitalistische wereldorde.’

10

‘Er ontstond dus inderdaad een situatie, waarbij de revolutie en de revolutionairen met alle goede bedoelingen die zij hadden, geconfronteerd werden met een contra-beweging, die er via controle op de media in slaagde, dat er nagenoeg niets doorkwam van wat zij zeiden of deden. De doelstellingen en daden van de revolutie bereikten de publieke opinie niet. We kregen bijvoorbeeld een uitgesproken pro-Cuba image opgeplakt door een mijnheer Wijngaarde. Het werd wekelijks in de krant herhaald. Het is tot op de dag van vandaag nog niet weg. Terwijl Rambocus juist als een held in de pers werd voorgesteld, ook in Nederland. Van Rambocus zou men hebben kunnen verwachten dat hij juist het land in een totale chaos zou hebben gestort. Intussen had het incident rond hem een bepaald negatief effect, ook binnen het leger. Tenslotte was juist het leger de spil van wat zich in Suriname afspeelde. Het scenario van 15 mei 1982 werd verder onverminderd afgedraaid. Chaos op straat. Het beledigen van het leiderschap. Deze activiteiten waren schering en inslag. Het liet mij persoonlijk relatief koud, welke onzinnige verhalen over mijn persoon de ronde deden, maar de ondermijnende activiteiten lieten het leger niet onberoerd. U kunt zich voorstellen wat voor stemming er in die dagen binnen de strijdkrachten heerste. Ook de universiteiten werden erin betrokken. Er werd hard gewerkt aan stemming kweken bij ouders en docenten. En dit gebeurde allemaal in 1982, toen er nog volledige persvrijheid heerste. Een aantal van onze militairen wilden

onmiddellijk een einde aan de rotzooi maken. Er heerste een zeer onaangename spanning.

Tijdens het bezoek van een bevriend staatshoofd, premier Bishop van Grenada - die bovendien een zwarte man was, een factor, die je in Suriname niet mag onderschatten - werden wilde demonstraties georganiseerd. Dat waren allemaal zaken die meespeelden in 1983. Bishop was hier trouwens populair.

Dus je zag in 1982 steeds duidelijker en in alle sectoren van de samenleving hoe de burgerregering opzettelijk in de wielen werd gereden. Wij waren bezig te democratiseren, en de contra's besloten dat thema eveneens te gaan hanteren, en waar mogelijk in een extreme richting te duwen. Ik kom nog even terug op het verschijnsel universiteiten. Nachtenlang is er vergaderd door welwillende mensen van onze zijde om modellen voor toenadering te zoeken. Maar iedere verzoenende houding werd achterwege gelaten. Ze wilden geen oplossing.

Het is nu eenmaal altijd zo geweest dat de dienst op de universiteiten door de professoren en het college van curatoren werd uitgemaakt. Op de faculteiten waren een paar machtsposities en de rest zweeg. Zo begrijp ik het althans. De revolutie ontketende een vernieuwingsbeweging in de richting van meer inspraak en de contra's stelden voor om dit door te voeren tot het niveau van het kiezen van het universiteitsbestuur. Van onze kant hebben we geduldig onderhandeld en erop gewezen, dat dit te ver zou gaan. We waren bereid vormen van democratie door te voeren tot het functionele niveau. Het was beslist niet mogelijk en zelfs op dat moment ook niet relevant, het bestuur van de universiteit te laten kiezen. Je zou een eiland hebben gekregen in een volstrekt andere situatie.

Politiek had de revolutie in 1982 absoluut geen kans om door te breken tot het volk. Ik herinner me dat bijvoorbeeld de minister van Buitenlandse Zaken, Harvey Naarendorp, een maandelijkse bijeenkomst had met de pers. Hij zei dit en zij zeiden dat. Alles wat werd geschreven tegen ons, moest dus weer gecorrigeerd worden. Maar op een gegeven moment corrigeerden we niet meer. Het had immers geen zin. Je kon wel aan de gang blijven. Alles wat we zeiden en deden, werd categorisch verdraaid. Er was immers nog steeds volledige vrijheid van pers. Er was dus politiek gezien geen mogelijkheid voor ons tot overleg met de bevolking. De polarisatie was totaal ten detrimente van het land.

Na het bezoek van premier Maurice Bishop ging de contra-revolutie zelfs varen op de lijn van het anticommunisme. De bedoeling was nu om ons aan te wrijven dat ook de Surinaamse revolutie op de rode lijn zat. Er werd continu inge-

speeld op een onderliggende angst voor het communisme. Dit was de angst die al jarenlang was aangekweekt door mensen als Jopie Pengel tegen Bruma. Dit oude verhaal werd iedere keer weer uit de kast gehaald wanneer het nodig werd gevonden.

Wat ik probeer duidelijk te maken is dat de contra's met alle pers en radiomiddelen waarover zij beschikten, een belangrijke voorsprong op de revolutie behaalden. Zij hadden de middelen. Wij hadden de ideeën. Politiek was er niets meer te brouwen. We zaten met een oppositie, die geen akkoord mogelijk maakte. We hebben ettelijke pogingen gedaan om tot overeenstemming te komen. Onze pogingen werden gewoon verraden en in een kwaad daglicht geplaatst. Bovendien beschikten we niet over juridisch vastgelegde middelen, die ons de mogelijkheid gaven op te treden omdat er tegen de staat werd geconspireerd. We hadden gewoon geen juridische grondslag, geen juridisch middel om op te treden. Er waren ook geen bewijzen, waaruit kon worden geconcludeerd dat er een samenzwering tegen de staat op touw was gezet. De pers lanceerde wel veel leugens en valse beschuldigingen, maar er was immers geen beginnen aan om hier via processen tegen op te treden?

Dus in 1982 ontwikkelde zich geleidelijk aan inderdaad een situatie in het land waarbij alles in laatste instantie viel terug te leiden tot rauwe macht. Dat is dan tenslotte de hevige confrontatie van 8-9 december 1982 geworden. Die gebeurtenis gaf aan, dat er inderdaad geen politieke oplossing meer mogelijk was. Dus 1982 zien wij als het jaar, waarin de differentiatie in opvattingen over de revolutie zich heeft voltrokken en waarin de kampen zich duidelijk hebben gescheiden, culminerend in de "clash" van december. Ik zie 1982 niet als een barrière of een hinderpaal, maar als een onontkoombare fase in het proces. Tegen het einde van het jaar hadden bepaalde mensen notoir aangetoond niet in staat te zijn constructief en in het belang van Suriname en het volk in zijn geheel bezig te zijn. De oude garde, zoals Lachmon en Arron, had geen zin meer. Zou je dus het land hebben overgedragen aan anti-revolutionaire krachten, dan zou na een of twee maanden het leger ongetwijfeld opnieuw hebben moeten ingrijpen om orde in de chaos te scheppen. Zo zou je aan de gang zijn gebleven. Wat zich aandienende om politiek te gaan bedrijven was beslist niet acceptabel, noch zou het een oplossing hebben gebracht voor de vernieuwingen in de sociale en economische sector.'

11

Bevelhebber Bouterse wilde nog altijd niet ingaan op de gebeurtenissen van 8-9 december 1982. Ik heb dit onderwerp bij herhaling bij hem aangeroerd, maar hij bleef zwijgen. Wat niet wegneemt dat hij over uitgebreide inlichtingen beschikt en over dossiers, die - naar wat ik ervan heb gehoord en gezien - buitengewoon explosief zouden werken, indien zij werden vrij gegeven.

Het brandende probleem rond de Surinaamse revolutie is op dit moment, terugziende nog steeds, de lezing, de interpretatie, die men aan de nacht van de moorden moet geven. Dat er 'an sich' doden zijn gevallen is zeker contextueel te plaatsen en te verklaren. Of je daar nu een passende, en een naar Hollandse of sommige internationale begrippen passende, verklaring voor zou moeten geven, wordt op dit moment door de bevelhebber betwijfeld.

De moorden van 1982 hebben zich niet voltrokken in de sfeer, dat de militaire leiding van het land op een ochtend zou zijn opgestaan en zou hebben besloten af te rekenen met de tegenstanders en ze daarop dood te schieten. Dat was de situatie niet. Zo lagen de kaarten niet. Het was geen geïsoleerd incident.

Een cruciale factor in het drama is de verwijdering geweest tussen de twee grondleggers van de coup van 1980, bevelhebber Bouterse en wijlen majoor Roy Horb. Er waren gedurende 1982 steeds ernstiger moeilijkheden tussen beide militaire leiders gerezen. In augustus 1982 was die wrijving zodanig opgelopen, dat luitenant-kolonel Bouterse tegen een minister opmerkte: 'Horb heeft langzamerhand een ontstellende hekel aan mij.'

Tegelijkertijd, dus wetende dat Horb in het kamp van Chin A Sen zat, verzocht de bevelhebber enkele van zijn medewerkers opnieuw Horb thuis op te zoeken en met hem te gaan praten. Bouterse wilde tot het uiterste blijven proberen de eenheid in de leiding te bewaren en Horb te overtuigen van de koers van de revolutie. Hij ging er dus vanuit dat koste wat kost Horb voor de revolutie behouden diende te blijven. Maar ideologisch groeiden Bouterse en Horb steeds verder uit elkaar. Horb werd ook steeds arroganter. Tenslotte besloot Desi Bouterse opnieuw zelf naar Horb toe te gaan om

hem terug te winnen.

De bevelhebber zei onlangs nog tegen een vertrouweling: ‘Horb was een man, van wie ik hield. Daarom zal ik hem nooit - en zeker niet nu hij dood is - in een ongunstig daglicht stellen.’ Op de werkkamer van de bevelhebber in Fort Zeelandia hangt dan ook nog steeds het portret waarop beide militairen elkaar omhelzen.

Om het zwijgen over 8-9 december van Bouterse te begrijpen is het nodig iets meer over zijn geaardheid te weten. Desi is in de grond van de zaak een militair, die zich niet voor niets op sport toelegde. Toen hij bij de NAVO zat in West-Duitsland organiseerde hij estafettes naar Den Haag voor een goed doel, het Rode Kruis naar ik meen me te herinneren. Het is een man die nooit over één nacht ijs gaat. Hij wikt en weegt. Hij kiest in alle rust zijn moment. Zijn parool is, eerlijk duurt het langst. Hij laat iedereen uitpraten en een naaste medewerker zei me eens: ‘Hij is te aardig, te lief.’ Ook al adviseert men hem korte metten te maken, dan zal hij juist altijd zeggen: ‘Laten we hem nog één kans geven, de revolutie is er niet om mensen weg te jagen, maar om alle patriottische Surinamers voor de revolutie te behouden.’

Bouterse wil mensen voor zijn standpunt winnen. Het is te gemakkelijk om mensen te laten ophoepelen of uit het proces te verbannen. Waar het hem om gaat, is de eenheid van alle Surinamers te versterken. Bouterse zal tegen zijn omgeving zeggen: ‘En toch voel ik een patriottische inslag in die man, laten we even wachten.’ Zij, die hem kennen, zijn van mening, dat hij juist over een grote mate van tolerantie beschikt. Om die reden ook zijn er ministers en medewerkers, die van mening zijn, dat hij veel te lang wacht met vitale beslissingen te nemen. Sommige besluiten zijn zelfs op het laatste nippertje genomen. Maar het is ook een feit, dat, wanneer hij eenmaal een besluit neemt en de maat vol is, zijn besluit dan als een paal boven water vaststaat. ‘Het dramatische besluit,’ aldus een oud-minister, ‘komt soms erg laat, maar er is dan wel een voldongen feit.’

Ik ben me bewust, dat waar bevelhebber Bouterse in Nederland is afgeschilderd als een man, die persoonlijk bij vermoorde slachtoffers penissen zou hebben afgesneden, het voor sommigen moeilijk te verteren zal zijn, wanneer ik nu verklaar zeker te weten, dat Bouterse - voorzover ik rond zijn eigen zwijgen heb kunnen nagaan - wél verantwoordelijk moet worden gehouden voor het uitvoeren van de executies, ook al is hij daar zelf niet bij aanwezig geweest. Op mijn persoonlijke verwijtende vraag aan de bevelhebber, waarom hij nog altijd geen opening van zaken gaf, antwoordde hij

slechts: ‘Ik lag op het moment, dat er slachtoffers vielen, te slapen bij Lie Pauw Sam.’

Moeilijke beslissingen neemt de bevelhebber in beginsel uitsluitend binnen de groep van zestien militairen met wie hij in 1980 de 25 februari-beweging begon. Daarvan zijn er nu dus enkelen dood en Badrissein Sital zit op dit moment op Cuba. De uiteindelijke beslissing neemt hij meestal in afzondering en alleen.

Tijdens de vergadering van het (militaire) Beleidscentrum en de regering van 15 november 1982 is het tot de beslissende botsing tussen Bouterse en Horb gekomen. Horb die na zijn reizen naar Chin A Sen in de Verenigde Staten steeds arroganter was geworden, stelde tijdens deze vergadering exorbitante eisen en stond erop, dat een aantal mensen uit de regering en leidende posities zou worden gezet. Bevelhebber Bouterse voerde hiertegen aan, dat men gezamenlijk een aantal jaren aan de revolutie had gewerkt, dat er weliswaar aan alle kanten fouten waren gemaakt, maar dat het erom ging de eenheid te bewaren en andersdenkenden geduldig voor de lijn van de revolutie te winnen, of te behouden.

Daarop zei Horb onverwachts: ‘Dan begrijp ik niet, wat ik hier nog langer doe.’

En tot ieders verbazing wierp Bouterse hem daarop toe: ‘Dan donder je maar op!’

Hierop volgde een minuut stilte, want alle aanwezigen begrepen wat het betekende, wanneer Desi Bouterse zo'n uitspraak deed. Een oud-minister: ‘Dit was absoluut een dramatisch hoogtepunt van “no return”. Voordat Bouterse die stap neemt, moet er immers heel wat gebeuren.’

12

Chin A Sen had wijlen majoor Horb, die naar onder andere Noord-Korea was geweest, in Pittsburgh (Pennsylvania) in direct contact gebracht met de Central Intelligence Agency (CIA) van de Verenigde Staten. Bevelhebber Bouterse beschikt over foto's, die tijdens deze CIA gesprekken door een adjudant van Horb werden gemaakt.

Horb kwam hier in gesprekken met de Surinaamse legerleiding en de regering rond voor uit. Hij was van mening, dat hij van de zijde van de CIA niet alleen uiterst betrouwbare inlichtingen had ontvangen, maar dat de Amerikaanse spionage-

diensten hem een aantal uitstekende suggesties hadden gedaan. Sommige uitspraken illustreerden zijn bijna grenzeloze naïviteit.

De CIA had hem bijvoorbeeld wijs gemaakt, dat Badrissen Sital tweehonderd Surinaamse militairen in het geheim voor training naar Nicaragua had gezonden. Toen Horb met deze mededeling in een vergadering van het Beleidscentrum en de regering kwam aanzetten waren vele aanwezigen diep geschokt door de tentoongestelde onnozelheid. Het ontstellende was, dat hij het zelf heilig geloofde. Hij zei zelfs: ‘We moeten voorzichtig zijn met Sital.’ Hij vroeg: ‘Weet jij hier iets van Desi, want dit is nieuws voor mij. Heeft Sital dit met je besproken?’

De bevelhebber keek Horb aan en vroeg: ‘Roy, hoe kan je zoiets geloven? Hoe kom je er bij? Hoe kunnen hier zo maar tweehonderd militairen weg zijn en het land verlaten? Dat kan toch helemaal niet?’

Waarop Horb het verbluffende antwoord gaf: ‘Maar waarom zou de CIA dan zoiets zeggen? Waarom zouden zij erom liegen?’ Horbs grootste probleem was zijn haast kinderlijke goedgelovigheid. Het was voor alle aanwezigen duidelijk, dat men in de Verenigde Staten gif in zijn bloed had gegoten. Hij was gewoon via de heer Chin A Sen voor het CIA-karretje gespannen.

Een naaste medewerker: ‘De bevelhebber heeft gevoel voor “timing”. Zijn gezicht op basisproblemen is perfect. Hij heeft snel en ter zake doende geleerd, want het was tenslotte een nieuw vak voor hem. Hij maakt soms ernstige vormfouten, ook door gebrek aan ervaring. Maar dat hij politieke instincten heeft staat vast.’

Bouterse ging zelfs met Haakmat praten, nadat deze uit de regering was gekeild. De vrienden van Desi ergerden zich hier groen en geel aan, omdat Haakmat had meegewerkt aan het bewerkstelligen van een splitsing in het leger, om maar één aspect van Haakmat toe te lichten. Intussen ging Bouterse rustig een lang gesprek met de man aan. Op de vraag waarom Bouterse zich überhaupt had verwaardigd alsnog met Haakmat te gaan praten, antwoordde de bevelhebber: ‘Wanneer ik niet naar Haakmat zou zijn gegaan, dan zou de “clash” met Roy Horb zijn gekomen op een moment dat de revolutie nog zeer zwak was. Bovendien, wanneer je met Haakmat praat, en hij heeft vier of vijf borrels op, dan zegt hij precies wat hij eigenlijk in zijn schild voert. Je moet niet puriteins zijn en je op het standpunt stellen van “Haakmat is een boef, daarom praat je er niet mee.” Want zou ik die lijn hebben gevolgd, dan zou ik nooit geweten hebben wat ik toen te weten kwam. Dat

is dus niet de juiste houding.’

Een voormalige minister: ‘Iedereen veronderstelt, dat Bouterse in de zakken van de PALU zit. Mijn analyse is, dat “Bouta” op zichzelf opereert en in niemands zak zit, behalve zijn eigen. Bouterse transformeert het leger en bewaakt zijn bewegingsvrijheid tegen iedere prijs. Of hij intussen voor rotte vis wordt uitgemaakt als mens en als leider van de revolutie interesseert hem helaas niet voldoende om er werkelijk aandacht aan te besteden. Zijn prioriteit ligt bij te doen wat in het landsbelang is. U schrijft een boekje, met het doel een profiel van de man te geven, die sedert 1980 Suriname leidt. Maar zoals u wel hebt gemerkt, zelfs dat interesseert hem au fond niet voldoende om er erg veel tijd aan te besteden. U weet hoe moeilijk het is hem uurtjes te ontfutselen om rustig met u te praten. Men kent hem maar weinig en hij doet veel te weinig aan zelf promotie. Het ligt hem niet. Het is een gruwel voor hem, dat hij nu overal zijn kleurenfoto ziet hangen. Toen hij naar New Delhi moest voor de vergadering van niet-gebonden landen werd hij door adviseurs naar een kleermaker gezonden. Hij haat dit soort dingen. Hij wil zich best prima kleden maar dan naar zijn eigen gevoel en niet naar algemeen aanvaarde regels of voorschriften. Naar Venezuela is hij gegaan in lang groen en daar stonden de generaals, als pin-ups, behangen met medailles hem op te wachten. Dat is allemaal niets voor hem.’

Een andere voormalige minister karakteriseerde de bevelhebber aldus: ‘Naar mijn mening heeft Bouterse de PALU al geruime tijd door. Het probleem met de bevelhebber is echter, dat hij voor het nemen van radicale beslissingen, de feiten meer dan duidelijk gepresenteerd wil zien. Hij wil alles eerst goed doordenken. Daar is hij in de eerste plaats mee bezig. Daarom ben ik ervan overtuigd, dat hij niet manipulabel zal zijn voor de PALU of voor wie dan ook. Daar is Bouterse te intelligent voor. Hij kent de Surinaamse situatie ook veel te goed. In dit opzicht bestaat bij mij geen enkele twijfel. Hij doorziet de zaken precies.’

De voormalige bewindsman vervolgde: ‘Dat hij wel eens vitale beslissingen op het laatste nippertje neemt, is een van de meest belangrijke puzzles voor de progressieve krachten in de Surinaamse samenleving van dit moment. Het wordt zelfs voor deze patriotten met de dag een groter vraagteken. Zij vragen zich af, waar is onze bevelhebber nu eigenlijk mee bezig? Wanneer gaat hij de noodzakelijke stappen nemen? Dat is dus ook een van mijn vraagtekens, en een kwestie, die moeilijk overkomt in de progressieve Surinaamse wereld. Alhoewel, ik ken Desi zeer goed en ik denk dan ook dat hij voor dit soort delicate situaties een bijzonder gevoel heeft. Althans, hij

is voor mij de juiste man om de juiste beslissing te nemen op het juiste moment.’

Herhaalde malen heb ik in deze gesprekken de moorden van 1982 te berde gebracht. De ene keer antwoordde de bevelhebber: ‘Het dient geen enkel doel en heeft geen enkele zin om daar nu opnieuw een discussie over te beginnen. Ik heb dus geen zin om nader op valse beschuldigingen van verraders in het buitenland in te gaan.’ Hij voegde er aan toe: ‘Ik hoop tenminste, dat u niet naar Suriname bent gekomen om in dit potje te roeren en u met onze zaken te bemoeien.’ Een andere keer reageerde hij wat milder: ‘Het december 1982-probleem is een diep en ernstig, levensgroot vraagstuk voor dit land geweest. Het is een traumatische ervaring voor het land en volk van Suriname geweest. Voor ons allemaal.’ En: ‘Spreekt u er maar over met wie u wilt, maar niet met mij.’ Hij was op dit punt absoluut niet te vermurwen. Zelfs wenste hij niet in te gaan op de wat uitdagende opmerking: ‘Maar hoe verklaart u dan, bevelhebber, dat majoor Roy Horb op een gegeven moment uit de Verenigde Staten terugkeerde in een speciaal ter beschikking gesteld vliegtuig van de Amerikaanse luchtmacht?’ Ook over zijn vriend en medestrijder Horb valt aan Bouterse nauwelijks een woord te ontlokken.

Ik had inmiddels in de bungalow van de bevelhebber ook Ingrid Bouterse ontmoet. Toen ik op één van mijn reizen in de VIP-room van het vliegveld op Zanderij zat te wachten, kwam mevrouw Bouterse binnen, die naar familie in Nederland reisde. Het gesprek, dat ik met haar voerde was in zoverre onthullend, dat ook zij kanten van het karakter van de leider van de Surinaamse revolutie bevestigde, die ik hier heb beschreven. Ingrid zei zich ook wel eens op te winden over de laconieke reacties van haar man op het gooien met modder naar hem in Nederland en op de meest schandalige beschuldigingen, die de bevelhebber met één beweging van de tafel zou kunnen vegen, aangezien hij over uitermate bezwarende gegevens beschikt ten aanzien van de mensen, die nu in het buitenland het hoogste woord voeren. Zij vervolgde: ‘Maar Desi zegt dan: “Ik heb met Chin A Sen in een team gezeten, hij is onze president geweest, ik doe er niet aan mee, tenzij het nodig is voor de revolutie en ik de genadeslag moet geven.” En: “We zijn tenslotte een kleine samenleving met een uiterst smalle geweldstolerantie. Wanneer we in een geladen, emotionele sfeer zouden blijven steken, zouden we allemaal maar verder van huis raken. Ik doe waar mogelijk hier dus niet aan mee”.’

13

‘1983 is het jaar waarin het leger de leider en het politieke instrument van de revolutie moest worden. Er heeft een zuivering plaats gehad, zowel ideologisch als militair. Een aantal officieren, die om principiële redenen deze lijn niet wilden volgen, hebben de kans gekregen het leger te verlaten. Sommigen zijn werkzaam in andere sectoren van de Surinaamse samenleving, bijvoorbeeld de rijstsector, en weer anderen zijn naar het buitenland gegaan.

1983 kenmerkte zich op het politieke front door idee-vorming. Bij de viering van de revolutie op 25 februari 1983 kwam een verrassend groot aantal mensen naar het paleis. We constateerden toch een zekere doorbraak naar de massa. Op 1 mei 1983 werd de Regeringsverklaring afgelegd, die een programma van 50 punten bevatte gericht op de periode 1983 tot 1986. Op 30 juni volgde de Brasa Dee en op 24 november hebben we de “Stanvaste”-beweging gelanceerd.

Drie basisopvattingen speelden de eerste helft van 1983 een overwegende rol: 1) we streefden naar een herstel van het revolutionaire front op een nieuwe basis, 2) we hebben een alliantie tot stand gebracht tussen de verschillende groepen, die het leiderschap van het leger en mij wensten te helpen consolideren en 3) we richtten ons op het toewerken naar één brede politieke beweging voor de hele samenleving. Dit betekent niet dat “Stanvaste” niet zou kunnen uitgroeien tot een politieke partij of zelfs tot meer dan één partij. Het was echter essentieel, dat we na een historie van politieke geschillen en verdeeldheid en van partijtjes en hokjes, de beschikking kregen over een gericht apparaat. We hadden een platform nodig van waaruit we konden gaan sleutelen aan de revolutie. Binnen “Stanvaste” nu kunnen we discussiëren over hoe we verder zullen gaan. De aankondiging van “Stanvaste” gebeurde dus op 30 juni 1983 en in de periode tot 24 november is gewerkt aan de produktie en de proclamatie van de beweging op die dag, welke u dus hebt bijgewoond.

Internationaal was 1983 voor Suriname een boeiend jaar. Allereerst hebben we het Managua-moment gehad, waar voor het eerst kritiek op Nederland werd geleverd. Dit werd aanvankelijk in sommige persorganen in Nederland als een nederlaag voor Den Haag ervaren. 1983 kenmerkte zich

voornamelijk ook door een verscherping van de relatie met Nederland. Dit hing samen met de hier ontwikkelde tactische conceptie, dat we naar nauwere banden met Brazilië moesten toewerken en - althans regionaal gezien - ons dienden in te dekken, zowel naar het Noorden als naar het Zuiden toe. Nederland is in 1983 naar Suriname's belangrijkste antipode toegegroeid. Den Haag heeft ons op een aantal manieren aangevallen.

Den Haag deed dit allereerst door een miskennis van onze soevereiniteit, in die zin dus, dat Nederland eenzijdig het CONS-verdrag verbrak in strijd met de regels van het internationale recht. Want zelfs, indien je de diplomatieke betrekkingen verbreekt, heb je je nog aan bestaande verdragen te houden. Daar bestaan regels voor. Die zijn vastgelegd. En die lagen vast lang voordat de Surinaamse revolutie van start ging. Die regels zijn in alle internationale publikaties te vinden. Den Haag beschuldigt ons ervan geen rechtsstaat te zijn, maar Nederland rijdt zelf een scheve schaats op het gebied van het internationale recht door zich aldus op te stellen. Het Verdrag van Wenen bepaalt trouwens precies welke de opschortingsprocedures behoren te zijn, wanneer je verdragen opzegt. Nederland is ondertekenaar van het Verdrag van Wenen, maar Den Haag handelt dus volslagen in strijd met die bepalingen en de internationale rechtsorde.

Ten tweede heeft Nederland alle technici die in Suriname zaten, vrijwel onmiddellijk teruggetrokken. Dit waren dus specialisten, die in Suriname nodig waren, soms zelfs onmisbaar waren, die bijvoorbeeld aan ontwikkelingsprojecten werkten, of mensen, die aan ministeries waren verbonden. "Rücksichtslos" zijn ze allemaal teruggehaald. We zaten dus plotseling met één klap met een nijpend gebrek aan deskundigheid op een groot aantal posten. Dit aspect is weinig genoemd, maar voor Suriname was dit een zware tegenslag. Openbare Werken was bijvoorbeeld meteen al zeven of acht belangrijke technici kwijt. Op andere ministeries hetzelfde.

Het derde aspect van vijandigheid was dat Nederland zeer openlijk de zijde van Chin A Sen koos, die door ons al meer dan twee jaar is afgeschreven en een verraderlijke rol vis-à-vis zijn vaderland speelt. Nederland weet zelf maar al te goed, dat hij geen staatsman is, en geen politicus, en daardoor een handelbare marionet. Maar dit betekende wel - en dit is voor ons steeds een moeilijk verteerbare zaak geweest - dat Den Haag zonder meer publiekelijk partij had gekozen. En dus niet partij had gekozen voor het Surinaamse volk, maar voor een aan de leiband lopende dilettant.

In de vierde plaats zien we Nederland internationaal zijn

meer dan honderd buitenlandse vestigingen gebruiken, om een bepaald nadelig “image” van Suriname te helpen vestigen. En hier gaat Den Haag voorlopig nog steeds mee door.

In de vijfde plaats maakt Nederland gebruik van zijn internationale positie om Suriname multilateraal aan te vallen, onder meer in EEG-verband. Wanneer we leningen aanvragen weten we dat Den Haag zijn invloed aanwendt om ons in de wielen te rijden bij een aantal internationale organisaties en instituten. Het zal u dus duidelijk zijn waarom we in den aanvang van 1983 Nederland brandmerkten als enige vijand. Die opstelling was bepaald niet van grond ontbloot. Of we die gevoelens of die stelling naar buiten hadden moeten brengen op de wijze waarop het geschiedde, is een vraag. Dit geef ik toe. Er was echter wel degelijk reden toe om onze gevoelens omtrent de Nederlandse houding te luchten. Hoe denkt men eigenlijk in Nederland over het onderhouden van zogenaamde vriendschappelijke relaties, wanneer men dergelijke betrekkingen onderhoudt met mensen, die het Surinaamse leiderschap naar het leven staan? Deze mensen niet alleen openlijk ondersteunt, maar ook salarissen uitbetaalt en noem maar op? Den Haag werkt op die manier immers indirect mee aan ondermijnende activiteiten tegen de regering en de republiek Suriname! Dezelfde activiteiten, die Nederland ondersteunt, helpen hier de mensenrechten in gevaar brengen, terwijl anderzijds Nederland erop aandringt dat we garanties zouden geven voor het handhaven van diezelfde mensenrechten in Suriname.

Het is een absurde situatie. Den Haag slooft zich uit om hier een zodanige situatie te helpen scheppen, dat de hem dierbare mensenrechten weer vanvorenafaan in gevaar komen. Waarmee ik wil zeggen, dat die onaangename betrekkingen, zoals we die in 1983 hebben gezien, niet van grond zijn ontbloot. Het betekent overigens eveneens een patstelling. Een mate van breuk, die bovendien scheen te worden bezegeld met het beëindigen van de contacten met de KLM.’

14

‘In ongeveer diezelfde periode,’ aldus bevelhebber Bouterse, ‘worden de betrekkingen met Brazilië dus versterkt. Brazilië is een grote mogendheid op dit continent en een land met enorme mogelijkheden, dat Suriname op velerlei gebied, ook

in de sector van de handel en de industrie, bijstand zou kunnen verlenen. Latijns-Amerika zal zeker onze eerste keuze zijn bij het opbouwen van een samenwerking. Dus alle toespelingen op een nieuw pact met bijvoorbeeld Libië zijn sprookjes van de pers. In Brazilië wordt uitstekend begrepen, dat de huidige Surinaamse regering het als haar primaire taak beschouwt de economie draaiende te houden naar de bevolking toe. Naast eigen inspanningen zullen we allereerst steun zoeken bij landen in onze regio.

Ik heb hetzelfde tegen generaal Danilo Venturini gezegd, die in het voorjaar van 1983 een missie naar Suriname leidde namens president Joao Figueiredo. Ik legde hem uit, dat, al speelt het leger op dit moment misschien een overheersende rol in de Surinaamse samenleving, we geen overwegend militaire staat zijn of willen worden. Ik zei letterlijk tegen de Braziliaanse generaal: “U zult misschien verwachten, dat mijn eerste verzoek naar nieuwe wapens uit zou gaan. Ik stel daarentegen, dat naar onze mening de economische behoeften van Suriname prioriteiten moeten krijgen.” De generaal wekte de indruk hier enigszins verrast door te zijn. Ik vervolgde: “Als u wilt participeren in onze economische opbouw en ons industrialisatieproces, staan we open voor onmiddellijke samenwerking.”

We hebben dus onze betrekkingen met Brazilië geïntensiveerd. Het is een feit, dat Brazilië, wellicht mede onder invloed van de uiterst negatieve weergave van wat hier gebeurt in de pers, aanvankelijk een terughoudende positie innam. Maar geleidelijk aan heeft men zich in Brazilië blijkbaar gerealiseerd, dat men waar we mee bezig zijn aanvankelijk verkeerd had beoordeeld. Generaal Venturini kwam hier, vergezeld door drie kolonels. We voerden twee gesprekken, één van drie uren en één van vier uren. Ik geloof, dat deze eerste kennismaking een belangrijk succes is geworden. Men heeft ons van Braziliaanse zijde alle mogelijke steun toegezegd. Er is in ieder geval veel onzin over onze relatie met Brazilië verkondigd. Nederlandse media spraken zelfs over het samentrekken van Braziliaanse parachutisten langs onze Zuidelijke grens. Ik sprak met de ambassadeur van Brazilië, L.P. Lampreia, en er klopte natuurlijk niets van.’

Ik vroeg bevelhebber Bouterse hoe de overgang van het militaire leven naar het regeren en leiden van de staat hem was bevallen.

‘Het is onnoemelijk veel zwaarder dan ik had vermoed. Je hebt, wanneer je aan zoiets begint, geen werkelijke voorstelling van zaken. Je weet, dat het ondankbaar werk is. Maar je weet ook, dat het werk stimuleert. Wanneer je resultaten ziet,

of wanneer je vanuit het volk dankbare geluiden hoort, of wanneer je ziet, dat je kunt helpen, geeft dat zeker voldoening. Maar over het geheel genomen is dit werk zwaar. We hebben natuurlijk ook coup na coup gehad, tegenwerking na tegenwerking, subversieve acties na subversieve acties. We hebben de grappenmakers afgeleverd aan de rechtsstaat. U hebt de arrestaties van de brandstichters zelf meegemaakt. Ze legden volledige bekentenissen af. In een revolutie, mijnheer Oltmans, leef je van dag tot dag. Ik ben nu 38 jaar in de wereld en we hebben al heel wat meegemaakt. Wanneer het straks of morgen afgelopen zou zijn, het zij zo. Intussen hebben we de leiding en de verantwoordelijkheid tegenover het volk op ons genomen en zullen daarom anderzijds, die leiding niet zonder slag of stoot overdragen.

‘Maar u vraagt naar mijn ervaring met het regeren. Vooral in het begin vereiste dit veel inwerken in internationale zaken en diplomatieke betrekkingen. U weet ik ben in maart 1983 naar de conferentie van niet-gebonden landen geweest te New Delhi. Geheel onvoorbereid vroeg mevrouw Indira Gandhi, de Indiase premier en voorzitter van de vergadering, mij de hamer over te nemen. Eerlijk gezegd moest ik wel even wennen. Ik had wel eerder vergaderingen geleid, maar hier zaten dan toch tientallen staatshoofden en regeringsleiders uit de hele wereld. Ik herinner me, dat Maurice Bishop, de premier van Grenada, me een bemoedigend knipoogje gaf, toen ik voor het eerst de voorzitterszetel zou innemen. De tweede keer dat mevrouw Gandhi dit vroeg, ging het al gemakkelijker. Het is een vak, dat snel leert. Het diplomatieke verkeer is ook weer niet al te gecompliceerd. Ik herinner me bovendien, dat iemand uit mijn omgeving me er later op attent maakte, dat toen ik voor de eerste maal naar het spreekgestoelte liep, vele conferentiegangers in hun agenda bladerden om op te zoeken wie ik was.

‘Je kunt een staatsgreep leiden, maar dat wil allerminst zeggen, dat je je daarmee eveneens het leiding geven aan een staat eigenmaakt. Integendeel, aanvankelijk blijf je natuurlijk vanuit je eigen niveau werken. Je wordt geconfronteerd met zaken en problemen, die geheel nieuw zijn en van een geheel andere orde dan tevoren. Maar, nogmaals, het leert allemaal snel. Ik heb wel eens gezegd, dat we deze eerste vier jaren van de revolutie in feite een reeks examens hebben afgelegd. Niet alleen dat je internationale verhoudingen leert kennen, maar je werkt vooral ook aan jezelf. Je gaat je talenkennis verbeteren, noem maar op. Ja, ik neem drie maal per week van 06:00 tot 07:00 lessen in Engels en Spaans. Ik wil er Portugees bij gaan doen. Het is lezen en nog eens lezen. Het is studeren en

nog eens studeren. Het is zeker een uitdaging, dit werk. Bovendien kan je nauwelijks meer zeggen, dat je een stap terug wilt doen. Althans niet op dit moment.

‘Ik heb in New Delhi drie privé-gesprekken met mevrouw Gandhi gevoerd. Suriname is gekozen tot vice-voorzitter van de conferentie van niet-gebonden landen en tot lid van het permanente coördinatiebureau van die organisatie. Dit soort samenkomsten is een unieke ontmoetingsplaats voor het onderhouden van Zuid-Zuid betrekkingen. Het is een soort marktplaats voor het uitwisselen van politieke meningen en ervaringen. Deze conferentie was voor Suriname inderdaad een doorbraak. We hebben in India eigenlijk voor het eerst duidelijk en bondig ons standpunt over niet-gebondenheid in de wereldpolitiek naar buiten gebracht. Er zijn ook door Suriname voor het eerst op het hoogste niveau allerlei nuttige contacten gelegd. Ik sprak met president Julius Nyerere van Tanzania en Robert Mugabe van Zimbabwe, en vele anderen. Regeringsleiders en politici uit de Afro-Aziatische wereld sympathiseerden met de Surinaamse revolutie en herkenden onze problematiek uit eigen ervaring.

‘Veel is er gespeculeerd over mijn korte bezoek aan Libië en kolonel Gadaffi. Het leek mij interessant om aan de Libische uitnodiging gehoor te geven. Gadaffie heeft een belangwekkende conceptie voor maatschappij-vorming. Maar toch werd ik in sommige landen weer op de korrel genomen vanwege dat bezoek. Er is tenminste weer van alles gezegd en geschreven, en vooral gespeculeerd, om mij in een bepaalde hoek te drukken, wat nergens op sloeg. Intussen is het wel een feit, dat Nederland de ontwikkelingshulp reeds had ingetrokken. Wanneer we dus in reactie op deze Westerse negativiteit elders alternatieven zoeken, worden we opnieuw vanuit het Westen scherp gekritiseerd.

‘Onze opvatting voor werkelijke ongebondenheid in de buitenlandse politiek betekent niet dat we neutraal zouden zijn. Dit heb ik namens Suriname uitdrukkelijk in New Delhi onderstreept. We kiezen bijvoorbeeld zeer bewust tegen onderdrukking. We kiezen bewust tegen het meedraaien in een systeem, dat buiten de landsgrenzen en dus buiten de bevolking om, zou bepalen wat er intern in Suriname wel of niet zou moeten gebeuren. In mijn redevoering in India heb ik dan ook de veroordeling uitgesproken, dat de benadering van politieke ongebondenheid in internationale betrekkingen ten onrechte voortdurend in de context van ‘super-power’ politiek wordt getrokken.

‘Omdat we dus de keuze van ongebondenheid bewust maken, gaan we als ongebonden land per geval na of we collec-

tief, dus met een aantal landen gezamenlijk, of als individuele natie, bepaalde bondgenootschappen of bijzondere betrekkingen zullen kunnen aanvaarden. Het gaat er hierbij vooral ook om het juiste karakter van een aan te knopen relatie nader te bepalen. We zullen dus bij het oplossen van vraagstukken steeds nauwkeurig de politieke constellatie van iedere situatie afzonderlijk overwegen.

‘Concreet zou het volgende kunnen worden gesteld: neem de kwesties van El Salvador en van de huurlingen, die vanuit Honduras de staat Nicaragua binnentrekken. De krachten die bij de conflictmaterie betrokken zijn, dus de machten achter de schermen, zouden Cuba en de Verenigde Staten zijn. Suriname zou dus kunnen worden verondersteld in die affaire te kiezen voor Havana of voor Washington. Wij in Suriname, analyseren deze kwesties aldus. Wij constateren, dat in El Salvador een kleine, geprivilegieerde elite ten koste van de overgrote massa leeft. De werkelijke belangen van El Salvador zijn in deze situatie niet gebonden aan het eigen volk, maar aan de investeringen van buitenlandse belanghebbenden. Op die gronden en op die gronden alleen zal Suriname achter die krachten in El Salvador staan, die voor de werkelijke belangen van het volk opkomen. Hetzelfde geldt voor de kwestie Nicaragua. Hoe het mogelijk is, dat sommige machten in deze regio zich te elfder ure alsnog allieëren met de overblijfselen van het gehate Somoza-regime in Nicaragua is een vorm van het op de proef stellen van je gezonde verstand.

15

Bevelhebber Bouterse vervolgde: ‘Ondanks het mislukken van het CBI (Caribbean Basen Initiative) van president Ronald Reagan, bedoeld als model voor deze regio, is de Amerikaanse regering erin geslaagd binnen het Caraïbische gebied een blokvorming tot stand te brengen. Het lijkt erop of de Amerikaanse politiek erop is gericht landen, als Suriname, die een eigen weg willen volgen, enigermate te isoleren. Washington is er bijvoorbeeld in geslaagd om Guatemala, Costa Rica en Honduras in Midden-Amerika met succes los te weken. Hetzelfde geldt voor St. Lucia, Dominica, Antigua, Jamaica, Barbados en St. Vincent, zoals de invasie in november 1983 van Grenada heeft bewezen. Deze landen zijn de voornaamste steunpunten van de Verenigde Staten in deze regio.

De vraag is opnieuw, hoe werk je aan een rustige integratie van deze regio, wanneer genoemde staten en staatjes standpunten innemen, die nauwelijks gericht zijn op werkelijke Latijns-Amerikaanse samenwerking? De indruk bestaat dan ook, dat de Amerikanen de betrekkingen met deze landen van multilateraal naar bilateraal hebben verlegd, waardoor tegenstellingen en conflicten in de toekomst in de hand worden gewerkt. Er vindt een verbrokkeling plaats naar subregionale organisaties, zoals CARICOM (de Caribbean Community), de Caribbean Development Coordination Committee en andere. Het is een verdeel- en heerspolitiek, die weinig goeds belooft. Hierdoor duiken ook in de OAS (Organization of American States) standpunten op, die volledig door Washington zijn geïnspireerd. Officieel heet het, dat deze landen de traditionele, democratische structuren zouden respecteren. Dit is dan ook een van de redenen, dat het doorbreken van Suriname in het CARICOM-verband niet zo gemakkelijk is verlopen. We hebben wel de status van waarnemer gekregen, maar verdergaande contacten blijven vooralsnog moeilijk verlopen.

Eerlijk gezegd waren wij meer politiek dan economisch geïnteresseerd in nauwere banden met de CARICOM-groep. Onze import- en exportbepalingen verschillen aanzienlijk met die van de landen van die gemeenschappen. Bovendien leveren we met uitzondering van hout en rijst teveel vergelijkbare produkten met die van bijvoorbeeld St. Lucia, Barbados en Jamaica. Daarbij komt, dat de deviezenpositie van de CARICOM-landen nog vrij zwak is, wat de handel volgens onze specialisten verder bemoeilijkt.

U moet het aldus zien: na de onafhankelijkheid van Suriname heeft de buitenlandse politiek van het land, dus van 1975 tot 1980, het karakter gehad van een algemene kennismaking met de wereld en wereldvraagstukken. Dit was logisch. Onze diplomaten dienden eerst vertrouwd te raken met hun taken en bestemming. Een ander aspect van die verkenningsperiode is, dat er eigenlijk nog geen duidelijk en gericht buitenlands beleid werd gevoerd.

Na 1980 is de buitenlandse politiek door het ministerie van buitenlandse zaken volgens twee grondbeginselen omgebogen. Namelijk, in de eerste plaats gericht op regionalisatie, zoals we reeds hebben besproken, en in de tweede plaats naar onze solidariteit met de groep van niet-gebonden landen. Het is eigenlijk een kwestie van dekolonisatie, die binnen de regering op het hoogste niveau is uitgewerkt. Hoe kom je werkelijk en volledig los van koloniale en semi-koloniale toestanden? Dat was de kardinale vraag, die we ons stelden.

Dus, wanneer de Contadora-groep - dit zijn Mexico, Venezuela, Colombia en Panama - initiatieven ontplooit, die gebaseerd zijn op het zoeken naar oplossingen voor de tegenstellingen in Midden-Amerika, dan moeten we ons daarmee kunnen verbinden, ook al zou men elders, in Washington of in Moskou, het oneens zijn met ons standpunt. Wanneer wij dus van mening zijn, dat de Contadora-groep voor een bepaald politiek probleem de beste aanpak volgt, dan moeten wij, als ongebonden staat, ons met die gedragslijn ongehinderd kunnen verbinden. Wanneer we op een gegeven ogenblik zouden besluiten, dat in verband met ontwikkelingen in onze nationale economie, we het beste met Cuba zouden kunnen samenwerken, en dus niet met Nederland of andere landen, dan moeten wij een dergelijk besluit ongehinderd kunnen uitvoeren.

Om het dekolonisatieproces werkelijk op gang te brengen zullen we dus eerst onze situatie jegens de regio grondig moeten aftasten. Want alleen in dit verband, met bij wijze van spreken voldoende rugdekking, kunnen we inderdaad op een ander niveau dan tot nu toe het geval is geweest, ook Nederland tegemoet treden. In dit kader hebben we bijvoorbeeld onze relatie met Venezuela geïntensiveerd. De lijn, die wij voorstellen en zullen volgen - en daar bestaat hier beslist volledige overeenstemming over - is een beleid van een zorgvuldig geleid dekolonisatieproces. We willen dus inderdaad een volk, dat in weerbaarheid zal groeien, dat in eenheid zal winnen en dit alles op basis van sociaal-economische ontwikkelingen binnen Suriname zelf. We zijn misschien een klein volk en misschien hebben we in de wereld niet zoveel te vertellen, maar intussen richten we ons op het vestigen van een betrekkelijk tevreden en gelukkige samenleving voor het hele volk van Suriname.'

16

Deze ochtend werd ik door een vrij jeugdige body-guard in een snelle Japanse auto afgehaald voor een gesprek met de bevelhebber. Een machinegeweer moest worden verplaatst omdat ik naast de chauffeur wilde zitten. De jongeman reed als een scheermes en in enkele minuten stopten we bij een villa aan de Suriname-rivier, waar ook de heer Krolis en later premier Alibux aanwezig waren.

‘Uit de Verenigde Staten zijn berichten gekomen, sommige gebaseerd op uitspraken op het hoogste niveau*, dat de Surinaamse Revolutie in de zak van Cuba zou zitten. Een dergelijke verklaring is ontbloot van iedere grond van waarheid. Ik meen me te herinneren dat premier Lubbers, toen hij in Washington was, die praatjes ook heeft tegengesproken. Het is natuurlijk ook niet waar.** Wat wèl de waarheid is, is dat we ervaring willen opdoen en modellen willen leren kennen door contacten te hebben met leiders en regeringen die al enige tijd met dit bijltje hakken. Het is echt niet nodig om nogmaals het buskruid uit te vinden.

Waarom zouden we bijvoorbeeld niet van de ervaringen van andere landen en andere revoluties, die eerder met CIA-inmenging en activiteiten te maken hadden, kunnen leren? Waarom zelf eerst die ervaringen meemaken om methoden te ontwikkelen om je ertegen af te zetten? Maar wanneer we dit doen, wil dit allerminst zeggen, dat we daarom klakkeloos alles van anderen zouden overnemen. Iedere groep van ons, die bijvoorbeeld naar Brazilië of Cuba gaat, krijgt de strikte opdracht om met kritische opmerkingen terug te komen. We bespreken alle ervaringen en gewonnen inzichten met elkaar. We doen dit met alle landen waar onze mensen naar toe reizen. Dus ook met Cuba of Grenada.

Wat hoor je dan meteen vanuit het Westen? Dat er Cubaanse adviseurs in Suriname zijn. Om precies te zijn bevindt er zich op dit moment nog maar één militaire adviseur bij ons en dat is de Nederlandse kapitein A. Clemens. De andere Nederlandse militaire adviseur is met vakantie. Dan krijgen we verder te horen, dat het vliegveld Zanderij gereed wordt gemaakt voor het landen van Cubaanse MIG's. Moet u zich voorstellen, op het vliegveld van Paramaribo kunnen sedert vele jaren vliegtuigen van alle typen landen, ook jumbo's en ook MIG's. Er hoeft niets te worden aangepast. Wat we wel willen doen is de bestaande accommodatie van de airport aanpassen. Dat is alles. Maar meteen worden we een moderne MIG-basis. Dat soort vrijwielende pers kunnen we hier echt niet gebruiken.

Het geklets in de Westerse pers over Cubaanse adviseurs in Suriname liep feitelijk de spuigaten uit. Eerst werd gezegd, dat er vijfhonderd Cubaanse militairen open en bloot in onze kazernes werden gestationeerd. Alsof je een dergelijk groot aantal Spaans sprekende Cubanen in deze kleine gemeenschap zou kunnen verdonkeremanen. Niet alleen zouden on-

* Bevelhebber Bouterse doelt hier op een uitspraak van vice-president George Bush.

** Bouterse zei mij dit reeds in mei 1983.

ze eigen militairen hier uiteindelijk over spreken, maar anders zouden hun vrouwen of familieleden dit wel doen. In de kortst mogelijke tijd zou een dergelijke operatie bekend zijn. Dus de contra-revolutionaire propagandamolen doorzag haar fout op den duur en toen heette het dat Cubaanse militairen in de Surinaamse jungle verborgen waren. Dat zou misschien wel kunnen, misschien wel duizend man ook, maar een dergelijke discussie slaat natuurlijk nergens op. Zelfs een verblijf van Cubanen in onze bossen zou op den duur immers uitlekken. In onze contacten met de Cubanen is trouwens nooit van dergelijke zaken sprake geweest.

Men zou mogen verwachten, dat omdat we een betrekkelijk kleine natie zijn en we voor niemand een gevaar vormen, dat men ons met rust zou laten. Het tegenovergestelde is echter het geval geweest. In mijn rede van oktober 1983 voor de 38ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heb ik dus over deze kwaadaardige activiteiten jegens Suriname gesproken. Ik heb in die rede gewaarschuwd, dat pogingen om controversiële etiketten te plakken op het authentieke Surinaamse proces van werkelijke economische bevrijding van ons land van buitenlandse belangen, gedoemd zouden zijn te mislukken. Wat dit betreft, ziet men in Den Haag onze situatie misschien genuanceerder. Nederland heeft andere politieke en vooral ook psychologische problemen met ons waarmee het heeft af te rekenen. Het is een feit, dat wij in Suriname voor niemand een bedreiging vormen.

Zoals ik het in de UNO formuleerde, is het natuurlijk ook. Gebrek aan realiteitszin blijft de verhoudingen in de wereld belemmeren. Respect voor soevereiniteit en het recht van zelfbeschikking in al zijn aspecten, die zo krachtig worden bepleit door de beweging van niet-gebonden landen, waar we lid van zijn, zouden de belangrijkste principes moeten zijn in de betrekkingen tussen de staten. Maar economisch en militair machtige landen en de “super-powers” trekken zich, wanneer het in hun kraam te pas komt, geen zier aan van deze nobele principes, laat staan van het Handvest van de Verenigde Naties. Wat deze regio betreft heb ik dus ook in de Algemene Vergadering een geluid van afkeuring laten horen over het maritieme machtsvertoon van de Verenigde Staten in het Caraïbische gebied, omdat wij ervan uitgaan dat het zenden van vloten van oorlogsschepen nauwelijks zal bijdragen tot het oplossen van de diepgewortelde en meest ernstige sociale en economische problemen van Midden-Amerika.

Het is toch volmaakte onzin, dat er argumenten worden gehanteerd, als zouden kleine landen als Grenada met 110.000 inwoners, of Suriname met 380.000 inwoners, een gevaar

voor de wereldvrede opleveren, omdat we banden met Cuba of de Sovjet-Unie zouden onderhouden. Wat levert het op om Suriname als instrument in de wereldpolitiek en de Koude Oorlog te gaan gebruiken? Dat heeft immers geen enkele zin. We hebben hier waarachtig wel andere problemen op te lossen, dan ons ook nog zorgen te moeten maken of we als speelbal zouden kunnen gaan dienen voor politici in machtscentra die vele duizenden kilometers van ons af zijn gelegen en die elkaar het licht in de ogen niet gunnen. Dat is immers absurd. In alle redelijkheid zouden we dus externe machten niet behoeven te vrezen. Niettemin moeten we bij de huidige stand van de wereldpolitiek ook in deze sector op ernstige moeilijkheden zijn voorbereid.

Wanneer we zien wat er recentelijk op Grenada is gebeurd, dan besef je andermaal hoe de interne eenheid van de revolutie de absolute prioriteit behoort te krijgen. Grenada is in dit opzicht een triest voorbeeld. Vier jaar lang kende de revolutie van Grenada een gesloten front. Door interne geschillen, die misschien maar een week duurden, ging alles en alles verloren. Dit betekent, dat de belangen van het volk met vele jaren worden teruggedraaid. Wij hebben de daad van agressie tegen de revolutie op Grenada dan ook scherp veroordeeld en zullen die blijven afkeuren aan de hand van onze principes. Inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van andere soevereine naties is een misdaad. Ook in Suriname zullen we er ons nog meer bewust van moeten maken, dat iedere keer wanneer de revolutie successen boekt, de contra-revolutie gereed staat om opnieuw toe te slaan. Dit schijnt een wetmatigheid te zijn van het revolutie voeren. Onze vijanden hebben gezien, dat we ons betrekkelijk snel hebben hersteld van de donkere decemberdagen van 1982. Vele mensen, die aanvankelijk niet door hadden, wat er in december vorig jaar heeft plaats gevonden, doorzien dit nu iets beter nadat de CIA zelf heeft bekend gemaakt invasielplannen voor Suriname te hebben gehad.'

De bevelhebber vervolgde: 'Naarmate de onthullingen steeds duidelijker werden, gingen de ogen van de mensen meer en meer open. Onze waakzaamheid is dan ook verdubbeld. We zullen de vijanden van de revolutie niet de kans geven om, zoals in Grenada, de leiding in vijf dagen te overrompelen. In de grond van mijn hart hoop ik, dat we in alle rust verder zullen kunnen werken aan de ontwikkeling van Suriname. Maar laten ze ons niet dwingen om de nieuwe Barons, Boni's en Joli Coeurs te worden, want we hebben er geen moeite mee. Gaan ze wat tegen ons proberen, dan zullen ze het wel merken. "They are going to catch hell," dat verzeker ik u.

Wanneer we naar de revolutionaire loopbaan van Fidel Castro kijken, en wat de Verenigde Staten de afgelopen vijftientig jaren tegen Cuba hebben ondernomen - tot het zenden van vergiftigde sigaren toe - dan staat dit toch gelijk met een vorm van vogelvrij verklaren? Waar wij mee bezig zijn zou ook wel eens het op onze hals halen van de woede van het imperialisme ten gevolge kunnen hebben. Daarnaast kunnen we verwachten voorlopig nog wel in staat van oorlog te blijven met althans een deel van de verdreven voormalige elite van Suriname.

Ik heb Fidel bezocht op Cuba. We zijn ook samen met premier Maurice Bishop naar New Delhi gevlogen. Goed kennen doe ik Fidel natuurlijk nog niet, maar ik heb toch een vrij groot aantal uren met hem gesproken. De leider van de Cubaanse revolutie heeft om te beginnen een onvoorstelbare dosis energie. In dit opzicht hebben we misschien wel iets van elkaar, geloof ik. Ik denk ook, dat hij onder druk van een kwart eeuw Cubaans leiderschap, expert is geworden in het leggen van intensieve en zeer directe contacten. Wanneer je met hem spreekt, onderga je in ieder geval een andere vorm van intens contact dan met de meeste andere regeringsleiders. Fidel is een revolutionair, die vanaf het moment dat je hem ontmoet, vragen stelt, zoals in mijn geval over de situatie in Suriname. Hij keert steeds terug naar de vraag in welke toestand de mensen zich bevinden en wil weten wat de levensomstandigheden van het Surinaamse volk zelf zijn. Zijn benadering van de sociale problematiek is dus duidelijk zeer persoonlijk op het volk gericht.

We hebben de contacten met landen als Cuba of Grenada niet zozeer verstevigd, omdat er dringende politieke of economische belangen zouden meespelen, maar omdat we in de eerste plaats achting en respect hebben voor wat die regeringen en hun leiders voor land en volk trachten te doen. Althans, dit was onder premier Maurice Bishop op Grenada zeer zeker het geval. Daarom hebben we hem hier ook hartelijk ontvangen indertijd, wat door een deel van onze bevolking nog niet werd begrepen.

Wat het uitwijzen van de Cubaanse ambassadeur Osvaldo Cardenas betreft, het volgende. Om te beginnen heeft de invasie van Amerikaanse troepen op Grenada niets met onze beslissing vis-à-vis Cuba te maken.' (Hiertegen voerde ik aan dat vice-president dr. Carlos Rafael Rodriguez mij in Havana in dit verband had gewezen op het feit, dat op hetzelfde moment dat Cubanen op Grenada sneuvelden ten gevolge van de Amerikaanse agressie bevelhebber Bouterse van Suriname zijn onverwachte stap nam tegen het bevriende Cuba, en dat

dit in Havana als een steek in de rug werd ervaren. Hierbij moet worden aangetekend, dat dit een uitspraak tijdens een persoonlijk gesprek was, aangezien de Cubaanse media met geen woord over de Surinaamse stap hebben gerept en zich in het openbaar hebben onthouden van iedere vorm van kritiek jegens Suriname.)

Bevelhebber Bouterse vervolgde: ‘We hebben vóór het Amerikaanse ingrijpen op Grenada bekend gemaakt, dat we maatregelen wilden nemen tegen onze Cubaanse vrienden. Zoals ik reeds heb gezegd, we waren onder de eerste landen, die de invasie op Grenada hebben afgekeurd. Wij handhaven deze mening. Daar staat tegenover, dat we als beginsel met alle landen prima betrekkingen willen onderhouden, tenminste wanneer dit gebeurt op basis van wederzijds respect en wederzijds voordeel. Dus ook met de Verenigde Staten, ook met Nederland, en zeker ook met Cuba. We zijn bereid hulp bij onze revolutie te ontvangen van alle landen, de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Brazilië, van een ieder, die bereid is assistentie te verlenen op basis van wederzijds respect voor elkaars soevereiniteit. Vooral op gebieden, waarop we nog ernstig tekort schieten, als wetenschap en techniek, zullen we iedere hulp kunnen gebruiken. Maar wat we absoluut niet kunnen aanvaarden, is dat men ons zou komen uitleggen hoe we onze volkshuishouding moeten inrichten. Dat zullen we in overleg met de bevolking in zijn geheel en op zo breed mogelijk basis zelf besluiten. Hierover heb ik u ruimschoots ingelicht. Dat is het primaire doel van de “Stanvaste”-beweging.

Wat we ten aanzien van Cuba precies hebben gezegd is, dat we de betrekkingen met Cuba tot overzichtelijke proporties willen terugbrengen. We vinden wel, dat onze vrienden in Cuba zich teveel met onze interne aangelegenheden bezighielden en dat wij het recht hadden, zoals we met andere landen hebben gedaan, om hen daarvoor te waarschuwen. We hebben overigens met alle landen, die strijden voor politieke en sociaal-economische vrijheid, goede betrekkingen. We hebben ook om die reden nu aan Havana voorgesteld om vóór het einde van 1983 een zaakgelastigde naar Cuba te zenden. Wanneer onze vrienden in Cuba ons standpunt respecteren, zullen we uiteraard ook hun standpunt respecteren.’ (Hiertegen voerde ik aan, dat ambassadeur Osvaldo Cardenas mij in Havana had verzekerd, dat hij een ‘low profile’ had ingenomen in Paramaribo. Hij had de bevelhebber dan ook uitdrukkelijk - en op verzoek van president Fidel Castro zelf - verzocht hem proeven van inmenging in de interne aangelegenheden van Suriname mede te delen en te substantiëren.

Volgens Cardenas was overste Bouterse hem hier een antwoord op schuldig gebleven. Overigens zij hierbij aangetekend, dat ook in Nederlandse diplomatieke kringen in Paramaribo - en op het hoogste niveau - werd gesproken over een intelligent en voorzichtig optreden van de zijde van de Cubaanse diplomatieke missie.)

Bevelhebber Bouterse: ‘We hebben de betrekkingen met Cuba aan de hand van onze informatie en analyse teruggebracht tot overzichtelijke proporties. Indien u tot dezelfde vriendenkring behoorde zou ik u precies uitleggen, welke onze bezwaren waren. Onder de omstandigheden zal ik me dus bepalen tot een persoonlijke uitleg aan de Cubaanse regering van wat ons gemotiveerd heeft deze stap te nemen. Dit is dus gebeurd. Ambassadeur Herrenberg is naar Havana gereisd om een en ander namens onze regering en het militaire Beleidscentrum toe te lichten. Ik hoop dat de Cubaanse regering ons standpunt zal respecteren.’

17

Tussen de gesprekken met de bevelhebber door sprak ik met talloze Surinamers, ministers, bewindslieden, journalisten en critici van de regering alsook met buitenlandse diplomaten. De ambassadeurs van Cuba, Brazilië en Indonesië vroegen me te komen lunchen en dineren. Met de Nederlandse ambassadeur, J.B. Hoekman, onderhield ik zeer regelmatig een uitermate plezierig contact, alhoewel volgens afspraak op basis van uitsluitend ‘background information’. Bij het verschijnen van dit boekje zal de heer Hoekman naar Den Haag zijn vertrokken om de post van secretaris-generaal van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking op zich te nemen. Suriname zal hem node missen.

Opnieuw sneed ik de betrekkingen met Washington aan, maar de bevelhebber gaf er de voorkeur aan ‘low key’ te antwoorden.

‘In 1983 hebben we de betrekkingen met de Verenigde Staten genormaliseerd, althans hiertoe hebben we pogingen ondernomen. Het is een feit, dat van de zijde van Amerika nooit één stap in onze richting is gezet. President Ronald Reagan heeft ons in zijn redevoering voor de Verenigde Naties zelfs als enig land in Latijns-Amerika direct gekritiseerd en aangevallen. Ik denk wel eens, dat wanneer we hier maar een rechts

of fascistisch militair bewind hadden gevestigd, we alle mogelijke steun van bepaalde buitenlandse mogendheden zouden hebben gekregen. Ook van Nederland. Het duidelijkste voorbeeld hiervan levert immers de wijziging in de verhouding Nederland-Indonesië na de rechtse militaire coup van 1965. In weinig landen in de wereld werden zoveel mensen door het leger vermoord, vele honderdduizenden, terwijl tienduizenden naar concentratiekampen werden verbannen. Nederland vertienvoudigde de ontwikkelingshulp en het staatshoofd werd als bijzonder eerbetoon naar Jakarta afgevaardigd.

Waar we dus mee zitten als gevolg van de decembergebeurtenis van 1982 is, dat we, wanneer je de relatie Nederland-Suriname op de keper beschouwt, te kampen hebben met een irrationele en hoogst emotionele reactie van Nederland op de doden, die hier zijn te betreuen. We hebben hier wel eens het woord hypocriet voor gebruikt, en misschien kent u er een betere uitdrukking voor, maar zo wordt het gejeremieer uit Den Haag over mensenrechten hier ervaren. Westerse landen meten met tien maten wanneer ze anderen op dit onderwerp de wet menen te kunnen voorschrijven. En wat is het middel waar Nederland naar grijpt, bij het kritiseren van de Surinaamse revolutie? Een ergerlijke vorm van paternalisme, en een schijnheilige poging om een verloren positie terug te winnen via vormen van economische agressie.

Natuurlijk hebben we problemen met de vervanging van de stopgezette ontwikkelingshulp. Een derde van de begroting werd door Nederland gesubsidieerd. Dat was om te beginnen een foute zaak. Maar onze Surinaamse ogen zijn thans voor deze scheve verhoudingen wijd geopend. Intussen werd ons nationale bankroet bij herhaling voorspeld, vooral in de Nederlandse media. Ik betwijfel echter of we geen leningen elders zouden kunnen vinden. We zijn al weer één jaar verder. Er werd eveneens voorspeld, dat we geen openingen zouden kunnen vinden om per vliegtuig in Amsterdam te komen. We komen er toch. Wat ik wil zeggen is, geen enkel volk zal een ander volk kunnen manipuleren via zijn economische mogelijkheden.

Ik denk dus dat Nederland een ernstige fout maakt met zijn huidige opstelling jegens ons. We zullen moeten werken naar gemeenschappelijk overleg gebaseerd op wederzijds respect op basis van de principes die we elkaar hebben toegezegd in het Handvest van de Verenigde Naties. Zoals Nederland dit ook met andere naties doet, waar zich omwentelingen hebben voltrokken en waar men in Den Haag wellicht even

kritisch tegenover staat als tegenover de omwenteling in Suriname. Ik denk dus aan dat andere Nederlandse dekolonisatieproces waar de Nederlanders zoveel moeite mee hebben gehad, dat met Indonesië.

Wanneer het ons dus niet zal lukken om de gesloten verdragen met Nederland gehonoreerd te krijgen op basis van onze, ook voor Nederland, de voormalige kolonisator, onaantastbare soevereiniteit en onafhankelijkheid, zullen we zo inventief moeten zijn om elders aan middelen te komen. Suriname is een arm land in verhouding met de rijke Westerse landen. Maar zo arm zijn we nu ook weer niet. Bovendien, we hebben in de jaren na 1980 toch wel wat vrienden gemaakt in de wereld. Dus we zeggen: laten we die uitdaging dan maar aangaan. De tijd zal de uitkomst leren.

Het punt is natuurlijk wel, dat we Nederland goed kennen. We kennen de politieke verhoudingen. We kennen de mensen. We spreken de taal, noem maar op. Het “dealen” met Washington is een geheel andere zaak. Het is een situatie die we honderd percent minder goed kennen. Bovendien is het een veel complexere samenleving, veel groter en veel onoverzichtelijker. Suriname is voor de Verenigde Staten uiteraard een te verwaarlozen factor, behalve op het gebied van de natuurlijke hulpbronnen. Voor ons is Washington een bijna ondoordringbaar instituut.

Suriname kan dus met drie sterke boksers in de ring staan, de Verenigde Staten, Brazilië en Nederland. We hebben ons dus in 1983 vooral toegelegd op het neutraliseren van de twee voornaamste landen in de buitenlandse politiek van Suriname, Amerika en Nederland. Misschien was de komst van generaal Venturini aanvankelijk wel bedoeld om Suriname via Brazilië onder druk van de Verenigde Staten te zetten. Het neutraliseren van de Verenigde Staten en Nederland en het voorrang verlenen aan Brazilië was dus de belangrijkste overweging bij het intensiveren van contacten in de regio. Deze basisfilosofie van de Surinaamse buitenlandse politiek heeft dus ook direct te maken met de vitale vraag: hoe consolideer je je revolutie? Je zoekt dus relaties met datgene, dat je, althans militair gesproken, het meest direct zou kunnen aanvallen, en daarom hebben we te zorgen voor prima betrekkingen met Brazilië.’

Ik breng het gesprek toch nog opnieuw op Cuba terug.

‘De relaties met Cuba ontwikkelden zich, zoals het ging, te gehaast, te geforceerd. Het was eigenlijk een eenrichtingsverkeer. Cuba had hier een vrij uitgebreide ambassade en een ambassadeur. Wij hadden niets in Havana.’

18

Eén observatie van ambassadeur Hoekman zou ik - ondanks het vertrouwelijke karakter van de gesprekken die ik met hem voerde, maar ik neem aan dat hij hier geen bezwaar tegen zal aantekenen - naar voren brengen en wel zijn herhaalde constatering, dat hij zich zorgen maakte over het ernstige gebrek aan verantwoorde en betrouwbare communicatie en voorlichting tussen Suriname en Nederland, vooral na 1980. Voor mij, die als journalist twee decennia het dekolonisatieproces met Indonesië van nabij heeft gevolgd, klonk Multatuli's waarschuwing uit de *Max Havelaar* (ondanks de eeuw van elektronische communicatiemiddelen) uitermate actueel in verband met Suriname.

Eigenlijk is er nauwelijks iets nieuws onder de zon. Zolang we in het dekolonisatieproces tussen Nederland en Indonesië jarenlang geluiden beluisterden van ‘we willen wèl met Indonesië praten, maar niet met Sukarno’, zo hanteert men in Den Haag gelijklopende drogredenen ten aanzien van Desi Bouterse. Sedert 1980 heeft nagenoeg non-communicatie bestaan tussen de regering in Den Haag en de militaire machthebber in Suriname, met alle rampzalige gevolgen van dien. Ik sneed dit aspect van de huidige wanverhouding met Nederland bij de bevelhebber aan.

‘Dit heeft veel te maken met de toch wel als vijandig te kwalificeren houding van Nederland,’ aldus luitenant-kolonel Bouterse. ‘Het heeft eveneens te maken met het aantasten van uw land van de fundamentele belangen van Suriname door het stopzetten van de ontwikkelingshulp. De sfeer voor ernstig overleg is weg. Het wederzijds wantrouwen is door al deze gebeurtenissen in versneld tempo toegenomen. Wij vinden ook dat, wanneer je weet, dat de man uit Nederland met wie je praat, of dit nu de ambassadeur is of een andere politieke vertegenwoordiger van Den Haag, onze keiharde tegenstanders volledige steun en medewerking verleent, het dan nogal moeilijk is om bij dergelijke pourparlers een vertrouwensbasis te veronderstellen. De bereidheid tot praten is er misschien nog wel steeds aan beide zijden, maar het gebrek aan oprechte openheid daarbij is groot.

Ik zou ook niet een, twee, drie zeggen, hoe men deze impasse doeltreffend zou kunnen doorbreken, al wordt

er binnen onze kring van adviseurs en raadslieden dikwijls over gedacht en gesproken. We hebben er ideeën over, maar die zijn vooralsnog niet praktisch uitvoerbaar. Er zijn natuurlijk een serie juridische argumenten voor herstel van de relatie met Nederland. Het allerbelangrijkste politieke argument is in ieder geval het argument van de soevereiniteit. Je kunt namelijk niet denken in termen van twee soevereine staten, waarbij één partij handelt op grond van het niet eens zijn met het handelen of de inrichting van de democratie van het andere onafhankelijke en soevereine land. Het gaat ook niet aan dat die ene partij, aan de hand van de eigen mening, zou concluderen, dat men daarom niet langer aan bestaande verdragsverplichtingen zou behoeven te voldoen. Dat is geen basis voor het onderhouden van betrekkingen tussen soevereine staten.

Met andere woorden, wanneer wij het in Suriname niet eens zouden zijn met de inrichting van de democratie in Nederland, en daar hebben we inderdaad onze kritiek op, dan zouden wij het recht hebben onze verplichtingen jegens Nederland eenzijdig te schrappen. Ik zie u verbaasd kijken, maar zo is het wèl. Wij vinden het in Suriname bijvoorbeeld een nogal vreemde zaak, dat men in Nederland het systeem van regeerakkoorden kent. Die akkoorden komen namelijk tot stand nadat de mensen op partijprogramma's hebben gestemd. Voor ons is dit een duidelijke vorm van politieke "belazerij". Of wilt u zeggen, dat dit geen flagrante voor de gekhouderij zou zijn van de Nederlandse kiezer? Wij kunnen dit nu wel vinden, en dat doen we ook, maar als soevereine staat zullen wij nooit tegen Nederland zeggen, we zullen geen bauxiet meer zenden en er gaat geen aluinaarde meer naar Delfzijl, zolang jullie dit systeem niet wijzigen, dat mensen, die hebben gestemd op lijsttrekkers met partijprogramma's, nadien keihard confronteert met een regeerakkoord dat daar in vele opzichten scherp van afwijkt. We zeggen niet tegen Nederland dat we zolang dit systeem niet is gewijzigd - ook omdat wij dit een in de maling nemen van de democratische kiezer vinden - op grond van die situatie geen bauxiet meer zullen sturen.

We zeggen natuurlijk niet zoiets, niet omdat het de belangen van Suriname zou schenden, maar vooral ook omdat we vinden, dat we er noch moreel noch politiek het recht toe hebben. Wij erkennen en accepteren, dat Nederland als soevereine staat zelf zijn democratische inrichting moet bepalen. Het Nederlandse volk moet zelf maar met zijn leiders uitknobbelen, hoe het met de democratie wil omspringen en of het die situatie aanvaardt.

Over het Verdrag van Wenen, dat Nederland schond met het opschorten van het CONS-verdrag met Suriname, heb ik dus al gesproken. We hebben geen enkel verdrag met Nederland, waaraan Den Haag het recht zou kunnen ontleen hier in Suriname om onderzoeken te vragen. En waar we een dergelijk verdrag wel mee hebben, zoals binnen de verdragsverplichtingen van de Organization of American States (OAS) is een dergelijk onderzoek verricht. Het rapport van de OAS is beschikbaar. Het is nu eenmaal in het internationale verkeer gebruikelijk, dat we ons moeten houden aan gemaakte afspraken. Met Nederland hebben we duidelijke afspraken gemaakt over ontwikkelingssamenwerking. We hebben die plannen keurig netjes en versneld uitgevoerd, ook deze vier jaren van de revolutie. Daarover kan geen controverse bestaan tussen Nederland en Suriname.

Trouwens, het zogenaamde CONS-verdrag kent niet eens opschortingsregels. Het verdrag maakt geen opschorten mogelijk. Dus wanneer er vanuit Den Haag wordt aangedrongen op het respecteren en in acht nemen van de rechtsstaatgedachte of de “rule of law”, dan vinden wij hier wel dat in de eerste plaats Nederland die rechtsregels in acht moet nemen. Althans, vóór Nederland in de relatie tot Suriname voor de zoveelste maal met het opgeheven vingertje komt, zal het eerst de hand in eigen boezem moeten steken. Het morele argument is immers duidelijk, dat Nederland helemaal geen recht heeft op dit geld, dat per verdrag aan het Surinaamse volk werd toegezegd. Dit geld vertegenwoordigt zonder meer de erkenning, dat dit land drie eeuwen lang werd verwaarloosd en dat de Surinaamse onafhankelijkheid aanleiding is geweest voor Nederland tot het nemen van deze stap.

Bovendien, zolang dit geld niet, pertinent niet, voor het leger wordt gebruikt, heeft Den Haag absoluut niets te reclameren. Geen cent van het CONS-geld is naar de strijdkrachten of de politie gegaan. Het is een principe, dat zelfs na de machtsovername in 1980, tijdens een CONS-vergadering expliciet werd vastgelegd. We hadden namelijk een project ingediend voor een nieuw politiebureau. We hebben toen zelfs gezegd dat alles, dat naar de gewapende macht zou kunnen ruiken, op geen enkele manier met Nederlands geld zou worden gefinancierd. Het CONS-geld gaat uitsluitend naar ontwikkelingsprojecten. Bovendien, Nederland zit daar steeds zelf met de neus bovenop.’

19

‘Voor het Westen ligt het prerogatief van fysiek geweld uitsluitend bij het Westen. Het gebruik van geweld is omgeven door rechtsinstituten. Nederland in Indonesië. De Verenigde Staten in Vietnam. En voorzover er geen rechtsinstituten beschikbaar zijn, wordt het argument van de bescherming van de nationale veiligheid gehanteerd. Ook al liggen die zogenaamde nationale belangen aan het andere einde van de wereld. Laat Suriname asjebliëft niet hetzelfde doen in het belang van zijn nationale veiligheid. Het militair ingrijpen is een prerogatief van het Westen. Hoeveel mensen daarbij creperen is het om het even, getuige de politionele acties in het voormalige Nederlands-Indië of, waarvan de omvang onvergelykbaar veel groter is, de Amerikaanse vernietigingsoorlog in Zuidoost-Azië.

Het structurele geweld, dat eeuwenlang door het Westerse kolonialisme is toegepast en waarbij de ontplooiing van de mens zelf in de gekolonialiseerde gebieden vanaf de materiële behoeften tot en met zijn geestelijke en culturele behoeften nooit aan de orde zou komen, dat geweld werd beheerst vanuit de metropool in het verre “moederland”. De koloniale samenleving werd ideologisch, staatkundig en militair eeuwenlang vanuit veraf gelegen steden overstemd. Het is hetzelfde structurele geweld, dat er de oorzaak van was dat thans vele duizenden Surinamers naar Nederland zijn vertrokken, die daar nu als ontheemden rondlopen. Dat dit soort Westers structureel geweld tot de dood van duizenden en duizenden mensen in Afro-Aziatische landen aanleiding heeft gegeven wordt niet erkend. Zoals Nederland nog altijd niet het structurele geweld, dat het tegenover Suriname pleegt, erkent, waarbij de fundamentele rechten van de Surinaamse mens met voeten worden getreden. Nederland legt zonder meer zijn hele gewicht achter de zogenaamde Bevrijdingsraad.

Wij beschuldigen Nederland dus ook van het schenden van fundamentele mensenrechten.

Wanneer ik mijn schoonmoeder zou doodsteken, zou ik naar de gevangenis gaan. Wanneer ik mijn schoonmoeder zou dood pesten, dan mag ik naar de begrafenis, met een krans. Dat heeft dus te maken met de conceptie van structureel fysiek geweld. Wij hebben in Suriname onze schoonmoeder

doodgestoken (Nederland) en daarom zitten we nu in de gevangenis. Het fysieke geweld, dat nu ten aanzien van Suriname wordt bedreven en dat zelfs aanleiding heeft gegeven tot fysiek geweld, wordt doodkalm door Den Haag gesanctioneerd.

Wat ook ergerlijk is, zijn de campagnes in dit verband via Radio Nederland Wereldomroep, die nog onlangs meldde dat premier Errol Alibux zou zijn opgesloten en Erwin Krolis zou zijn ondergedoken. Wat voor baat heeft de Nederlandse radio erbij om onrust te blijven zaaien onder Surinamers? Het verdeel-en-heers-principe van het koloniale Nederland schijnt nog altijd opgeld te doen. De regering in Den Haag weet precies waar wij mee bezig zijn. Het gaat natuurlijk ook helemaal niet om democratie of mensenrechten, maar om de wurggreep van vroeger te herstellen.

Je vraagt je verder af wie ze eigenlijk vanuit Den Haag denken hier voor de gek te kunnen houden. Terwijl enerzijds moord en brand over mensenrechten wordt geroepen, gaat het zakenleven vanuit Nederland gewoon door met zijn belangen hier te consolideren. Voor Nederlandse belangen bij banken en verzekeringsmaatschappijen als HEM en CHM schijnen mensenrechten niet ter discussie te worden gesteld. De verhouding tussen Philips en Telesur loopt in de miljoenen. Philips zou haar belangen hier zeker willen uitbreiden en verstevigen. Billiton en Shell onderhandelen op dit moment. En ik breng dit niet naar voren omdat we ertegen zouden zijn dat Shell hier een contract zou aangaan, integendeel, Suriname en onze arbeiders zouden er voordelen van ondervinden. Nog een voorbeeld. Adel is eigendom van de Hoogovens, die op hun beurt honderd percent eigendom zijn van de Nederlandse staat. Diezelfde Adel is de belangrijkste en grootste afnemer van Surinaamse aluinaarde, namelijk ongeveer 170.000 ton per jaar. De aluinaarde is één van onze belangrijkste deviezenleveranciers. Het contract loopt nu af, maar dezelfde Nederlandse regering heeft Hoogovens en Adel reeds toestemming verleend met ons een nieuw contract aan te gaan voor tien jaar.

Ik wijs het Surinaamse volk op deze aspecten van de zogenaamde mensenrechtenkwestie. Wanneer het de zakelijke belangen van Nederland betreft spreekt niemand over mensenrechten. Ik wijs erop, wat de instelling van de kolonisator is, hoe men blijft proberen met ongeoorloofde middelen Suriname te manipuleren en hoe men probeert een greep te krijgen op onze zuiver binnenlandse aangelegenheden. Maar na 1980 hebben we gezegd en Den Haag bij herhaling gewaarschuwd, “die vlieger gaat niet meer op”.

Het juridische gebeuren blijft in iedere revolutionaire situatie een moeilijk en gevoelig vraagstuk. Je zit in een spanningsveld tussen de gewenste en noodzakelijke rechtszekerheid, dus de voorspelbaarheid van het gedrag van de overheid en de grote behoefte aan flexibiliteit, omdat je versneld wijzigingen moet kunnen aanbrengen. Wanneer je hier aan toevoegt, dat het aantal juristen, dat actief participeert in het revolutionaire proces, minimaal is, dan is het voor te stellen, dat het wetgevingsgebeuren niet de volle aandacht krijgt, die het verdient. We geven toe, dat dit een manco is van de Surinaamse revolutie. Maar we werken eraan.

Nederland had ons aanvankelijk juristen geleverd, die zich met een nieuwe wetgeving zouden bezighouden, maar vrijwel meteen na de affaire van december 1982, werden deze heren teruggetrokken. Zij deden hier juist belangrijk en nuttig werk. Maar dit verschijnsel zie je iedere keer weer, dat Nederland aan één kant zegt: “Waarom maken jullie geen wetten?”, en waar het concreet kan helpen, trekt het, aan de hand van allerlei zogenaamde puur Nederlandse argumenten, zijn experts terug. Dit deed het naar aanleiding van Decreet 29 betreffende het bijzondere gerechtshof dat wij hadden ingesteld en dat volgens Nederland hier een heksenjacht zou gaan ontketenen. Formeel kwam daarop de reactie de juristen terug te trekken. Overigens weet iedereen, dat die heksenjacht, die werd voorzien, zich absoluut niet heeft voorgedaan. Het bijzondere gerechtshof heeft steeds keurig netjes gewerkt en volgens het boekje, tot en met de recentelijke opheffing ervan.

Maar de juridische sector van de revolutie laat inderdaad te wensen over, deels door gebrek aan kader en deels door het spanningsveld, dat ik noemde. Het is voor ons allerminst een eenvoudige zaak deze problemen op te lossen. Wat je eigenlijk nodig zou hebben is een vorm van raamwetgeving, waarin je scherp en duidelijk omschreven de criteria neerlegt en waarin je bevoegdheden en beleidsvrijheden vastlegt en uitstippelt. Want wanneer je moet kiezen tussen rechtszekerheid en beleidsvrijheid, dan moet je in de huidige situatie kiezen voor de beleidsvrijheid, omdat je onder nogal moeilijke omstandigheden moet manoeuvreren. Het is eigenlijk te vergelijken met de speciale wetgeving, welke Nederland direct na de Tweede Wereldoorlog kende. Zodra een land in een dergelijke noodsituatie belandt, ontstaat er een duidelijke behoefte aan flexibiliteit.

Ik heb het een aantal malen gezegd, en ik weet, dat u dit onderwerp toch wel weer zult aansnijden, maar ook de leiding hoopt dat de dondere dagen van december 1982 zich hier

nooit meer zullen behoeven te herhalen. Daar staat tegenover, dat het volk van Suriname er recht op heeft dat opgetreden wordt, waar opgetreden moet worden. We hebben wat dit betreft bewezen, dat we geen op wraak beluste leiding hebben en eenheid en verzoening nastreven en we zullen deze koers blijven volgen.

Feitelijk duiden de gebeurtenissen uit december 1982 op een diepgaande frustratie als een onvermijdelijk overblijfsel van de koloniale rechtsstaat. Die rechtsstaat gaf geen duidelijke uitkomst voor de problemen, die er lagen. Naast psychologische aspecten van een getreiterd leger, een beledigd leger, hadden we de kennis van soortgelijke scenario's uit de Dominicaanse Republiek, uit Chili, uit Indonesië en noem maar op, er zijn voorbeelden te over van buitenlandse inmenging die erop gericht is een splijting in de nationale strijdkrachten tot stand te brengen. We wisten dat dergelijke scenario's zijn afgestemd op het uitschakelen van revolutionaire krachten. Zouden we niet hebben ingegrepen, dan zouden er geen vijftien slachtoffers zijn gevallen, maar misschien wel duizend of vijftienhonderd. De plannen van de contra's waren, wanneer de chaos in het land eenmaal compleet zou zijn, om rond de 13 december mij, als leider van de revolutie, te doden. Dit zou de taak van majoor Horb hebben moeten zijn. Voor dit doel werd immers een speciaal team opgeleid en werden schietoefeningen georganiseerd? Er werden wedstrijden gehouden van wie het beste schoot, en die mocht mij voor zijn rekening nemen. Er werden wapens aangekocht. Dit is allemaal nauwkeurig tijdens het proces van Hardjoprajitno naar buiten gekomen. Ze hadden er een geweer met een telescopische lens voor aangeschaft. Volgens de contra's zou met de moord op de leider van de revolutie de wedloop zijn gewonnen. Samenvallend met een militaire interventie van buitenaf zou je er jaren over hebben gedaan voor je opnieuw zou hebben kunnen beginnen.

Dan zouden er korte metten gemaakt zijn met alle revolutionairen, en iedereen die de verraders hadden kwijt gewild, zouden als rood of communistisch om zeep zijn geholpen. Nogmaals Nederlanders vooral moet toch het voorbeeld van wat er op dit gebied in Indonesië in 1965-1966 gebeurd is, in het bijzonder aanspreken. Was het de Britse *Economist*, die ooit sprak van één miljoen moorden in Indonesië? Er zouden ook in Suriname ontelbare slachtoffers zijn gevallen, indien de contra-revolutie zou zijn geslaagd. Het zou een onherstelbare ramp voor het land hebben betekend. Natuurlijk zouden die mensen, die voor de revolutie hun nek hadden uitgestoken, en die over wapens beschikten, zich niet zonder slag of

stoot hebben overgegeven, of meteen met de handen omhoog zijn gaan staan.

We moeten er natuurlijk eveneens mee rekening houden, dat jarenlang Hollands politiek denken in de hoofden van de burgers van Suriname is gedramd. Wat is trouwens de overwegende betekenis van Nederland hier geweest? Dat de Nederlandse invloed voor alle Surinaamse groepen een focuspunt kon worden. Dit lag op het culturele vlak, via de Nederlandse taal en daarmee via een belangrijk stuk Nederlandse cultuur, maar met dit al kwam ook de Nederlandse ideologie mee. Een bosneger zal moeilyk communiceren met een Surinaamse Chinees, of een Indiaan zal niet onmiddellijk in gesprek treden of van gedachten wisselen met een stads-Creool. Wat heeft dus als voornaamste focus-punt gewerkt, en waar werd over onze problemen gesproken, wat was het verhikel voor een verbeterde produktie, wat was de bindende factor voor onderwijs of voor de overdracht van ideeën? Dat was het Nederlands! Want “du moment” wij, als Surinamers, zouden zeggen, onze eerste communicatietaal wordt nu het Engels, dan krijg je een totaal nieuwe situatie. Onmiddellijk zouden alle verschillende groepen zeggen: waarom niet het Creools, want wij wonen tenslotte het langste in Suriname. Intussen is het grootste deel van de Surinaamse bevolking momenteel Aziaat. Zij zouden zeggen, waarom wordt niet voor onze taal gekozen? Hanteren we het temporele argument? Of hanteren we het numerieke argument? Je zou in de grootste problemen terecht komen. Wat dus overblijft als bindmiddel, is het Nederlands en daarmee de Nederlandse cultuurvormen, denkwereld, uitdrukkingen, manier van benaderen van de samenleving en noem maar op.

Onze dichter Robin Ravales, bekend onder het pseudoniem R. Dobru, die onlangs is overleden, heeft stad en land afgereisd om authentieke Surinaamse cultuurpatronen te vinden. Op dit moment worden we via de televisie, zo als elders in de Westerse wereld, volgegoten met produkten van een ons in wezen vreemde cultuur. *Dallas* en *Dynasty* worden hier op televisie getoond. Dobru is gestuit op het feit, dat de SVTS over het geheel een op de Amerikaanse produktie afgestemde technologie heeft. We zijn dus voorlopig nog steeds voor een belangrijk deel op Amerikaanse televisieprodukties aangewezen. De overschrijfapparatuur is uiterst kostbaar en daar zullen we dus nog mee moeten vechten. We zouden graag televisieprodukties uit Brazilië, Japan, Nederland en andere landen naar Suriname brengen, maar zullen ons voorlopig nog met meest Amerikaanse produkties moeten bedruipen.

Het is geen eenvoudige zaak, die voor ons al even gecom-

pliceerd en moeilijk is als voor een buitenstaander, om een dieper en zuiverder inzicht in de ontwikkelingen van ons land te krijgen, juist ook door de cultureel-etnische vraagstukken van Suriname. Ik ken niet alle cijfers uit mijn hoofd, maar we hebben 150.000 Hindoestanen, 125.000 Creolen, 60.000 Javanen, 50.000 bosnegers, ruim 10.000 Indianen, 7.500 Chinezen en enkele duizenden Nederlanders en andere buitenlanders. Het is geen eenvoudige zaak om het zoveel vogels van verschillende pluimage naar de zin te maken of te zorgen, dat iedereen aan zijn trekken komt. Ik weet heel goed, dat er veel mensen zijn, die het liefst alles bij het oude zouden willen laten. Wat zij vergeten is, dat we niet op een eiland wonen. We draaien nu eenmaal direct en indirect mee in het geheel van stromingen en invloeden, die zich om ons heen verspreiden en verdiepen. Latijns-Amerika blijft voorlopig een rijpe voedingsbodem voor rebellie van mensen, die door de eeuwen heen tekort zijn gedaan. En dit in de eerste plaats in hun bestaansrecht, hun recht van mens te zijn. Over mensenrechten gesproken!

Vormen van westerse democratie zijn voor de Latino's een onwerkkelijk systeem, hoogstens geschikt voor landen, die sociaal en economisch hoog ontwikkeld zijn. Wij missen hier bovendien de nodige traditie en gevestigde orde. Vandaar dus dat we ons allereerst richten op het vergroten van de weerbaarheid van het Surinaamse volk. Met nationbuilding zijn we, zoals ik zei, feitelijk pas na 1 januari 1983 begonnen. Laat men ons wat tijd gunnen. We zijn bezig en we doen wat we kunnen.'

20

Deze keer zaten we in de werkkamer van de bevelhebber op de eerste verdieping van het presidentiële paleis.

'Na de activiteiten van Anton de Kom in de jaren dertig, is Suriname eigenlijk tot 1980 onder controle van het imperialisme gebleven. Men behoefde zich nergens druk om te maken. Alles liep op rolletjes. Het toenmalige Suriname speelde het spel tot in de details mee. We hadden geen aardbevingen, ook geen sociale eruptie's. We hadden niets. Er bestond geen enkele dreiging. Het per capita inkomen in Suriname was nog altijd onder de hoogste in Latijns-Amerika, dus men was over het algemeen tevreden met de status quo.

Maar op 25 februari 1980 gebeurde er bepaald iets meer. De staatsmacht werd uit de handen geslagen van de gevestigde bourgeoisie. De heersende elite zag haar belangen verstoord. Het traditionele gekonkel werd in de war gestuurd. De machtsklike, waar iedereen sinds mensenheugenis aan gewend was geraakt, kwam in hopeloze verwarring. Men kon elkaar nu ook telefonisch niet meer de bal toe spelen. De totale economische belangenmacht, met de daarmee verbonden corruptie, waarbij jaarlijks voor tientallen miljoenen onderling werd verdeeld, werd permanent uitgeschakeld.

Daarbij moet men bedenken, dat de heren konkelaars bij deze deplorabele toestanden desondanks in de gemeenschap in het algemeen een ongekenk aanzien genoten. Er werd als deftige mijnheren door de stad geparadeerd. Bij een kleinschalige samenleving als de onze betekent dat nogal wat. Oplichters, die als elite poseerden, en ook in werkelijkheid de lakens uitdeelden. Aanvankelijk begrepen ze maar half wat er in 1980 was gebeurd. De groep rond Arron werd weggevaagd. Dat was duidelijk. Maar andere manipulators namen aan, dat ze “in no time” nieuwe kansen en openingen zouden kunnen ontwikkelen door er zich bij het leger in te slijmen. Ze gingen er klaarblijkelijk vanuit dat het koloniale stuivertje wisselen van invloed en machtsposities ongestoord zou kunnen worden voortgezet. Misschien begrepen sommige van hen, dat er ditmaal echt iets ongewoons was gebeurd. Enkele van die heren hadden in ieder geval dóór, dat er deze keer geen verkiezingen waren gehouden en dat er desondanks vrij ingrijpende veranderingen hadden plaats gevonden. Het mag dan misschien een staatsgreep heten, zo werd geredeneerd, maar dat mag de pret niet drukken.

Er werd dus na 25 februari 1980 vrijwel direct een begin gemaakt met pogingen zich er, ditmaal bij het leger, in te likken. Wat eigenlijk werd geprobeerd was, het leger proberen weg te lokken van een oprecht streven nu eens eindelijk een begin te maken met de Surinaamse samenleving radicaal te verbeteren. Althans zo simpel zagen we het in die dagen nog. Pas geleidelijk aan begrepen we hoe complex de vraagstukken van een militaire machtsovername in werkelijkheid zijn.

Contra-revolutionaire krachten concentreerden zich dus steeds meer op een zekere verdeeldheid in de strijdkrachten. Tussen 1980 en 1982 ontstond, je zou kunnen zeggen, een vorm van immobiliteit waarbij door de tegenstanders van de revolutie aan die splitsing werd gewerkt. Er was ook inderdaad een sector rond majoor Roy Horb met om hem heen meer rechts georiënteerde officieren, die, zoals ik heb uiteengezet, ontvankelijk bleken voor gestook van buitenaf, zowel

binnen de samenleving als vanuit het buitenland. Er bestaat geen twijfel over dat de contra's zich onze meest kwetsbare plek bewust waren. Bovendien hadden zij de zittende regering op hun hand, of althans een meerderheid binnen de regering. Daarnaast hadden de contra's vrijelijk entrée tot alle niveaus van de gemeenschap. Ze gingen er dus van uit, dat het een koud kunstje zou zijn om de revolutie terug te draaien. Maar wat ze vergaten was, dat de groep rond mij een duidelijke en fundamentele keuze had gemaakt. Wij waren onder geen enkel beding meer van onze koers af te brengen, laat staan dat we er voor open zouden staan, wanneer de verkeerde mensen zoete broodjes zouden komen bakken.

Wat ik dus uiteen wil zetten is, dat er in 1975 inderdaad een op het eerste gezicht vloeiende overgang is geweest van een koloniale status naar een semi-koloniale status of naar de status van een zogenaamd politiek en staatkundig onafhankelijk land. Maar degenen, die in 1975 de macht overnamen, konden niet anders zijn dan exponenten van een samenleving, die in de koloniale tijd de kansen had gekregen. Dus hiertoe behoorden ook diegenen, die in de koloniale tijd de gelegenheid hadden gekregen om bijvoorbeeld te studeren. Dat was de groep, die zich in de top had genesteld. Dat was de groep, die werd beschouwd als de meest geschikte om de leiding van de staat aan over te geven.

De staatsmacht in Suriname functioneerde als een patronagesysteem: geld, goederen, grond, werk en vergunningen. Dit systeem was bovendien verweven met de meest conservatieve elementen uit de samenleving. Je zou kunnen zeggen, dat over een periode van 1930-1980 een soort alleenheerschappij tot stand was gekomen van een topklasse, die niet meer scheen te kunnen worden weggebrand. De elite kende haar dwingende belangen. Ze had bovendien het ideologische monopolie exclusief in handen. Ze beheerste de media, dus de propaganda en was in staat schrikbeelden over socialisme en communisme op te roepen. Daarbij werd en passant de diepe en authentiek godsdienstige gezindheid van het Surinaamse volk misbruikt. Je zou de situatie aldus kunnen samenvatten: de propaganda of de voorlichting werkte tégen de werkelijke belangen van de massa.

Het gevolg was, dat het volk in segmenten verdeeld bleef, dus het oude liedje van een verdeel-en-heers-politiek. Daarbij kan men ook niet voorbijgaan aan vormen van racisme. Suriname kent immers zijn etnische zuilen. Ik wees reeds op de verscheidenheid van rassen in onze betrekkelijk kleine samenleving. Er bestond, wat de sociologen noemen, verticale integratie. De top, de elite en de onderkant van de maatschap-

pij integreerden per zuil. Er werd als volgt geredeneerd. De Creool zei: “Je kunt beter door een corrupte Creool dan een eerlijke Javaan worden geregeerd.” De Hindoestaan stond op het standpunt, dat het beter was door een schurk van een Hindoestaan dan een eerlijke Creool te worden geregeerd. Het resultaat van deze etnische verzuiling in de samenleving was, dat er geen werkelijke confrontatie tussen het volk en de top mogelijk was.

Ben ik duidelijk? Vóór de onafhankelijkheid van 1975 was de splitsing in onze samenleving geëvolueerd zoals ik geschetst heb. Het was een situatie, die loodrecht op onze werkelijke problemen stond. De volksgroeperingen, die een eigen strijd zouden hebben moeten voeren, die dus in wezen gemeenschappelijke belangen delen, konden bij deze etnische verzuiling nooit de nodige solidariteit, of zelfs de onmisbare solidariteit ontwikkelen, die noodzakelijk was om een aaneengesloten front te vormen ten gunste van een nieuw, onafhankelijk Suriname.

Een volk kan immers in een dergelijke situatie geen wezenlijke solidariteit tot ontwikkeling brengen? De mensen worden namelijk constant gevoed en zoet gehouden met het organiseren van zogenaamde verkiezingen per iedere vier jaar? Aan de andere zijde van het spectrum zie je een elite, die verenigd is in beleid en doelstellingen. De top kan onder die omstandigheden ongehinderd en vrijwel ongecontroleerd de smerige spelletjes over de hoofden van het volk heen spelen. Dit was duidelijk de situatie in 1980. Daarmee werden we onder andere geconfronteerd. Dit is dus waar de Surinaamse revolutie zich mee bezig houdt. Hier zullen we de nodige correcties in aanbrengen. Met de explosie van december 1982 zaten we dus midden in dit gecompliceerde dekolonisatieproces om te komen tot een werkelijke democratisering van Suriname. Daarbij werden we opnieuw in de rug aangevallen.

Onze benadering van de wensen, aspiraties en belangen van het volk zijn oprecht en integer. Dat weet de klik van Chin A Sen ook. Dat weet Chin A Sen zelf ook zeer goed, want hij kent mij. Mij wordt soms verweten, dat ik te ver ga in de mate van het uitoefenen van geduld of tolerantie ten aanzien van de contra's. Maar in de Surinaamse revolutie gaat het niet in de eerste plaats om personen of één bepaalde man, die misschien een beetje zielig is. Je kunt een tegenstander, een bepaalde persoon, misschien door het publiceren van een dossier politiek uitschakelen. Maar het gaat in de Surinaamse revolutie in de eerste plaats om de opvattingen en ideeën, de doelstellingen van die strijd. Al zou ik Chin A Sen politiek uitschakelen, het gaat uiteindelijk om de opvattingen die hij

uitdraagt. Het gaat om de verradersrol van de contra's. Bovendien door Chin A Sen schaakmat te zetten heb je daar niet de CIA of andere interventiekrachten mee uitgeschakeld. Het heeft op dit moment dus geen zin. Bovendien zou er, ook hier in Suriname, alleen maar weer een nieuwe polemieek op gang komen van wat er wáár zou kunnen zijn van de details van het nieuwe verhaal. Het zou een kwestie van welles en nietes worden en resulteren in onnodige nieuwe publiciteit voor die mensen. Ieder woord over Chin A Sen gezegd is er één teveel. Laat die zaak maar doodbloeden.

Wij zijn ons terdege bewust, dat de revolutie alleen dan succes zal hebben, wanneer zij door het hele volk, de massa in haar geheel zal worden gedragen. Waarachtige democratie begint niet aan de top van de samenleving, maar aan de basis. Dit zijn gedachten, die u bijvoorbeeld kan terugvinden in de Regeringsverklaring van 1 mei 1983. De “Stanvaste”-beweging is er geheel op gebaseerd. Misschien dat de volkscomités op dit moment nog niet op volle toeren draaien voor de ontwikkeling van de revolutie, maar we werken er met man en macht aan. Vergeet niet, dat we nog altijd een revolutie hebben zonder politieke organisatie als motor voor het revolutionaire proces. En, net zo sterk als je je politiek organiseert, net zo zwak zullen de onderliggende politieke structuren zijn. Hoe zwakker je eigen revolutionairen zijn, hoe sterker de politieke structuren zullen prevaleren. Het is dus inderdaad zo, dat oude politieke structuren toch weer tot de volkscomités doordrongen. Oude politieke pratens begonnen opnieuw het hoogste woord te voeren of zijn weer in de leiding gaan zitten.

Een van de doelen van de “Stanvaste”-beweging is nu juist dat verschijnsel bij te sturen en te reorganiseren, juist om de integriteit van de volkscomités te verzekeren. Het politieke elan van de beweging is belangrijk, omdat dit vanuit de basis moet komen. Het is immers voor het eerst in de geschiedenis van de Surinaamse mens, dat er aan de basis van de samenleving over zijn eigen dagelijkse problemen kan worden gesproken. Wat daar wordt gezegd en de rapporten daarover zullen nu voor het eerst ook daadwerkelijk bij de betrokken instanties en de regering komen. Ze zullen voor het eerst au serieux worden genomen.

Wat in Den Haag niet voldoende wordt beseft is dat we werkelijk met natievorming bezig zijn. Dat wil zeggen, we leggen aan de bevolking nieuwe fundamenten van de staat voor, waarbij we er niet van uit gaan dat de zaken die we voorstellen, klakkeloos zouden worden geslikt, maar waarbij we ons bewust richten op een zo breed mogelijke en maximale aanvaarding van de plannen. Je zou kunnen zeggen, we or-

ganiseren in “Stanvaste” een volksreferendum met diepgang. Niet een gewoon referendum waarbij ja of nee wordt gezegd. Volgens de hier gevolgde methode kan men zeggen: “Okay, maar dan zouden we er wel dit of dat aan willen toevoegen.” Het is uiteraard een moeizaam proces, maar op die manier bouw je een waarachtige en nieuwe democratie. We kunnen in Suriname niet langer met een farce, een schijndemocratie blijven werken.’

21

We waren terug in de werkkamer van de bevelhebber op Fort Zeelandia. Het was soms moeilijk de draad van het gesprek weer op te nemen. Ik had intussen zelf weer allerlei mensen gesproken en had bijvoorbeeld geluncht met de ambassadeur van Brazilië, Luis P. Lampreia, een ervaren diplomaat, die een decennium in Washington D.C. was gestationeerd geweest. In zijn kamer stond een met zilver omlijst portret van zijn overgrootvader, die als Portugees ambassadeur naar Rio de Janeiro was gekomen, waarna zijn grootvader en vader - die Luis als baby in zijn armen hield - eveneens als diplomaten hadden gediend. Hij herinnerde zich uit 1983 de eerste besprekingen van generaal Venturini met Desi Bouterse, waarbij ook ambassadeur Herrenberg aanwezig was geweest.

‘Wij hadden twee langdurige gesprekken met de bevelhebber,’ aldus ambassadeur Lampreia, ‘een gesprek van drie uren en een gesprek van vier uren. Generaal Venturini is een man met een dertigjarige carrière als militair en als diplomaat. Ik kan u zeggen, dat we ons hebben verbaasd. Bouterse is een man met een visie. Gedurende al die uren van intensieve conversatie behoefde hij zich niet eenmaal te corrigeren. Hij versprak zich nooit. Waar wij ons realiseerden, dat hij pas sinds enkele jaren van het militaire bedrijf in de staatkunde was terecht gekomen, kan ik u verzekeren dat generaal Venturini en ik ons verbaasden over het gemak, waarmee de bevelhebber over de staatzaken sprak.’ Ik probeerde overste Bouterse in summier bewoordingen iets over dit gesprek te vertellen, maar Desi maakt op mij de indruk van een man, die niet van geklets houdt en vooral niet van geklets over zichzelf. Hij wilde meteen aan de gang en verder gaan met onze gesprekken om geen tijd te verliezen.

En juist, omdat hij weinig of niet over zichzelf spreekt, wil

ik hier een functionaris van Suriname citeren: ‘Desi's zwakte is, omdat hij van huis uit geen intellectueel is, dat hij moeite heeft met formuleren. Maar ik vind, dat hij deze eerste vier jaren vierhonderd procent is vooruitgegaan. Hij formuleert nu exact en precies. Hij is ook zeer zorgvuldig met alles, soms misschien te zorgvuldig, wat zijn beslissingen onnodig vertraagt.’ Verder zal ik niet gaan, want ik ben er zeker van, dat hij nog meer persoonlijke opmerkingen uit dit manuscript zou schrappen.

Bevelhebber Bouterse vervolgde: ‘Vele critici en buitenlandse waarnemers, die hier een blauwe maandag neerstrijken, begrijpen eenvoudig het revolutionaire proces niet, dat hier aan de gang is. Velen nemen zich niet de moeite naar onze beweegredenen en daden te luisteren. Men pint zich vast op de doden van 8 en 9 december 1982, en interpreteert dat incident als een op zichzelf staand en geïsoleerd gebeuren. Het was echter een incident, dat een onafscheidelijk deel uitmaakte van het revolutionaire proces. Stop je bij dit gebeuren, dan kom je er nooit uit. Dan ontstaat er een soort verstandsverbijstering. Men kan dan niet meer in redelijke alternatieven denken en oordelen. Dan raakt men bovendien het doel waarmee we bezig zijn uit het oog: het tot stand brengen van de werkelijke dekolonisatie van Suriname, gekoppeld aan de democratisering van het volk over de hele linie.’

Ik dacht, hij begint er zelf over, dus ik haakte opnieuw in.

Bouterse reageerde geïrriteerd: ‘Waarom intrigeren onze moeilijkheden u toch zo? Het is schijnheilig die belangstelling vanuit het buitenland voor onze doden. Ik geloof gewoon niet, dat de zogenaamde diep beleefde emoties vanuit Den Haag over onze problemen oprecht zijn. Ik kan u verzekeren, dat we van 1980 met constante pogingen van de contra's tot in alle organen van het land te maken hadden om de revolutie te frustreren. We zijn hier allemaal, ik ook, vierentwintig uur per dag bezig met de vraag “Wat gaan we voor dit volk doen?”. We zitten midden in een zoek-proces, in een bewustzijns-proces, en dan kan je niet gebruiken, dat er tot in de top van het leger toe wordt geprobeerd een wig te drijven in de krachten van de revolutie. Wat hier gebeurt is een complexe aangelegenheid. We weten maar al te goed, dat de contra-revolutie dit in de kortste keren ongedaan zou willen maken.

Dus afgezien van wat er in de loop van 1982 gebeurde, was het voor de revolutionaire leiding meer dan duidelijk, dat er een resolute ingreep noodzakelijk was. Zoals ik reeds heb gezegd, de ingreep was hard, maar ik verzeker u, als het nodig zou zijn voor de verdediging van de revolutie zullen we opnieuw met kracht terugslaan. Ik vertelde u reeds hoe men in

die dagen bezig was om de studenten de straat op te krijgen. Men wilde een incident uitlokken, waarbij militairen op studenten zouden gaan schieten. Wanneer je scholieren en studenten zover kunt krijgen, dat ze met stenen gaan gooien of auto's in brand gaan steken, dan heb je de poppen aan het dansen. Dan zouden er nog meer slachtoffers te betreuren zijn geweest. Dan zou de wereldpers hebben gerapporteerd, dat thans in Suriname een repressief militair regime was opgestaan. We zouden onmiddellijk het stempel hebben meegekregen de onderdrukking van het volk na te streven. Het tegendeel is waar.

Ik wil niet veel over het intrekken van de ontwikkelingshulp zeggen, maar mijns inziens heeft die stap van Nederland werkelijk niets met de doden van 1982 te maken. Waar het wel mee te maken heeft, is dat bepaalde kringen de controle over Suriname of de controle over wat hier gebeurt kwijt zijn. Niets anders. We zijn niet van plan om langer toe te staan, dat mensen die de economische macht in handen zouden hebben, de politieke lijn van wat er in dit land gebeurt zouden bepalen. In de slachtoffers zijn noch Den Haag noch Washington geïnteresseerd. Wat gevoeld wordt, is dat het imperialisme hier een nederlaag heeft geleden.

We hebben sedert 1980 contacten op ministerieel niveau met Washington trachten te bevorderen. De toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Harvey Naarendorp, sprak bijvoorbeeld onder meer met de toenmalige vice-president, Walter Mondale. Ook na de komst van Ronald Reagan zijn er openhartige gesprekken gevoerd, bijvoorbeeld tussen minister Al Haig en Naarendorp. We hebben de Verenigde Staten onomwonden uiteengezet, dat we hebben gekozen voor een Surinaamse vorm van socialisme en wel om de eenvoudige reden, dat we er langs open, kapitalistische weg nooit zouden komen. We hebben geduldig uiteengezet dat er in Suriname geen sprake was van een onintelligente of naïve keuze, maar dat onze besluitvorming en ons handelen zich voltrok op basis van een historisch gegroeide realiteit. Tenslotte moeten we knokken voor een ons toekomstige plaats op de wereldmarkt, want de beste plaatsen zijn al bezet en de koek is meestal reeds lang verdeeld. Daarom moet de wederopbouw van de Surinaamse economie ook voorzichtig en weloverwogen gebeuren, ook omdat de wereldmarkt nauwelijks meer “vrij” is te noemen.

Ook in 1983 hebben enkele ministers en de premier, de heer Alibux, in de Verenigde Staten bezoeken gebracht aan de autoriteiten daar en het Surinaamse standpunt inzake de behartiging van onze belangen in de regio alsmede in internatio-

naal verband nauwkeurig uiteengezet. We hebben de indruk, dat er de laatste tijd meer begrip is ontwikkeld in Washington voor waar we hier eigenlijk precies mee bezig zijn. Er wordt steeds beter begrepen, dat kleine staten, als Suriname hun eigen revolutie moeten maken, hun eigen revolutionaire theorieën moeten kunnen ontwikkelen, hun eigen vormen voor transformatie van de samenleving zullen moeten zoeken en dat tegen de achtergrond van de supermachten, kleine staten van geen van beide zijden speciale gunsten hebben te verwachten. Het Kremlin is bereid gebleken om in te springen voor Cuba, een staat met meer dan tien miljoen inwoners, maar niemand kan verwachten, dat de Sovjet-Unie op de bres zal gaan staan voor een ministaat aan het andere einde van de wereld met een paar honderdduizend bewoners.

We hebben tussen 1975 en 1980 de gebondenheid aan Nederland - mede door de CONS-leden en zeker psychologisch gezien - als knellend ervaren. Je zou deze tendens misschien met die in sommige olieproducerende landen kunnen vergelijken. Het feit dat verschillende van deze landen over voldoende fondsen beschikken, lijkt een zekere nonchalance op te wekken in de buitenlandse politiek. Men kan er wellicht in zeker opzicht zelfs het gebrek aan onderlinge solidariteit van de Arabische staten mee verklaren. Wanneer men daaraan de betrekkelijk logisch te verklaren introverte houding en instelling van onlangs souverain geworden landen toevoegt, dan heb je een globaal beeld van wat er in Suriname in dit opzicht tussen 1975 en 1980 is gebeurd.

Ik heb in al mijn gesprekken, zowel extern als intern, en direct na de wijzigingen, zoals deze zich na 1980 hebben voltrokken, met klem benadrukt, dat we een zekere verbondenheid met Nederland niet los zouden kunnen laten. De realiteit van de situatie is en blijft, dat er een aanzienlijk aantal Surinamers in Nederland wonen. We hebben meer dan drie eeuwen banden met Nederland gehad. We spreken Nederlands, terwijl we op het Latijns-Amerikaanse continent wonen. Het zou immers absurd zijn, om nu, na enkele onplezierige ervaringen aan beide kanten, zonder meer te zeggen "die banden bestaan niet meer of hebben nooit bestaan." Dat zou niet normaal zijn.

We zijn natuurlijk wel van mening, dat het zogenaamde CONS-verdrag, het ontwikkelingshulpverdrag in zijn toenmalige historische vorm wel zijn tijd heeft gehad. Er bestaat nu in Suriname een nieuwe realiteit. We zullen dit verdrag moeten aanpassen. Tenslotte zijn er aan beide zijden nieuwe ontwikkelingen geweest. Vaak wordt dit aspect gemakshalve weggelaten. Beide landen zijn verder gegaan. Het is dus inderdaad

zaak om over alles opnieuw te praten. Het uitgangspunt zal daarbij moeten blijven: voldoen aan de verdragsverplichtingen, want voorzover dit een rol speelt moet het wederzijdse respect ruimte blijven behouden in de toekomstige relatie Nederland-Suriname.

Hoofdzaak blijft, lijkt mij, dat de gedragslijn van Den Haag jegens Paramaribo zeer ernstig wordt gereëvalueerd. Dit is belangrijk, ook voor Nederland zelf. Want indien dit niet het geval zou zijn, zullen frustraties ontstaan, die alleen maar moeilijker overbrugbaar zullen worden.

In de Regeringsverklaring van 1 mei 1983 spraken we van “een gevaarlijk dieptepunt” in de verhouding met Nederland. Voor ons blijft het blokkeren van gesloten verdragen, alsmede het gelegenheid bieden aan misdadige huurlingenactiviteiten op Nederlands grondgebied een onverteerbare zaak. Een volkomen onacceptabele zaak. In mijn rede van oktober 1983 voor de Algemene Vergadering van de UNO moest ik erop wijzen dat de verhouding met Den Haag werd geschaad door het willekeurig en eenzijdig handelen van de Nederlandse regering: “Handelingen die de diepste essentie van de structuur van het internationale systeem raken. De UNO is immers gebaseerd op het honoreren van vrijwillig gesloten overeenkomsten tussen soevereine staten.” Ook in de Algemene Vergadering heb ik uitdrukkelijk verklaard, dat Suriname onweerlegbaar Nederland de hand heeft gereikt om moderne en blijvende betrekkingen aan te gaan, gebaseerd op wederzijds respect en voordeel. Ik voegde eraan toe: “Het zou zijn te betreuren, indien gebrek aan realiteitszin een dergelijke verhouding zou belemmeren.”

We zijn hier nu eenmaal bezig om de onder regie van Nederland gecreëerde onproductieve, decadente en neokoloniale structuren te ontmantelen en te vervangen door maatschappelijke structuren waarbinnen het Surinaamse volksbelang zal zijn gediend. Waarom blijft Den Haag zich hierbij opstellen als de verongelijkte partij? Sorry, maar ik begrijp dit niet.

We zullen elkaar misschien over en weer hartige verwijten maken, maar door openhartigheid in de relatie tussen beide landen zal een positief resultaat kunnen worden bereikt, wat we bij herhaling trouwens hebben aangegeven, ook in de Regeringsverklaring van 1 mei 1983. Nederland reageerde op ons regeerprogramma zuur, kleingeestig en negatief. Bovendien zo snel, dat we ons afvroegen of Nederland het stuk überhaupt wel gelezen had. Langs diplomatieke kanalen had men ons doen weten, dat de regering-Lubbers hoopte op een handreiking van de zijde van de Surinaamse revolutionaire regering. Ons beleidsprogramma was bovendien in het Ne-

derlands gesteld. Premier Alibux heeft het geheel in het Nederlands voor de televisie voorgelezen. De verklaring bevatte onder meer de zinsnede: “Dat het wezenlijk belang van beide volkeren is gelegen in een onverstoorde en succesvolle realisatie van het ingezette revolutionaire proces in ons land, waarmee structuren zullen worden gecreëerd, die een duurzame stabiliteit garanderen waarmee een solide grondslag geboden zal zijn voor een moderne, op wederzijds voordeel gebaseerde samenwerking. Het is te hopen, dat op korte termijn langs de boven aangegeven lijnen, de normalisatie van de verhouding tussen beide landen een aanvang zal kunnen nemen.”

Wat willen ze eigenlijk nog meer in Den Haag? Wanneer daar geen handreiking in zit, waar dan wel? Ze hebben het gewoon niet willen lezen. En de pers heeft, voorzover mij bekend nergens in Nederland melding gemaakt van deze cruciale passage. Dit is dan misschien de eeuw van de techniek en de ultra-moderne communicatiesatellieten, maar soms vraag je je af of we nog in de middeleeuwen zitten. De communicatie over de hele linie tussen Paramaribo en Den Haag blijft abominabel.

Een handreiking was immers niet alleen in ons belang! Wanneer er wijsvingertjes omhoog moeten, zoals ik al heb gezegd, dan kunnen wij van onze kant hierover meepraten. Ik geloof daarom, dat we inderdaad in een open gesprek, in een open dialoog met elkaar de toekomst onder ogen moeten zien. Daarbij zullen we constateren, dat er zakelijke en respectvolle betrekkingen tussen ons zullen ontstaan. En dat deze ontwikkeling even belangrijk is voor Nederland en zijn samenleving als voor ons.

Ik geloof trouwens, dat de Nederlandse regering, misschien met uitzondering van zeer rechtse categorieën, de overtuiging heeft, dat we rechtens inderdaad aanspraak hebben op de ontwikkelingsgelden. Niet alleen op basis van een handtekening, maar ook op basis van gevoelens en verplichtingen jegens het Surinaamse volk. Alle redelijke politici in Nederland van het CDA tot en met de CPN lijken unaniem van mening, dat Suriname aanspraak zal kunnen blijven maken op financiële steun om het land op te bouwen.

Op het economische front was intern het wegvallen van de CONS-gelden een moeilijke zaak. Het betekende onder meer, dat het importelement van alle projectinvesteringen, die vroeger uit de ontwikkelingspot werden gefinancierd, nu meestal uit de deviezenreserves moesten komen. Dit betekende dus een vorm van interen, waarbij de schuld van de overheid bij de Centrale Bank voortdurend verder steeg. Want behalve het importelement moesten we uiteraard voor alles wat hier in de

ontwikkelingssfeer gebeurde nu zelf betalen. De regering heeft namelijk de lijn aangehouden om de projecten die waren gepland zoveel mogelijk ongestoord uit te blijven voeren. Dus alsof de ontwikkelingsgelden normaal binnen bleven komen. Er worden dus ook nog steeds keurig netjes van alles wat we doen rapporten gemaakt, die we naar de Nederlandse ambassade zenden. Dus ons hele meerjarige ontwikkelingsplan (MOP), waar de CONS-financiering de basis van vormde, gaat eigenlijk gewoon door. Maar nu dus wel binnen de financieringscapaciteit van Suriname zelf. Het zou goed zijn, indien u over deze en andere details ook gesprekken voerde met de minister van Financiën en Planning, Winston Caldeira.

Bovendien is het voor ons inderdaad steeds moeilijker geworden om leningen in het buitenland te sluiten. Dit ook naarmate de Surinaamse deviezenvoorraad versneld daalde. Uiteraard is de geloofwaardigheid van de Surinaamse solvabiliteit direct gerelateerd aan de capaciteit om te kunnen terugbetalen. Dit heeft dus direct te maken met de deviezenstand van de Republiek Suriname, en minder met de vraag of er buitenlandse schulden zijn. Want die heeft Suriname niet, of althans nagenoeg niet. Maar we bevinden ons dus op het ogenblik in een situatie waarbij de deviezenstand niet toeneemt of stabiel blijft, maar afneemt. Dat moet veranderen en daar werken we aan.

Bovendien ondervinden we last van de wereldcrisis in de zin, dat de investeringslust of de investeringsmogelijkheden bij iedereen zijn afgenomen. Voor 1984 is er misschien een lichte verbetering in deze sector zichtbaar. Gedurende 1983 zijn we er overigens, ondanks alle moeilijkheden, in geslaagd aardig wat bedrijven van de grond te krijgen. Sinds INDEX bestaat, dat is dus sinds begin 1982, zijn er eenendertig bedrijven gestart. We hebben bovendien drie grote ondernemingen in onze planning zitten, 1) een rolling-mill voor aluminiumverwerking, 2) een assemblagebedrijf voor huishoudelijke apparatuur, ijskasten, fornuizen, wasmachines en dergelijke zaken en 3) een uitbreiding van de energievoorziening van het Brokopondo-meer. We zullen gebruik moeten maken van low-turbines om dezelfde hoeveelheid water twee maal te gebruiken. Ik moet nu weg, maar we spreken hier nog over.'

22

‘Waar we ons menen tegen te moeten verzetten is, dat indien er vruchten moeten worden geplukt van economische activiteiten binnen de landsgrenzen, ons blijvend een onvoldoende deel van de winsten zou blijven toekomen. Historisch gezien is in dit opzicht het verzet in Suriname altijd sterker geweest dan bijvoorbeeld in Jamaica, Trinidad of Guyana. Ik zeg dit zonder deze landen tekort te willen doen.

‘Al in de slaventijd was hier verzet. Dit werd voortgezet in de tijd van Koelie Arbeid en zelfs in de periode van zeg maar tussen 1930 en 1960 was er openlijke onvrede over de halve verhoudingen in de samenleving. Vooral ook tijdens de naoorlogse periode. Toen we meer economische activiteit ontwikkelden door de opkomst van de bauxietindustrie manifesteerde zich dit verzet. Parallel aan meer welvaart voor de mensen werden meer rechten opgeëist. Misschien waren Surinamers hierin ‘brutaler’. Ook de Surinaamse vakbeweging was zeer actief in die tijd.

‘Waar nooit over wordt gesproken, is dat bijna de helft van de Surinaamse bevolking nog altijd beneden de welvaartsgrens leeft. Een belangrijk deel van het volk is werkloos, waarbij het accent, zoals elders, op vrouwen en jongeren ligt. We hebben duizenden nieuwe huizen nodig. Hoeveel jongeren maken jaarlijks hun scholing niet af? Daarnaast hebben we het vertrek van duizenden en nog eens duizenden naar Nederland moeten verwerken. Toch schijnen veel Surinamers daar nog altijd in hun achterhoofd te hebben eens naar Suriname terug te keren. Of ze die stap daadwerkelijk zullen uitvoeren of niet, ze schijnt in het onderbewustzijn wel degelijk te leven. Veel Surinamers worstelen met die gedachte. Dat blijkt me steeds weer, ook uit brieven die ik krijg.

‘Intussen worden Surinamers in Nederland gebombardeerd met negatieve informatie in de media. Ze denken steeds moeilijker en verwarder over de werkelijke situatie hier. Wanneer ze eenmaal weer terugkomen en hier zijn, denken ze dikwijls heel anders. In Nederland lezen ze dat hier Idi Aminachtige toestanden zouden zijn, waar natuurlijk geen sprake van is. De psychologische reacties die deze berichtgeving allemaal oproept, wanneer zij zich in Nederland afvragen of men

zich hier een menswaardig bestaan zou kunnen opbouwen, zijn voornamelijk diepgaand.

‘Aan de andere kant leven Surinamers daar soms in gettoachtige toestanden of worden ze geconfronteerd met racistische gevoelens, of met racisme via politie-optreden, of met bedekt racisme van de zijde van de overheid en officiële instanties. Je krijgt dus inderdaad Surinamers in Nederland, die gevoels- en verstandmatig in de klem komen te zitten. Ze krijgen het gevoel: ‘Ik kan niet terug want in mijn vaderland is een dictator opgestaan, maar ik zit hier in de Bijlmer ook niet zo lekker.’

‘Wat dit voor spanningen kan oproepen, vooral op den duur, is niet te overzien. Daarom lijkt het me van eminent belang, ook voor de Nederlandse samenleving zelf, dat er normale, zakelijke en wederzijdse respectvolle betrekkingen komen tussen Den Haag en Paramaribo. Ik wil niet meteen zeggen, dat die Surinamers, die zich nu een leven in Nederland hebben opgebouwd, abrupt alles zouden moeten afbreken en zeggen: ‘Ik spring over naar Paramaribo.’ Voor alleenstaanden, dus Surinamers zonder gezin, voor kinderen zou ik zeggen, okay, neem het risico en waag het erop, kom terug. We hebben natuurlijk alle oprechte Surinamers nodig. Ik zie ze liever hier werken dan daar. Ik zie ze liever hier hun beste krachten geven dan in Nederland. Maar helaas zien we maar al te dikwijls, dat Nederland juist die krachten daar weet te houden, die we hier juist nodig hebben.

‘Surinamers zijn in het algemeen zeer Christelijk opgevoed. Dit geldt vooral voor hen, die het geloof ernstig nemen. We kennen hier dan ook het verhaal van de vleespotten van Egypte. U weet, dat toen Mozes zijn volk uit de onderdrukking van Egypte wilde leiden een aantal van hen hebben geklaagd toen ze vertrokken. Zij wilden bij de vleespotten van Egypte blijven. Het is moeilijk om een volk, dat geen fysieke onderdrukking ervaart, ertoe te krijgen naar een situatie over te gaan waar nog veel vraagtekens bij kunnen worden geplaatst. Mensen zijn dikwijls naar Nederland vertrokken omdat ze van mening waren, daar meer geluk en betere levensomstandigheden te kunnen vinden. Hun bewustzijn is dus geconditioneerd in relatie tot Suriname als een land waar ongelukkige ontwikkelingen plaats zouden vinden. Zij denken dit ten onrechte. Zij voelen dit ten onrechte, maar dit is desalniettemin wat ze denken en voelen.

‘Een uiteindelijke terugkeer naar hun vaderland zou op twee manieren te realiseren zijn. Men zou kunnen proberen de Surinamers overzee naar ons terug te trekken door een aantal aantrekkelijke levensvoorwaarden te scheppen zoals ar-

beidsplaatsen, huizen, sociale zekerheid, noem maar op. De andere mogelijkheid dat ze weer deze kant opkomen, is dat ze door de ontwikkelingen in Nederland zelf zouden worden teruggedrukt. Soms denk ik dat beide situaties zich zullen gaan voordoen. Het ziet er althans naar uit, dat de zogenaamde welvaarts-‘gap’ tussen Nederland en Suriname op den duur zal verminderen, dat lijkt me in ieder geval zeker. Zolang we deze condities nog niet tot stand hebben gebracht, zal er voorlopig van een marginale terugkeer sprake zijn. Misschien vijf procent.

‘Ook denk ik, dat er geleidelijk aan bij de Surinaamse gemeenschap in het buitenland meer begrip zal komen voor waar we hier in werkelijkheid mee bezig zijn. Ook in Suriname zelf zijn we dus bezig met het kweken van begrip voor de revolutie. Er gaat tijd in zitten. Zeker. Maar Rome werd ook niet in één dag gebouwd.

23

‘Een revolutie’, vervolgde Desi Bouterse bij een volgend gesprek, ‘is geen eenvoudige zaak. Die te leiden nog minder. Ik erken dat. Maar we zullen er komen door het bevorderen van eenheid, arbeid en strijd. Via intensieve scholing zullen we de mensen leren om hun belangen te identificeren. Men zal leren begrijpen, wat de werkelijke belangen van het volk in de plaatselijke, regionale contexten zijn.

We zullen dus een Nationaal Democratisch Congres opzetten, dat zal worden samengesteld uit leden en plaatsvervangende leden van de relevante massa-organisaties en functionele groepen. Dit forum van oprechte patriotten zal de regering in het openbaar adviseren met betrekking tot de door het volk gewenste sociaal-economische en politieke ontwikkeling of met betrekking tot het regeringshandelen in het algemeen. Daarnaast komt er een Centrale Staats Raad, die zal bestaan uit leden van het (militaire) Beleidscentrum, de Raad van Ministers, het Advies College, het Nationaal Democratisch Congres, de districtcommissarissen, de Nationale Veiligheids Raad en de leiding van het Nationale Leger. De Centrale Staats Raad (CRS) zal de jaarbegroting en het actieprogramma van de regering goedkeuren. Deze twee organen zullen dus het praktische laboratorium vormen van waaruit een waarachtige democratie voor het land en volk van Surina-

me zal gaan functioneren.

We weten natuurlijk heel goed, dat de vijanden van ons volk de echte en de vermeende tekortkomingen van de revolutie en haar leiderschap opzettelijk aandikken en aan de kaak stellen, terwijl wezenlijke prestaties in alle talen worden dood gezwegen. Eigenlijk is er niets nieuws onder de zon. We weten hoe reactionairen en contra's te werk gaan. Dezelfde corrupte en leugenachtige manipulators, die op een walgelijke manier met de werkelijke belangen van Suriname in de periode 1975-1980 zijn omgesprongen, spannen nu op het grondgebied van Nederland tegen ons samen. Dit is een situatie, die tussen soevereine staten niet houdbaar is. We zullen ons dan ook op de meest effectieve wijze, en met de inzet van ons bestaan, tegen iedere poging van huurlingen om de revolutie te frustreren, verzetten. Ik zei u dit reeds, maar ik wil het hier herhalen, opdat er geen misverstand over bestaat.

We gaan dus rustig door met Suriname politiek bewust te maken, dus om het volk, dat in het verleden tegen elkaar werd uitgespeeld, vooruit te brengen en vaste grond onder de voeten te geven. Daarom ook, dat we moeten voorkomen, dat tussen de progressieven onderling teveel meningsverschillen bestaan. We moeten eerst de condities scheppen voor een alles omvattende alliantie binnen het volk. Dat is "Stanvaste".

Dat is indertijd ook de vraag geweest, die we in het voorjaar op kaderavonden, waarvan u er enkele bijwoonde, hebben gesteld. Bij wijze van huiswerk hebben we toen dus aan iedereen gevraagd om ons op korte termijn en schriftelijk de onder de mensen levende ideeën te doen toekomen. Daar zijn die kasten vol dossiers uit voortgekomen. Ik kan de lezers verzekeren, dat sedert 1980 deze zijde van de revolutie mijn voornaamste zorg is geweest, namelijk, hoe de totale mobilisatie van alle oprechte vooruitstrevende krachten in het land van de grond te krijgen. Het werd ook steeds duidelijker, dat het absoluut onmogelijk zou zijn om revolutie via een achterdeurtje te maken. Revolutie is inderdaad een vorm van permanente oorlogvoering, waar Mao de term "protracted conflict" voor gebruikte.

Er wordt ook door mensen die het revolutionaire proces in principe steunen, nog te gemakkelijk over de revolutie gedacht. Teveel mensen denken nog steeds dat het zo'n vaart niet loopt. Dat is een funeste houding.

We zijn begonnen met de politieke scholing voor het leger te organiseren. We kunnen nu eenmaal niet op alle fronten tegelijk beginnen. Daarvoor is de erfenis van een verwaarloosd Suriname veel te omvangrijk. Voorlopig is het leger de voornaamste drager van de revolutie. We zijn zorgvuldig te

werk gegaan. Het is dus een feit, dat in deze fase van de revolutie de primaire rol van het leger niet is weg te cijferen. Anderzijds willen we voorkomen het odium op ons te laden dat we een zuiver militair regime zouden zijn. We willen dus de taken van het leger ook meer en meer in de richting van het volk ontwikkelen. Het leger bestaat tenslotte in de eerste plaats voor de mensen zelf. Het leger behoort het volk ten dienste te staan. Het leger behoort nauw met het volk samen te werken. Militairen krijgen dus een opleiding om ook andere dan militaire taken te vervullen. We zitten dus ook in een transformatie van het leger.

Inhoudelijk hebben we eveneens een begin gemaakt met het onder de loupe nemen van het onderwijs. We zullen het curriculum gaan aanpassen. We zijn ook begonnen met het herschrijven van onze geschiedenis. Of je zou moeten zeggen, de geschiedenis van ons land wordt nu pas voor het eerst echt geschreven. In ons land zijn ook nog altijd een zestig duizend mensen die niet kunnen lezen of schrijven. In augustus 1984 zal voor den duur van zes maanden een campagne van start gaan ter bestrijding van het analfabetisme in Suriname. We zullen vrijwilligers, scholieren en studenten voor dit doel mobiliseren. Tenslotte kan nog altijd één van de zeven mensen op het Latijns-Amerikaanse continent niet lezen of schrijven.

We hebben in Suriname inderdaad voor een moeilijke weg gekozen. Je zou misschien zelfs kunnen zeggen, dwars door een mijnenveld heen. Toch ligt onze beslissing vast. We zijn bepaald niet opportunistisch bezig. Samen met de progressieven van dit land zijn we bezig de sprong te wagen. Maar ik geef toe, er moet nog zeer veel werk worden verzet, waarbij we ons vooral zullen moeten blijven toeleggen op het wortelen van het revolutionaire proces in de massa zelf.'

24

'We zien als de twee voornaamste pijlers van de nationale economie de bevolking van Suriname en de natuurlijke hulpbronnen van ons land. Die hulpbronnen heeft de bevolking dus meegekregen in zijn belang en in zijn belang alléén. Het is natuurlijk wel een feit, dat we onze natuurlijke hulpbronnen alleen dan effectief zullen kunnen aanwenden, wanneer we over de benodigde kapitaalgoederen beschikken om ze ten nutte van de mensen en het land te maken. Daarnaast speelt de

beheersing van de moderne technologie en wetenschap een vitale rol binnen de mogelijkheden van de beschikbare mankracht. Het is dus ook waar, dat de Surinaamse economie eveneens is blijven steunen op Nederland en de Verenigde Staten als voornaamste exploitatiepartners van onze natuurlijke hulpbronnen.

De sleutelsector van de Surinaamse economie is in handen van een Amerikaans bedrijf, Suralco, voor de bauxietwinning, en een Nederlands bedrijf, Billiton, voor de winning van aluinaarde en de produktie van aluminium. Van bijvoorbeeld de 859 miljoen, die we in 1982 aan exportopbrengsten hadden, was 660 miljoen afkomstig van de werkzaamheden van deze twee buitenlandse bedrijven in Suriname. De energie waarmee Suralco - een dochter dus van Alcoa in Pittsburg, Pennsylvania - produceert, is afkomstig van de stuwdam van het Brokopondoproject. Dit is een natuurlijke hulpbron, die aan Suriname behoort, maar het kapitaalgoed is niet van ons, omdat we indertijd het geld niet hadden en ook de technologie niet beheerden, en eigenlijk nog niet hebben. We moeten dus toegeven, dat we ons voorlopig nog in een afhankelijke positie bevinden.

Vanuit die afhankelijkheid moeten we dus zeggen, dat het economische gebeuren in Suriname de komende vijf jaren, misschien zelfs de komende tien jaren, voornamelijk zal worden bepaald door activiteiten van buitenlandse bedrijven. Suralco heeft bijvoorbeeld de beschikking over tweeënnegentig procent van de energie, die door het Brokopondostuwmeer wordt opgewekt. Involge het Brokopondo Verdrag van 1958 ontvangt Suriname maar acht procent van die energie. Het stuwmeer levert, wanneer ik me dit juist herinner, tussen de 950 en 1050 miljoen kilowatturen energie. Suriname ontvangt daarvan tachtig miljoen. De rest gaat dus naar Suralco voor het energieverslindende aluminium smeltproces.

Economische herstructurering is niet een zaak, die in enkele jaren tot resultaten drijft. Zeker niet, wanneer er nog zoveel politieke vraagstukken om oplossing vragen. Natuurlijk houdt ons deze economische afhankelijkheid van het buitenland bezig. Er was te weinig duidelijkheid ten aanzien van samenwerkingsverbanden, terwijl ook mijn persoonlijke leiderschap bij verschillende delen van de samenleving problemen opleverde. Zoals ik reeds uiteenzette, we beschikken in Suriname niet over een eenheidsbasis, zoals in menig ander land. Onderlinge verdeeldheid werkt politiek door ten aanzien van de nationale eenheid. Indonesië had aanvankelijk opstanden op Sumatra, en eigenlijk nog op de Molukken, die nu ook nog in Nederland doorspelen. Maar in Indonesië had

men tenminste ook de Islam als bindende factor, met uitzondering van misschien Bali en het Hindoeïsme daar. Zaire had zijn opstand in Katanga, en Nigeria had de rebellie van Biafra. Niet-gebonden landen kampen dikwijls bij het ontstaan van werkelijke onafhankelijkheid met ernstige problemen. Welk bloedbad is niet nodig geweest om te komen tot de staten India en Pakistan?

Er is ook eigenlijk geen theorie of model waarop kleine landen, die zich verbonden voelen met de Afro-Aziatische beweging, die in 1955 door Sukarno in Bandung werd opgericht, zich kunnen oriënteren om tussen de “superpowers” te manoeuvreren. Noch Lenin, noch Mao, noch Fidel Castro hebben een dergelijk model ontwikkeld. Althans een bruikbaar model moet nog uitgevonden worden. Ik geloof, dat Maurice Bishop bezig was een dergelijke weg te ontwikkelen. Bishop was, zoals wij in Suriname, bezig een acceptabele vorm te vinden voor de omschakeling van voormalige Westerse kolonie naar een werkelijk onafhankelijke en niet-gebonden natie. Zijn benadering van de vraagstukken lag zeer dicht bij de onze. Beiden wisten we, dat onze revoluties eigen modellen moeten vormen geworteld in het volk, dat we leiden.

Ook het blok van niet-gebonden landen reikt ons geen “guidelines” aan. Soms denk ik overigens, dat wanneer je het Caraïbische gebied in zijn geheel een werkelijke bestaansmogelijkheid zou willen geven, je zou moeten komen tot een alomvattende federatie van staten. Ieder eiland, ieder ministaatje op zichzelf is immers veel te zwak, politiek, militair en economisch. Er zou een EEG-type gemeenschappelijke markt moeten komen voor de Caraïbische regio, wil je op den duur überhaupt iets voorstellen in de wereld. Alleen door het coördineren van gemeenschappelijke belangen zou men in ons gebied een factor kunnen worden, die iets zou voorstellen. Daar was Maurice Bishop dus mee bezig. Hij dacht in die richting en in vele opzichten deelde ik zijn inzichten. Zijn revolutie begon zich te doen gevoelen op omliggende eilanden, St. Vincent, St. Lucia. Bishop was eigenlijk niet meer alleen Grenadaan, zijn invloed begon zich naar andere eilanden uit te strekken. De economische groei op Grenada was onder zijn leiding volgens rapporten van de internationale bank gestegen tot drie à vijf procent. Er was inderdaad economische groei. Bishop transformeerde de gezondheidsdiensten en medische voorzieningen op Grenada. Maurice Bishop had eigenlijk een uitstekend model ontwikkeld, dat zeker in de regio navolging zou hebben gekregen, wanneer er op Grenada niet van buitenaf zou zijn ingegrepen.

Wij denken dus, wat Suriname betreft, dat zolang ook wij niet de nationale productie potentieel onder eigen controle hebben, we niet volledig in staat zullen zijn om voor ons de levensbelangrijke uitgangspunten, die we als “must” beschouwen voor de revolutie, waar zullen kunnen maken. Het Surinaamse rechtvaardigheidsgevoel is sterk ontwikkeld. Het volk zal op den duur nooit aanvaarden dat een ondemocratische verdeling van de macht zou plaatsvinden, of van het grondbezit, of van de verdeling van inkomens. De kritiek zou dan zeer algemeen zijn. Surinamers zullen bijvoorbeeld nooit aanvaarden, wanneer het militaire budget van vijf procent naar vijftien of twintig procent zou worden opgevoerd. Maar zoiets overwegen we dan ook absoluut niet.

Suriname bevindt zich in feite op een tweesprong. Surinamers zullen moeten kiezen wat zwaarder weegt: de zogenaamde individuele vrijheid om te doen en laten wat men wil, of dat men voor het eerst in de geschiedenis ook eens bedenkt, dat er zoiets bestaat als een natie, een nationaal belang, de belangen van het volk. Misschien is toch eindelijk de tijd gekomen, dat Surinamers zich bewust worden dat individuele vrijheid ook iets te maken heeft met de wensen en belangen van andere groepen in de samenleving. Het is een oud Hollands gezegde natuurlijk, ieder voor zich en God voor ons allen, maar wanneer men de huidige deviezenpositie van het land onder de loupe neemt, zoals ook ir. Winston Caldeira, de minister van Financiën en voor Planning reeds heeft bekend gemaakt, dan geeft ons dit ernstig te denken. De financiële situatie van het land zou iedere Surinamer ernstig te denken moeten geven.

Wij gaan ervan uit, dat 's lands financiële middelen gehanteerd en gebruikt dienen te worden ter veiligstelling van de belangen en de behoeften van de meerderheid van de Surinaamse bevolking. De staat heeft de verantwoordelijkheid om op rationele gronden de beschikbare deviezen te benutten om onze sociaal-economische doelen te bereiken. Alle beslissingen zullen met het oog hierop moeten worden genomen. Pas wanneer er daarna nog deviezen over zijn gebleven, kunnen luxe goederen worden geïmporteerd.

Alhoewel men kan stellen dat iedere Surinamer de vrijheid moet hebben om dure dingen uit het buitenland te kopen of vier maal per jaar buitenlandse reizen te maken, zoals nog maar al te dikwijls gebeurt, wordt maar al te vaak voorbijgezien aan deze bevoorrechte positie voor die groep Surinamers, die veel geld bezitten. Men heeft met hard werken veel geld verdiend, dus mag men doen en laten wat men wil. Maar voor de wereldrecessie en de economische moeilijkheden

over de hele linie in de wereld kan ook niet iedereen in Suriname op dit moment werk krijgen. Ook zijn er grote bevolkingsgroepen, die van zeer lage inkomens rond moeten komen en zich geen geïmporteerde luxe goederen kunnen permitteren. Eigenlijk betekent de vrijheid om met geld om te springen zoals men goeddunkt, dat over het algemeen aan de wensen van de rijken wordt tegemoet gekomen, terwijl soms zelfs aan de primaire behoeften van de armen niet kan worden voldaan.

Er is zelfs een situatie ontstaan, dat men steeds meer buitenlands voedsel ging importeren en dat de lokale voedselproduktie (melk, vlees, fruit, koffie, pinda) achteruit ging, omdat men deze produkten liever importeerde dan dat men de lokale produktie ervan stimuleerde. Het gevolg hiervan is geweest, dat steeds meer deviezen nodig werden voor de import van dure en luxe goederen. Overigens is het een feit, dat de acute problemen van tal van ontwikkelingslanden met fabelachtige buitenlandse schulden ook voor een groot deel voortkomen uit deze zogenaamde onmisbare vrijheid van de rijke mensen in deze landen, die kopen op basis van hun status in plaats van dat er ook maar één moment wordt gedacht aan de bevordering van de nationale welvaart.

Wat zouden de gevolgen voor Suriname zijn, wanneer we op een gegeven moment geen deviezen meer zouden hebben - ik neem een voorbeeld - om kunstmest, bestrijdingsmiddelen of tractoren te kopen? Dan zou de rijstproduktie dalen met alle gevolgen vandien voor de export. Wanneer er geen ruwe grondstoffen meer geïmporteerd zouden kunnen worden, dan zou de produktie van de fabrieken dalen. Wanneer er geen machines meer kunnen worden ingevoerd, kunnen we geen nieuwe arbeidsplaatsen meer scheppen. Wanneer we geen olie meer kunnen aankopen, rijden de bussen niet meer. De staat heeft dus de verantwoordelijkheid ervoor te waken, dat deze ontwikkelingen zich niet zullen voordoen. Daarom zal de staat regelend en met beslistheid moeten optreden. We zitten dus in Suriname met de noodzaak van een mentaliteits-ombuiging, die de mensen ervan zal moeten overtuigen, dat solidariteit met het land en volk van Suriname voorrang verdient op individuele wensen van het moment. Het gaat nu om het belang van het volk in zijn geheel en niet meer om de soms grillige, strikt persoonlijke wensen van hen die over grote bedragen geld beschikken. Geld dat vroeger het land uit ging voor de import van luxe goederen zal nu meer in het land zelf blijven. Deze verandering van mentaliteit zal elke Surinamer voor zichzelf moeten verwerken. Wanneer logisch wordt nagedacht, wat de eventuele gevolgen zouden zijn van een onge-

wijzigd handelsbeleid, en het laten van de zaken bij het oude, zal men ongetwijfeld de conclusies van de regering billijken.’

25

Het laatste gesprek heeft plaats in de werkkamer van bevelhebber Bouterse in het presidentiële paleis.

‘Ik weet niet of u hier nu deze maanden lang genoeg bent geweest en voldoende met alle mensen hebt gesproken om onze situatie en waar we mee bezig zijn echt te doorgronden. Je zoudt dus kunnen stellen, dat we eindelijk bezig zijn onszelf te worden. We zijn bezig de vraagstukken van ons land kil en zakelijk onder ogen te zien. We zijn geen Cuba. We zijn ook geen Grenada, ook geografisch gesproken niet, want we zijn geen eiland. We hebben nu een duidelijk en helder begrip van onze geopolitieke situatie. We benaderen deze realistisch. Aan de andere kant zorgen we ervoor, dat dit realisme niet in opportunisme zal ontaarden.

Het bewandelen van onze eigen weg is de enige manier waarop we de cultuur-etnische en sociaal-economische problemen van Suriname zullen kunnen benaderen en naar ik hoop oplossen. In deze situatie zou het dan ook volkomen misplaatst zijn ons te onderwerpen aan een dictaat van welke zijde ook. We zullen ons eigen model vinden.

Wat uw land, Nederland betreft, geloof ik dat Den Haag straks bij het ontwikkelen van nieuwe verhoudingen het betuttelen, zoals we dit in het verleden hebben gekend, zal moeten laten varen. We zullen naar een open en eerlijke relatie moeten toewerken. Bedenkt u ook maar goed, dat wij niet het CONS-verdrag eenzijdig hebben opgeschort en de ontwikkelingsgelden hebben stopgezet. Wanneer men in Nederland uit zichzelf zou concluderen, dat de tijd is gekomen om de samenwerking weer te hervatten, dan staan wij hier open voor. Dan gaan we normaal en zakelijk verder. Wanneer er een behoorlijk signaal zou komen en het moment rijp is, heeft het verder ook geen zin, noch voor ons, noch voor Den Haag, om op onze strepen te gaan staan en deze toestand onnodig te laten voortduren.

Intussen gaan we verder met de reeds uitgestippelde ontwikkelingsprojecten, zoals ik eerder in onze gesprekken aangaf. We zullen ze via alternatieve kanalen blijven realiseren. We gaan ervan uit dat het recht te zijner tijd zal zegevieren.

Met de maatregelen die Nederland tegen ons nam, treft Den Haag tenslotte in de eerste plaats het Surinaamse volk. Uiteindelijk zullen de aangegane verplichtingen toch moeten worden nagekomen. En, we zullen de haken en ogen, die aan het oude CONS-verdrag zitten, door onderhandelingen moeten zien weg te werken.

Naar onze mening zullen bijvoorbeeld verantwoordelijkheid en bevoegdheid inzake ontwikkelingsgelden voortaan samen moeten gaan. En dan bedoel ik dus, werkelijke bevoegdheid. We zullen ook geen kiekeboe meer moeten spelen. Wanneer Nederland van mening is, dat het de bevoegdheid heeft om een deel van het CONS-geld in feite te binden aan orders uit Nederland, dan moet Den Haag dit luid en duidelijk zeggen. Laat ik een voorbeeld geven. Laten we zeggen: Nederland geeft in de toekomst 200 miljoen per jaar. Dan zal er ook open en duidelijk bijgezegd moeten worden dat bijvoorbeeld dertig procent van dit geld aan import uit Nederland besteed dient te worden. Dan kan men van onze zijde hier van te voren wel of niet mee akkoord gaan en dan kunnen we tijdig bepalen welke projecten ter waarde van dertig procent van de CONS-gelden aan Nederland gebonden zullen worden.

Ik wil het best hardop zeggen: Nederland kent voortreffelijke leveringsvoorwaarden en leveringscapaciteiten. Er zijn in Suriname dan ook zeker heel wat taken, die het Nederlandse bedrijfsleven het beste zou kunnen uitvoeren. Maar van hieruit gezien zullen we beslist niet langer ontwikkelingsprojecten afhankelijk kunnen blijven maken van Nederlandse ontwikkelingsgelden. We moeten uit de plannen die we hebben een assortiment kiezen en van te voren overeenkomen welke delen van die projecten we vanuit Nederland zullen betrekken. Het is natuurlijk duidelijk, dat de Nederlandse overheid haar eigen verantwoordelijkheid heeft tegenover de Nederlandse industrie. Nederland geeft hulp en wil er begrijpelijkerwijs ook iets voor terug zien. Dat wordt hier door de regering uitstekend begrepen. Daarom juist zal het goed zijn, wanneer al deze zaken in de toekomst precies worden afgesproken.

Dan krijg je ook geen toestanden meer, dat Nederland acht of tien jaar later hier het koloniale baasje komt spelen en ons verwijt, dat we zouden hebben geknoeid bijvoorbeeld. Wanneer nu achteraf door mevrouw Schoo wordt gezegd, dat bepaalde ontwikkelingsgelden slecht zouden zijn besteed, dan vinden wij wel, dat zij over de schreef gaat. Want, wanneer er iets fout is besteed, hebben we dit in ieder geval wel *samen* fout besteed. Dit soort uitspraken van de minister voor Ont-

wikkelingssamenwerking is weinig oprecht en belast de relatie met Suriname onnodig. Haar verklaring valt trouwens moeilijk te rijmen met het feit, dat toen wij hier de zaak in 1980 overnamen Nederland aanvankelijk volledig bereid bleef 500 miljoen in CONS-gelden aan Suriname te geven. We waren hier in Suriname toen immers al vijf jaren onder andere regeringen met de ontwikkelingsgelden aan de gang. Men komt nu wel vrij onverwacht met de conclusie dat ook die gelden nooit naar behoren zouden zijn besteed. Er zullen dus wel een paar zaken tussen Suriname en Nederland anders moeten worden geregeld.

Wat ook opvalt, overigens, is dat de Nederlandse overheid steevast heeft geweigerd om het militaire gezag van Suriname ruiterlijk te erkennen. Van de zijde van functionarissen, die zich met ontwikkelingshulp bezig hielden, werd bijvoorbeeld openlijk gezegd: “Wij doen geen zaken met het militaire Beleidscentrum, maar alleen met de regering.” Een uitzondering was professor dr. F. van Dam, met wie ook de militaire autoriteiten goede betrekkingen hebben gehad. Ik heb Van Dam verschillende malen gesproken. Maar hij zit nu dus in Washington bij het Internationale Monetaire Fonds. Of is het de Wereldbank? Zijn probleem was gewoon, dat de regering hem eigenlijk niet begreep.

Het frappante is natuurlijk wel, dat terwijl Den Haag dus met het militaire gezag in Suriname duidelijk geen zaken wenst te doen, er een schril contrast bestond met ontvangsten elders. Ik denk aan de Conferentie in New Delhi, het hoofdkwartier van de Verenigde Naties, of ontvangsten op Cuba, Grenada, in Venezuela en Brazilië. In Caracas zijn we als staatshoofd door de christen-democratische regering en door president Luis Herrera Campins ontvangen. In Brazilië zijn we hartelijk welkom. Van onze kant hebben we natuurlijk wel gezegd, wanneer Den Haag opereert of er geen militaire leiding in Suriname bestaat, prima, maar we sluiten er niet onze ogen voor. Wanneer Den Haag dan bovendien nog consequent doorgaat met onze tegenpolen door dik en dun te steunen, kunnen we hier moeilijk aan voorbijgaan. Wanneer men in Nederland eenvoudig niet in staat schijnt te zijn om de draagwijdte te peilen van wat hier aan de hand is, of wat hier na 25 februari 1980 precies allemaal is gebeurd, dan komen wij wel tot de slotsom “we gaan niets forceren”. Wanneer Den Haag van mening is dat het op formeel staatkundige gronden niet met de Surinaamse militairen moet spreken, okay, dan wachten we. Ik heb wel begrepen, dat er van de zijde van de Nederlandse regering aanvankelijk bereidheid was geweest met ons te spreken, maar dan op neutraal terrein.

Dat is natuurlijk volmaakt belachelijk. Waarom zouden we in Genève of in Brazilië, als tenslotte oude bekenden, Nederlands met elkaar gaan zitten praten? Daar waren we dus niet toe bereid.

Het lijkt misschien een contradictie, maar de achter ons liggende gespannen periode heeft eigenlijk voor Suriname een positieve werking opgeleverd. Toen we de ontwikkelingsplanning met Nederland maakten, waren er aanvankelijk geluiden hier, die voorspelden, dat wanneer eenmaal in 1990 het CONS-verdrag met Den Haag zou aflopen, “doomsday” voor Suriname zou zijn aangebroken. De grote vraag was dus steeds: zou het ons gelukken om voor 1990 een eigen investeringsniveau op te bouwen? Wel, de fatale klap is dus al in 1983 gekomen. Nederland draaide abrupt de kraan dicht. En wat blijkt? Dat we de ramp, althans voorlopig, overleven, ook al moeten we op onze kostbare reserves terugvallen en nieuwe bronnen aanboren. Was dit in 1980 gebeurd, dan zouden we er beter hebben voorgestaan, want de bauxietprijzen stonden toen hoog. Ook de produktie van bauxiet was toen veel hoger. We hadden in 1980 een topjaar in de bauxiet met navenante inkomsten voor het land. Gelukkig zijn er dit jaar ook meevallers, zoals een verlaging van de olieprijs.

Al onze moeilijkheden hebben in laatste instantie een gunstig effect gehad. We zijn althans tijdelijk op ons zelf teruggeworpen. Nederland kwakte de deur dicht. We stonden even alleen buiten en zijn ons gaan afvragen “in welk huis horen we eigenlijk?” Zoals ik al zei, we krijgen nu wel een gat in de begroting wegens het aansnijden van de deviezenvoorraad. In het verleden werden de reserves belegd en dit leverde rente op, waarmee eventuele begrotingstekorten konden worden gedekt.

We zullen dus naar nieuwe, open en eerlijke relaties tussen Nederland en Suriname moeten zoeken. We kunnen dan een deel van de ontwikkelingsgelden aan bestellingen in Nederland koppelen. We bekijken dit programmatisch en we vragen welke de richting is van de investeringen en er wordt niet langer over gezeurd bij wie de orders zullen worden geplaatst. Ik begrijp, dat journalisten nooit tevreden zijn. Ik zie u hebt nog een lading vragen, maar laten we het er voor vandaag maar bij houden. Ik moet naar een vergadering van het Beleidscentrum.’

We namen afscheid in een sfeer van zelfverzekerdheid en doelgerichtheid. Niets deed medio december 1983 vermoeden dat reeds enkele weken later de regering zou vallen en een stakingsgolf de revolutionaire leiding onder druk zou zetten en zelfs in gevaar zou brengen.

Post Scriptum

Tot 1983 had ik nauwelijks journalistieke belangstelling voor Suriname. Wat inwonertal betreft is het land tenslotte niet meer dan een soort Latijns-Amerikaans Liechtenstein, vergelijkbaar met dat van Haarlem en omstreken. Dit neemt echter niet weg dat Suriname in de late jaren zeventig geleidelijk aan meer aandacht kreeg, ook omdat het steeds onrustiger werd in deze regio. Moord en doodslag in Midden-Amerika staan jaar in jaar uit in de aandacht van de wereldpers. Onlangs nog zond Ronald Reagan zesduizend zwaar bewapende mariniers naar een ander ministaatje in dit gebied, Grenada, ook omdat premier Maurice Bishop aldaar bezig was werkelijk iets voor de mensen van het eiland te bereiken. Het experiment op Grenada, gesteund door Cuba, mocht van Washington vooral niet slagen, vanwege de mogelijkheid dat de ‘brand’ naar andere Caraïbische eilanden zou overslaan, zoals Dominica, St. Vincent, St. Lucia en de rest.

Suriname begon de aandacht te trekken ná de militaire omwenteling van 1980. Ik was er eenmaal geweest, in 1978, om een ontwikkelingsproject bij de Corantijnrivier te bezoeken en een gedeelte van het staatsbezoek van koningin Juliana en prins Bernhard bij te wonen. Na het gênante schouwspel op de televisie, waarbij een aantal journalisten meende het recht te hebben de ambassadeur van Suriname op een inquisitoriale toon naar de gebeurtenissen van 8 en 9 december 1982 te ondervragen, besloot ik zelf de situatie in Paramaribo nader onder de loupe te nemen.

Na ruim dertig jaar van journalistieke ervaring, vooral ook in ontwikkelingslanden, herinnerde ik me bovendien, de geschiedenis en het drama Sukarno-Nederland. Was in Suriname iets soortgelijks aan de hand als ik in de jaren vijftig en zestig in Indonesië van nabij had meegemaakt? Weliswaar had het voormalige moederland na een mislukte oorlog de soevereiniteit van de Indische archipel aan Sukarno moeten overdragen, maar het paternalistische denken en beleren met het typisch Nederlandse wijsvingertje was daarmee niet opgehouden, al was het maar door de Papoea's van de Indische boedel te scheiden. Intussen werd de niet verwerkte wrok over het verlies van het rijk ‘dat zich slingerde om de evenaar’ bij voorkeur op de ‘schurk’ Sukarno afgereageerd. Bovendien bleef Den Haag lange tijd inspelen op die Indonesiërs, die de schok van de onafhankelijkheid zelf moeilijk konden verteren. Dit laatste vooral, omdat de handlangers van de voormalige koloniale machthebbers hun geprivilegieerde posities geleidelijk aan verloren zagen gaan.

Speelde zich in Suriname, zij het op kleinere schaal, iets dergelijks af? Jawaharlal Nehru zei eens, dat een dekolonisatieproces niet betekende, dat simpel de portretten aan de muur werden verwisseld. Er kwam meer bij kijken. Desi Bouterse reageerde op Nehru's uitspraak met de opmerking: 'Hier was het nog eenvoudiger. Het portret van de laatste koloniale gouverneur kon rustig blijven hangen, want dezelfde mijnheer werd de eerste president van de Republiek Suriname.' En met de heer Ferrier bleef de overgrote meerderheid van de traditionele koekverdelers eveneens zitten. Thans zaaien dezelfde, inmiddels uitgeweken heren onrust in Nederland en inspireren heethoofden om het meubilair in de Surinaamse ambassade kort en klein te slaan.

Mohammed Hatta wees mij er indertijd op, hoe Yomo Kenyatta, eens vogelvrij verklaard, onmiddellijk na de overdracht van de soevereiniteit door diezelfde Britten naar de koningin werd gebracht. Nehru, vijftien jaar lang een gevangene, ging naar Buckingham Palace. Patrice Lumumba naar paleis Laeken. Maar Sukarno, naast koningin Juliana, op het balkon van het paleis op de Dam was voor de Nederlandse psyche geen haalbare kaart. We zijn miserabele verliezers. Wij reageren het verlies van verloren gegane posities af op de werkelijke bevrijders van de koloniale gebieden onder een stortvloed van onware en redeloze beschuldigingen. Sukarno's grootste verdienste was het bestendigen van de eenheid van Indonesië. Bouterse is met iets dergelijks bezig, maar er zijn hele volksstammen, die dit niet begrijpen, niet zien, en niet willen begrijpen en niet willen zien.

Na de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië werd rond het Binnenhof geleuterd: 'We willen wel met Indonesië praten, maar niet met Sukarno.' Verdragen werden opgezegd. Volmaakt onnodig verlieten duizenden Nederlandse ontwikkelingsexperts de archipel. Ook de KLM werd eruit gesmeten. Diplomatieke betrekkingen werden opgeschort. Van onze onsportieve, bekrompen domheid zouden slechts de Verenigde Staten, Japan, de Bondsrepubliek en andere landen profiteren. Nederland zit dan ook anno 1984 in de achterste koets in Indonesië.

Inderdaad zou mij in 1983 blijken, dat het desastreuze gedrag van eertijds in Indonesië zich in Suriname herhaalde. Opnieuw werd met de voormalige koloniale elite samengespannen tegen de revolutionaire leiding van het land. Het beeld, dat men vijfduizend kilometer verderop van Desi Bouterse had, strookte in geen enkel opzicht met de werkelijkheid. Terwijl hij hier doorgaat voor een bloeddorstige dictator, is Bouterse in werkelijkheid een rustige 'team'-speler, die

nooit over één nacht ijs gaat, die gevaarlijk lang tot het laatste moment wacht met het nemen van een cruciale beslissing, juist om een zo breed mogelijke consensus te kunnen bereiken; die over de meest belastende bewijzen jegens zijn politieke tegenstanders beschikt, maar deze niet uitspeelt of publiceert om verdere polarisatie tussen Surinamers onderling tegen te gaan.

Misschien had ik toch met de fraters die een rol in zijn jeugd speelden, moeten gaan praten, zoals Bouterse me aanraadde. Want de man is iemand, die op onverklaarbare wijze schijnt vast te houden aan het gezegde: ‘Al gaat de leugen nog zo snel de waarheid achterhaalt haar wel.’ Het lijkt een tactiek waar ook Sital en anderen tegen zijn, waarbij de leider zich veel nodeloze tegenwind op de hals haalt. Bouterse blijft er op tal van punten het zwijgen toe doen, omdat hij zeker is van zichzelf en weet, dat hij van zaken beschuldigd wordt die onwaar zijn. Maar intussen opereert zijn oppositie in een vacuüm en weet de vijandigheid tegen zijn regime zowel binnen als buiten Suriname effectief te organiseren, zoals ook nu weer de stakingen van eind 1983 en begin 1984 bewijzen.

Centraal staat nog steeds de december-affaire van 1982. Zoals ook later vanuit Washington werd toegegeven, was de CIA in die tijd intensief bezig in Surinaams water te vissen. De Amerikaanse inlichtingendienst werd daarbij willig geholpen door aperte naïevelingen als Horb en Chin A Sen. Er werd samengespannen om niet alleen het regime, maar ook Bouterse zelf om zeep te brengen. Lyndon B. Johnson noemde de CIA niet voor niets de ‘goddamn murder incorporated...’. Legerleider Bouterse heeft onder deze omstandigheden na een aantal malen geprobeerd te hebben de subversieve activiteiten via overleg en overreding te bestrijden, inderdaad laten schieten. Hij stemde erin toe te doden voor hij zelf zou worden gedood. Dit leidde tot een incident waarbij mogelijk onschuldige slachtoffers vielen. Dat wordt door alle partijen betreurd. Maar noem mij één Derde Wereld-land waar tijdens het dekolonisatieproces of het op eigen benen leren staan, geen slachtoffers vielen. Zelfs het jongste Amerikaanse coupje in Grenada eiste aanzienlijk meer mensenlevens. Namen als Korea, Vietnam, India, Pakistan, Katanga, Biafra, noem maar op, zijn in dit opzicht meer dan berucht geworden. Er zijn vele miljoenen slachtoffers gevallen, om niet te spreken over de vijfhonderdduizend doden in Indonesië, nadat de door de CIA gesteunde generaal Suharto hoogverraad pleegde.

Ook Indonesië telde twintig jaar na de bevrijding nog altijd ‘ancien régime’-figuren die Sukarno niet konden bijbenen, zoals de Sultan van Pontianak en consorten. Velen weken ins-

gelijks naar Nederland uit. Opstandige kolonels op Sumatra en Sulawesi, opnieuw gesteund door de CIA, ontketenden oorlogen tegen Sukarno. Er werden vijf, door de CIA mede georganiseerde, aanslagen op het leven van Sukarno gepleegd.

Het vast CIA-scenario bestaat uit een wig te helpen drijven tussen de progressieve krachten van de ontwikkelingslanden, die een eigen weg proberen uit te stippelen. Een ander geïjkt patroon is de strijdkrachten te splijten: Sukarno en Suharto vliegen elkaar in de haren, en Bouterse en Horb of, zoals op Grenada, Bishop en Austin, terwijl deze lijst ongelimiteerd zou kunnen worden uitgebreid. Direct na de coup van 1965 begon Suharto een massaslachting onder Sukarno-aanhangers, die en passant voor communisten werden versleten. Nederland, dat nooit de nederlaag tegen Sukarno had kunnen verkroppen, haastte zich Suharto breeduit het hof te maken. Koningin Juliana werd op staatsbezoek gezonden om meer prestige te verlenen aan de rechtse massamoordenaars. Daarom signaleerde ik ook in een artikel in *De Volkskrant* van 15 juni 1983 dat de Haagse verontwaardiging en chantagemethoden volgend op de vijftien doden in Suriname een zielige, oneerlijke en huichelachtige indruk maakten.

Want ná de half miljoen doden in Indonesië van 1965-1966 haastte Nederland zich te helpen de ontwikkelingshulp voor Indonesië verhoordervoudigd te krijgen. Nederland aanvaardde het voorzitterschap van de zogenaamde IGGI-club van Westerse landen, die het regime-Suharto niet alleen al bijna twintig jaar financieren, maar daarmee tegelijk de mensenrechten met voeten tredende vijanden van het Indonesische volk in het zadel te houden. Je moet maar het lef hebben om tegen deze achtergronden op Bouterse te kankeren. Terwijl Juliana en Bernhard de Borobúdur bezichtigden, zaten er tienduizenden Indonesische patriotten vast in concentratiekampen, zoals op het eiland Buru. Zelfs vandaag de dag vallen ieder jaar duizenden Indonesiërs ten slachtoffer aan de paramilitaire eenheden van Suharto, die de twijfelachtige naam van 'doodscommando's' dragen. Minister Van den Broek protesteert voor zijn Hollandse fatsoen met zijn lippen tegen deze moordpartijen tijdens een bezoek aan Jakarta, maar uiteraard zal niemand zich in het in zedenprekend Den Haag in het hoofd halen de miljarden ontwikkelingshulp aan mijnheer Suharto en de zijnen op te schorten. Dergelijke maatregelen bewaren we voor het nagenoeg weerloze Surinaamse volk en zijn leiders.

Desi Bouterse had uiteraard gelijk, toen hij ergens tijdens deze gesprekken opmerkte, dat ware de Surinaamse revolutie rechts of ultra-rechts, of desnoods door de CIA gesteund ge-

weest, Nederland en alle andere rijke geldschieters haantje de voorste zouden zijn geweest om het regime op alle denkbare manieren te hulp te komen. Het probleem is bovendien - en ik wil niet zelf in een paternalistische benadering vervallen - dat de Surinaamse samenleving een sterk dorps karakter draagt. Zelden heb ik een plaats bezocht waar zo onbedaarlijk wordt geroddeld als in Paramaribo. Het ene moment hebben Braziliaanse parachutisten zich in het Zuiden genesteld, het andere moment zijn er vreemde hefschroefvliegtuigen gesignaleerd. Iedereen borduurt op het verzonnen thema verder en uiteindelijk is er van een mug een olifant gemaakt. De Surinaamse samenleving is grosso modo onkundig van wat er zich over de jaren heen in andere delen van de wereld op het gebied van spionnage en clandestiene operaties van inlichtingendiensten heeft afgespeeld. Surinamers zijn onschuldig en groen op dit gebied, wat hen tot eer strekt maar wat tezelfdertijd een handicap is, omdat men van A tot Z moet gaan uitleggen welke intriges er tegen Suriname en de leiding van de staat spelen.

Desi Bouterse heeft hier eigenlijk à contrecoeur in onze gesprekken iets over gezegd om de naïeviteit van Horb, Chin A Sen & Co ten aanzien van de gleufhoeden in Washington enigszins aan te stippen. Badrissein Sital zit natuurlijk niet voor niets zijn licht op te steken in Havana, om na te gaan welke methoden Washington de afgelopen vijfentwintig jaar heeft gevolgd om de legitieme Cubaanse revolutie met man en macht te frustreren en liefst ongedaan te maken, tot en met het zenden van vergiftigde sigaren naar Fidel Castro toe.

Gesteld kan worden, dat de regering-Lubbers in dit opzicht remmend op nieuwe avonturen van Washington in Suriname heeft gewerkt. Dit is vooral ook te danken aan de rol die ambassadeur J.B. Hoekman en zijn staf de afgelopen jaren hebben gespeeld. Deze pur-sang diplomaat heeft mij verzocht nu geen mededelingen te doen. Misschien kom ik hier in een volgende druk aan toe.

In tegenstelling tot de diplomatie heeft de Nederlandse journalistiek zich wat Suriname betreft van haar donkerste zijde laten zien. In sommige gevallen moet de rol van de pers als onbehoorlijk worden omschreven. Voor een deel heeft de regering in Paramaribo deze situatie aan zichzelf te danken. Was Dick de Bie als voorlichter een zwakke, nonchalante broeder, sergeant-majoor Doedel, die momenteel het voorlichtingsapparaat leidt, is uiteraard een totale amateur. Het is onverantwoordelijk om op die wijze met de public relations van een staat om te springen. Dit smeekt om ernstige moeilijkheden, die zich dan ook onafgebroken voordoen. De scha-

de die hierdoor aan Suriname wordt berokkend, is onmetelijk.

Intussen wordt de burger in Nederland zowel door de serieuze als de semi-serieuze pers, bijvoorbeeld de *NRC/Handelsblad* en het *Algemeen Dagblad*, constant in de maling genomen wat Suriname betreft om van de rest, de niet-serieuze media, radio en televisie maar niet te spreken. Op de burelen van bijvoorbeeld de *NRC/Handelsblad* woedt al enkele jaren een guerrilla tussen de redacteurs Schumacher en Van Klaveren, die beiden Suriname behandelen. Daardoorheen speelt bijvoorbeeld ook nog de chef van de buitenlandredactie, Nieuwenhuis - wel de miskoop van de eeuw genoemd en door André Spoor in een zwak moment aangetrokken -, zijn eigen twijfelachtige spelletjes. Als sporadische medewerker van de kwaliteitskrant par excellence kan je dan onder meer het volgende overkomen.

In april 1983 zond ik vanuit Paramaribo een interview met Desi Bouterse naar de *NRC/Handelsblad*. Men legde het terzijde, ondermeer omdat ik niet voldoende onbeschofte vragen had gesteld. Daarop verwerkte ik dus opzettelijk enkele ‘kritische vragen’ in de tekst als: ‘Maar zit u dan niet in de zak van het Cubaanse socialisme?’ Antwoord van Bouterse: ‘Ik ben hatelijke, zogenaamde kritische vragen van journalisten gewend, dus ik zal aan uw onaangename vraagstelling voorbij gaan.’ Ik wist zelf na uren lange gesprekken met de bevelhebber uitstekend dat Bouterse niet in de zakken van Cuba, de USSR, of wie dan ook zat, maar hoe daarvan de redactie, laat staan de lezers in Nederland te overtuigen? Bouterse zou dit overigens zelf doen, toen hij een half jaar later de Cubaanse ambassadeur vroeg het land te verlaten. Nadat ik dus de indruk had gewekt bij herhaling met Bouterse in de clinch te zijn gegaan, werd mijn gesprek geloofwaardig bevonden en op 30 april door *NRC/Handelsblad* gepubliceerd: het enige wat nodig was geweest om Bouterse in Nederland ongecensureerd aan het woord te laten was er twee kleine zogenaamde botsinkjes in te verweven.

Een ander voorbeeld. Ik bepaal me tot de *NRC/Handelsblad* omdat het elders alleen maar erger is. Op 18 juni 1983 landde ik op Schiphol samen met Ingrid Bouterse, reden voor *De Telegraaf* dit op de voorpagina te vermelden uiteraard vergezeld van een poging mij verdacht te maken. Spoor en Sampiemon van de hoofdredactie zonden daags hierop Peter Schumacher naar mij voor een interview over de toestand in Suriname. Schumacher schreef een zeskoloms artikel. Nieuwenhuis kwam tussenbeide en schrapte driekwart van de tekst. Schumacher, collegiaal als hij is, waarschuwde mij en ik

kon mijn interview op tijd in zijn geheel terugnemen. Nadat Spoor en Sampiemon weer op de hoofdredactie waren teruggekeerd, kon ik voldoende invloed mobiliseren om alsnog op 24 juni 1983 het interview in zijn geheel in de *NRC/Handelsblad* gepubliceerd te krijgen. Dit zijn dan de manieren van de heren journalisten onder elkaar, die van de genoemde serieuze krant inbegrepen.

De lezer heeft uit de gesprekken met legerleider Bouterse ook kunnen vernemen hoe Horb, gesouffleerd door de CIA, heilig geloofde dat Sital in 1982 niet minder dan tweehonderd Surinaamse militairen voor training naar het links Nicaragua zou hebben gezonden. Nu Sital momenteel in Havana verblijft voor tijdelijke studiedoeleinden, duiken nieuwe door de CIA geïnspireerde fantastische verhalen in de serieuze en semi-serieuze pers op. Van Klaveren meldde bijvoorbeeld op 9 januari 1984 in *NRC/Handelsblad* - en nog wel op de gezaghebbende hoofdredactionele pagina - dat volgens Chin A Sen, die samen met Horb op de CIA-foto's staat, er nog altijd ongeveer honderdvijftig Cubanen in Suriname waren. Bouterse zou met de uitwijzing van de Cubanen slechts een schijnbeweging hebben gemaakt. Bovendien zou Sital op Cuba Surinaamse kaders opleiden, die snel in Suriname zouden kunnen worden ingezet. Bagijn meldde in het *Algemeen Dagblad*, een krant die op een andere verdieping in hetzelfde gebouw als de *NRC/Handelsblad* in elkaar wordt gezet, reeds op 27 december 1983 dat Sital honderdvijftig tot tweehonderd Surinamers op Cuba opleidde om als guerrillamacht naar Suriname te kunnen worden gezonden om 'tegenstander' Bouterse uit te schakelen. De tweehonderd Surinamers van Horb in Nicaragua duiken weer in andere vermommingen op, en zelfs iemand met alleen lagere schoolopleiding zou kunnen uitkienen waar dit soort dubieuze berichten vandaan komen. Maar zo niet de redacteurs van de *NRC/Handelsblad* of het *Algemeen Dagblad*, om van andere schuinsmarcheerders maar niet te spreken.

Op 7 januari 1984 zegt Badrissein Sital in een interview dat ik met hem voor de *Haagse Post* in Havana maakte: 'Althans voor mij is bevelhebber Bouterse de juiste man om de juiste beslissing te nemen op het juiste moment.' Verder: 'Ik ga zeker terug. Ik ben geen Cubaan. Ik ben Surinamer in hart en nieren. De omstandigheden hebben gemaakt, dat ik nu hier moet zijn. Gelet op de situatie in de Surinaamse leiding is het gewoon wenselijk dat de persoon van Sital er even buiten is. We kunnen en moeten niet teveel polariseren. We moeten precies weten welk gewicht de revolutie kan dragen op welk moment. Cuba zie ik als een vriend. Cuba kan een belangrijke

pool zijn om de Surinaamse revolutie te helpen ondersteunen. Dat heeft Cuba ook steeds gedaan. Ik heb nooit gemerkt, en zeker niet ten aanzien van Cuba, dat socialistische landen zich in onze revolutie mengden. Cuba heeft nooit met betrekking tot interne kwesties van Suriname een woord gezegd, laat staan enige condities gesteld, zoals andere landen dit doen en hebben gedaan. Cuba heeft zich altijd afzijdig gehouden. Cuba heeft uitsluitend beantwoord aan bepaalde verzoeken en overeenkomsten, waarover met Suriname overeenstemming was bereikt.’

Saillant detail is dat, toen ik de *NRC/Handelsblad* vanuit Havana telegrafeerde een diepgaand interview met Sital te hebben gemaakt, Nieuwenhuis terugseinde dat André Spoor ook in Havana was geweest en er van de zijde van de redactie *daarom* niet opnieuw belangstelling was voor informatie uit dat land afkomstig. Geen wonder, want hoe zou de heer Van Klaveren zijn onzin over Cuba en Suriname op de opiniepagina hebben kunnen spuien, wanneer Sital zelf in de *NRC/Handelsblad*, hetzij via Spoor, hetzij via mij aan het woord zou zijn geweest?

Dit genre wildeweg en kant-noch-wal beleid van de zijde van gezaghebbende media in het lieve vaderland heeft vele consequenties. Om te beginnen bereikt veel van het verspreide gif - bijvoorbeeld via Radio Nederland Wereldomroep - ten onrechte ook de toch al in enige verwarring verkerende bevolking van Suriname. Wanneer dan de serieuze en semiserieuze bladen de grenzen van de objectieve waarneming als omschreven overschrijden, waar blijven we dan, wanneer de rest van de pers er een commercie van maakt door er maar op los te publiceren? Is het te verwonderen, dat in landen als de Verenigde Staten en Nederland het vertrouwen van het grote publiek in de media steeds verder daalt? En voorzover verzinsels en leugens de publieke opinie vormen en beïnvloeden zullen de politici, die zich toch al uit hoofde van hun beroep als weerhanen gedragen, zich opportunistisch bij het algemeen heersende beeld aansluiten. En in deze deplorabele toestand wordt in laatste instantie de overheid zelf tegen beter weten in met handen en voeten gebonden. Op haar beurt zal zij rekening moeten houden met de verhoudingen in het parlement. Hoe kan het anders, dat uit de vicieuze cirkel van deze collectieve waanzin een beleid voortkomt dat als een tang op een varken slaat?

De journalist, die weigert het bedriegelijke spel mee te spelen, zal zich gesterkt weten door het feit dat er ondanks de satellietverbindingen en telecommunicatiemiddelen van de twintigste eeuw er in wezen niets nieuws onder de zon is. Hij

herinnert zich de woorden van een andere eenling, Multatuli, die in de *Max Havelaar* reeds een eeuw geleden schreef, dat de regering van Nederlands-Indië bij voorkeur haar meesters in het moederland berichtte dat alles naar wens ging in de koloniën overzee. ‘De residenten melden dit gaarne aan de Regering. De assistent-residenten, die zelf van hun controleurs bijna niet dan gunstige berichten ontvangen, zenden ook op hun beurt liefst geen onaangename tijdingen aan de residenten. Hieruit wordt in de officiële en schriftelijke behandeling der zaken een gekunsteld optimisme geboren, in tegenspraak niet alleen met de waarheid, maar ook met de eigen mening van die optimisten zelf, zodra zij dezelfde zaken mondeling behandelen, en - nog vreemder! - dikwijls zelfs in tegenspraak met hun eigen geschreven berichten.’ Multatuli besloot de passage aldus: ‘Kortom, de officiële berichten van de beampten aan het Gouvernement, en dus ook de daarop gegronde rapporten aan de Regering in 't moederland, zijn voor het grootste en belangrijkste gedeelte: *onwaar*.’*

Naties en volkeren zijn door de geschiedenis heen het slachtoffer geweest van onwetendheid en gebrek aan betrouwbare informatie. Multatuli kon zijn inzichten over wat er in Indië speelde noch op de telex zetten noch in een praatprogramma als *Het Capitoel* ventileren. Middels een bevriende relatie was het Multatuli mogelijk van de *Max Havelaar* een eerste druk van enkele tientallen exemplaren te laten verschijnen. Honderd jaar later is zijn hartekreet over het kolonialisme in Azië in tientallen landen over de hele wereld vertaald.

Tegenwoordig beschikt de mensheid over de modernst denkbare communicatiemiddelen. Zij worden echter in handen gespeeld van een winstmakende commercie in plaats van dat werkelijke informatie, die de concrete feiten over de andere zijde van de wereld weer zou geven, ter beschikking komt, van zowel regeerders en politici, als van het publiek in de brede zin des woords. Anticommunisme, antikapitalisme, haat en nijd, rijkdom en armoede, rassen en ideologie, alles wordt tegen elkaar uitgespeeld, waardoor in vele gevallen een staat van verstandsverbijstering optreedt die ertoe bijdraagt, dat de mensheid permanent aan de rand van de fatale afgrond leeft. Wanneer dan ook nog de media en journalisten, in plaats van zich in een positie te plaatsen van ‘bemiddelaar’ bij het zoeken naar oplossingen, uit overwegingen van winstbejag en sensatiezucht aan alle kanten gevoelens menen te moeten opzweepen, waar of niet waar, dan is het hek van de dam en zien we

* Multatuli, *Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij*. Rotterdam, Ad. Donker, 1961⁴, pp 182 en 183.

alom in de wereld de meest verschrikkelijke botsingen plaatsvinden. Botsingen, die in de eerste plaats voortvloeien uit het feit, dat men de ander niet kent en niet weet wat hij werkelijk wil of betoogt. Althans in deze geest kwam dit verslag tot stand.

Amsterdam, 15 januari 1984

Levensloop

Desire Delano Bouterse

geboren:	13 oktober 1945 in Suriname
burgerlijke staat:	gehuwd
kinderen:	een zoon en een dochter
opleiding:	lagere school en middelbare handelsschool
1968:	vertrek naar Nederland
1968:	neemt dienst in het leger
1968-1970:	kaderschool voor onderofficieren te Weert
1974:	dient bij de NAVO in Seedorf, West-Duitsland
25 november 1975:	teruggekeerd in Suriname neemt hij dienst in het leger: belast met sport-opvoeding
1978:	voorzitter Soldatenbond van het leger
1980:	leider van de commandogroep, die de regering Arron afzette. Begin van de 25 februari-beweging
1980 (augustus):	lid van de Nationale Militaire Raad en bevelhebber van de strijdkrachten

1982: voorzitter van het (militaire)
Beleidscentrum

1983 (november): oprichting 'Stanvaste'-beweging

Register

- AFL-CIO, 12
 Algemeen Dagblad, 104, 105
 Alibux, Errol, 56, 69, 80, 83
 Allende, Salvador, 17
 Amin, Idi, 15
 Arron, Henck, 11, 13, 41, 74
 Austin, generaal, 102
- Beleidscentrum, 2, 45, 87
 Bernhard, prins, 8, 99, 102
 Bhagwandas, luitenant Paul, 7, 29, 30
 de Bie, Dick, 103
 Bishop, Maurice, 40, 52, 60, 91, 102
 Boereveen, kapitein E., 7, 29, 30, 33
 Bouterse, mevrouw Ingrid, 47, 104
 Van den Broek, Hans, 102
 Bubnov, Igor, 34
 Bush, George, 57
- Caldeira, Winston, 84, 92
 Campins, Luis Herrera, 96
 Cardenas, Osvaldo, 60, 61, 62
 CARICOM (Caribbean Community), 55
 Castro, Fidel, 60, 61, 91, 103
 CBI (Caribbean Basic Initiative), 54
 Chin A Sen, Henk, 35, 36, 42, 44, 45, 47, 49, 76, 77, 101, 103, 105
 CIA (Central Intelligence Agency), 44, 45, 57, 59, 101, 102, 105
 Clemens, kapitein A., 57
 CONS-verdrag, 49, 67, 81, 84, 95, 96, 97
 CONTADORA-groep, 56
 Cubaanse adviseurs, 57, 58, 105
- Daal, Cyrill, 36
 van Dam, prof. dr. F., 96
 Derby, Fred, 36
 Dobru, R., 72
 Doedel, sergeant-majoor, 103
 Donovan, Edward, 13
- The Economist, 71
 Elstak, kolonel Henk, 12
- Ferrier, Johan, 100
 Figueiredo, Joao, 51

Gadaffi, kolonel, 53
Gandhi, Indira, 52, 53

Haagse Post, 105
Haakmat, André, 35, 45
Haig, Al, 80
Hawker, sergeant Wilfred, 13
Hardjoprajitno, John, 71
Hatta, Mohammed, 100
Herrenberg, Henk, 15, 62, 78
Hitler, Adolf, 24
Hoekman, ambassadeur J.B., 62, 103
Horb, majoor Roy, 9, 11, 35, 42, 44, 45, 47, 71, 74, 101, 102, 103, 105

IGGI-club, 102

Johnson, Lyndon B., 101
Juliana, koningin, 8, 99, 102

Kenyatta, Yomo, 100

- Kielstra, 'verindisering' van Suriname, 25
 van Klaveren, F., 104, 105
 KLM, 50, 100
 KMA, Breda, 33
 de Kom, Anton, 5, 24, 25, 73
 Krolis, Erwin, 56
- Lachmon, J., 41
 Lampreia, Luis P., 51, 78
 Lenin, W.I., 91
 Lie Pauw Sam, 44
 Lubbers, Ruud, 82, 103
 Lumumba, Patrice, 100
- Mao Tse tung, 7, 88, 91
 MIG-basis, 57
 Moederbond, 13
 Mondale, Walter, 80
 Mugabe, Robert, 53
 Multatuli, 65, 107
- Naarendorp, Harvey, 40, 80
 Nehru, Jawaharlal, 100
 New Delhi Conferentie, 22, 46, 52, 53, 60
 Neijhorst, Henri, 36
 Nieuwenhuis, W., 104, 106
 NOS (Het Capitool), 107
 NRC-Handelsblad, 104, 105, 106
 Nyerere, Julius, 53
- OAS (Organisation of American States), 55, 67
- PALU (Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie), 46
 Het Parool, 15
 Pengel, Jopie, 9, 41
 Phagwa-ceremonie, 14
 Pontianak, sultan van, 101
- Radio Nederland Wereldomroep, 69, 106
 Rambocus, luitenant Surendre, 13, 39
 Ravales, Robin, 72
 Reagan, Ronald, 62, 80, 99
 Regeringsverklaring 1 mei 1983, 24, 48, 77
 La Roch, Richard L., 13
 Rodriguez, dr. Carlos Rafael, 60, 61
- Sampiemon, Jan, 105

Schoo, mevrouw E., 95
Schumacher, Peter, 104
Sital, Badrissein, 12, 36, 44, 45, 103, 105, 106
Somoza-regime, 54
Spoor, André, 104, 105, 106
Stanvaste-beweging, 25, 27, 29, 33, 48, 61, 77, 78, 88
Staphorst, Dick, 10
Suharto, president, 101, 102
Sukarno, president, 13, 17, 65, 99, 100, 101, 102

De Telegraaf, 104

De Tijd, 7

Venturini, generaal Damilo, 51, 64, 78

Verdrag van Wenen, 49

Verenigde Naties, 58, 62, 63, 82, 96

De Volkskrant, 102

Wijngaarde, Frank, 39